

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

PROJEKT PRAVOSUĐE PROTIV KORUPCIJE
U BOSNI I HERCEGOVINI

P R I R U Č N I K

Z A O D L U Č I V A N J E

O O P T U Ž N I C I

Sarajevo, april 2023. godine

Izjava o odricanju odgovornosti:

Stavovi i mišljenja izneseni u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stavove i mišljenja USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

PRIRUČNIK ZA ODLUČIVANJE O OPTUŽNICI

**Guidelines for Deciding
on Indictment**

Sadržaj

INTRODUCTION	4
1. UVOD	5
2. POSTUPAK OPTUŽIVANJA KAO POSEBNI STADIJ KRIVIČNOG POSTUPKA	9
3. PRETHODNO ISPITIVANJE OPTUŽNICE	17
3.1 Ispitivanje da li je sud nadležan	20
3.2 Ispitivanje da li postoje smetnje koje isključuju krivično gonjenje	30
3.3 Ispitivanje da li je optužnica propisno sastavljena	49
4. ODLUČIVANJE O OPTUŽNICI	63
4.1 Pojam „tačka optužnice“	63
4.2 Utvrđivanje postojanja osnovane sumnje da je učinjeno krivično djelo	67
4.2.1 Dokazni standard „osnovana sumnja“	67
4.2.2 Isključenje mogućnosti zasnivanja odluke o optužnici na nezakonitom dokazu	72
4.3 Potvrđivanje optužnice i dostavljanje potvrđene optužnice.....	81
5. RJEŠENJE KOJIM SE ODBIJA OPTUŽNICA	87
6. PODNOŠENJE NOVE ILI IZMIJENJENE OPTUŽNICE	93
7. KRATKI PODSJETNIK	99
8. FUSNOTE	103

INTRODUCTION

Deciding on the indictment represents judicial control of the legality and grounds for the indictment.

Even though judicial control of the indictment also existed in the earlier criminal procedure legislation, the entry into force of the current criminal procedure codes put an emphasis on the particular importance of deciding on the indictment in order to ensure legal and efficient further course of criminal proceedings, especially of the main trial.

As the indictment is a procedural act of the prosecutor who is one of the parties in the criminal proceedings, judicial control of the indictment should not only ensure the efficient conduct of the criminal proceedings, but also prevent the unlawful and unfounded bringing of the suspect before the court.

However, domestic jurisprudence is constantly criticized for insufficient attention in the application of this legal institute or its inadequate application. USAID's Judiciary Against Corruption Activity in BiH (hereinafter: the Project) identified this area – insufficient quality and control of indictments – as one of the six key obstacles to the efficient processing of cases of high-profile corruption and organized crime in its publication *“Rapid Case Processing Assessment of how High-Profile Corruption, Economic and Organized Crime Cases are processed”* from 2020. The Assessment states, among other things: *“The flaws in the procedure of confirmation of indictments are one of the greatest obstacles to efficient and effective prosecution and adjudication in HCOC cases [...]. Preliminary hearing judges in the majority of cases confirm indictments without quality analysis of the indictment and proposed evidence [...]. Indictments are very rarely returned for clarifications due to identified deficiencies in factual descriptions and evidence. The preliminary hearing judges are overburdened with cases, which affects the process of quality review and confirmation of the indictment.[...] there is no substantive review of the written objections the [to the indictment].”*

Precisely for these reasons, the Project began to develop the Guidelines for Deciding on Indictment (hereinafter: the Guidelines), which aim to point out the importance

1. UVOD

Odlučivanje o optužnici predstavlja sudsku kontrolu zakonitosti i osnovanosti optužnice.

Iako je i naše ranije krivičnoprocesno zakonodavstvo poznavalo institut sudske kontrole optužnice, stupanje na snagu sada važećih zakona o krivičnom postupku bilo je praćeno naglašenim isticanjem posebnog značaja odlučivanja o optužnici za zakonito i efikasno odvijanje daljeg toka krivičnog postupka, posebno glavnog pretresa.

Kako je optužnica procesni akt tužitelja kao jedne od stranaka u krivičnom postupku, sudska kontrola optužnice treba ne samo osigurati efikasno vođenje krivičnog postupka nego i spriječiti nezakonito i neosnovano izvođenje osumnjičenog pred sud.

Međutim, domaćoj sudskoj praksi se konstantno prigovara nedovoljna pažnja pri primjeni ovog instituta ili njegova neadekvatna primjena. USAID-ov projekt Pravosuđe protiv korupcije u BiH (u daljem tekstu: Projekt) je ovu oblast – *nedovoljan kvalitet i kontrola optužnih akata* – identifikovao kao jednu od šest ključnih prepreka efikasnom procesuiranju predmeta visokog nivoa korupcije i organizovanog kriminala u publikaciji „*Procjena toka postupaka i procesa rada u predmetima visokog nivoa korupcije organizovanog i privrednog kriminala*“ iz 2020. godine.¹ U Procjeni se između ostalog navodi: „*Nedostaci u postupcima potvrđivanja optužnica predstavljaju jednu od najvećih zapreka za efikasno i efektivno procesuiranje predmeta visokog nivoa korupcije i organizovanog kriminala [...]. Sudije za prethodno saslušanje u većini predmeta potvrđuju optužnice bez provođenja kvalitativne analize optužnice i priloženih dokaza. [...] Optužnice se veoma rijetko vraćaju na uređenje zbog utvrđenih nedostataka u činjeničnim opisima i dokazima. Opterećenost sudija za prethodno saslušanje velikim brojem predmeta smanjuje kvalitet pregleda i postupka potvrđivanja optužnice.[...] izostaje suštinsko preispitivanje navoda iz prigovora [na optužnicu].“*

Upravo iz tih razloga, Projekt je pristupio izradi Priručnika za odlučivanje o optužnici (u daljem tekstu: Priručnik), koji ima za cilj da ukaže na značaj ovog instituta i na domete i ograničenja odnosnih zakonskih odredaba. Ovom prilikom

of this institute and the scope and limitations of the relevant legal provisions. We take this opportunity to express our gratitude to the judge of the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina Ph.D. Ljiljana Filipović, who prepared the Guidelines with the support of the Project staff.

The Guidelines provide an overview and commentary of the legal provisions on deciding on the indictment, and links them with other relevant legal provisions, the proper understanding of which is critical for the achievement of the goal of this phase of the criminal procedure. The Guidelines do not provide ready-made answers to all the questions that follow the complex and sensitive procedure of deciding on the indictment. The intention was to facilitate the practical application of the legal provisions on deciding on the indictment.

To that end, the Guidelines provide a general overview of the indictment procedure as a special stage of the criminal procedure in order to give insight into the broader context of decision-making on the indictment, as well as the preliminary examination of the indictment, and then the decision on the indictment. Special attention is paid to the criminal procedural institutes that are directly applied in the process of deciding on the indictment (jurisdiction of the court, impediments to criminal prosecution, formal correctness of the indictment, the term "count of the indictment", evidentiary standards, legality of evidence, confirmation of the indictment, rejection of the indictment, submission of a new or amended indictment). In addition, the relevant judicial practice (domestic and international) was presented and analyzed, and an overview of the ways of applying this institute in judicial practice was given.

izražavamo zahvalnost sutkinji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine dr. sci. Ljiljani Filipović, koja je uz podršku Projekta pripremila Priručnik.

U Priručniku su dati pregled i komentar zakonskih odredaba o odlučivanju o optužnici uz njihovo povezivanje sa drugim relevantnim zakonskim odredbama čije je pravilno razumijevanje od presudnog značaja za ostvarenje cilja ove faze krivičnog postupka. Priručnik ne daje gotove odgovore na sva pitanja koja prate složeni i osjetljivi postupak odlučivanja o optužnici. Namjera je bila da se olakša praktična primjena zakonskih odredaba o odlučivanju o optužnici.

U tom cilju, u Priručniku je dat opšti pregled postupka optuživanja kao posebnog stadija krivičnog postupka kako bi se stekao uvid u širi kontekst odlučivanja o optužnici, te obrađeno prethodno ispitivanje optužnice, a potom i odlučivanje o optužnici. Posebna pažnja posvećena je krivičnoprocesnim institutima koji se neposredno primjenjuju u postupku odlučivanja o optužnici (nadležnost suda, smetnje za krivično gonjenje, formalna ispravnost optužnice, pojam „tačka optužnice“, dokazni standardi, zakonitost dokaza, potvrđivanje optužnice, odbijanje optužnice, podnošenje nove ili izmijenjene optužnice). Osim toga, predstavljena je i analizirana relevantna sudska praksa (domaća i međunarodna) i dat osvrt na načine primjene ovog instituta u sudskoj praksi.

2. POSTUPAK OPTUŽIVANJA KAO POSEBNI STADIJ KRIVIČNOG POSTUPKA

Krivični postupak možemo definisati kao niz radnji koje, na zakonom propisani način, preduzimaju učesnici krivičnog postupka kako bi se ostvario krajnji cilj krivičnog postupka – utvrđenje da li je učinjeno određeno djelo kao skup činjenica i okolnosti u kojima se u stvarnosti ogledalo ponašanje učinioaca koje je predmet optužbe, ko je učinilac tog djela, da li to djelo sadrži zakonom propisana obilježja određenog krivičnog djela, da li je učinilac kriv za to djelo i, ako jeste, koja krivičnopravna sankcija mu se ima izreći.²

Krivični postupak kao niz radnji određenih procesnih subjekata ima svoj tok. Pojedine procesne radnje ili više međusobno povezanih procesnih radnji mogu uslijediti tek ako su prethodno preduzete neke druge radnje.

Svaka procesna radnja propisana zakonom, ili više međusobno povezanih ili uslovljenih radnji, osim što služi realizaciji krajnjeg cilja krivičnog postupka, ima i svoj specifičan cilj.

Budući da je krivični postupak dinamičan proces sastavljen od množine procesnih radnji koje imaju svoj pojedinačni, grupni, ali i ukupni cilj, moguće je u krivičnom postupku uočiti određene stadije.³ Oni obuhvataju više radnji koje služe ostvarenju određenog (etapnog) cilja nužnog za ostvarenje konačnog cilja krivičnog postupka.

Polazeći od strukture domaćih zakona o krivičnom postupku⁴, posebni dijelovi postupka su: istraga, postupak optuživanja, glavni pretres, izricanje presude, redovni pravni lijekovi i vanredni pravni lijekovi.

Domaći zakoni o krivičnom postupku ne propisuju kada se smatra da je krivični postupak započeo. Odgovor na to pitanje zavisi od konkretne krivičnoprocesne situacije (na primjer, krivični postupak može započeti pretresom stana ili ostalih prostorija osumnjičenog, lišenjem slobode osumnjičenog, donošenjem naredbe o

provođenju istrage i dr.). Iz tog razloga ne može se dati jedan odgovor na pitanje kada počinje istraga kao prvi stadij krivičnog postupka⁵ ili prva faza prethodnog postupka (kada se istraga i postupak optuživanja smatraju dijelovima prvog stadija krivičnog postupka, tj. prethodnog postupka)⁶. Shvatanje istrage kao prve faze prethodnog postupka ne slijedi strukturu domaćih zakona koja ne sadrži prethodni postupak kao posebni stadij krivičnog postupka.

S druge strane, zakonske odredbe omogućavaju tačno određenje završetka tog prvog stadija krivičnog postupka jer određuju kada je tužitelj dužan obustaviti istragu⁷, odnosno zabilježiti okončanje istrage u spisu⁸.

Iako ga zakonodavac ne definiše izričito, lako je zaključiti da je cilj istrage pribaviti, u slučaju postojanja osnova sumnje da je učinjeno krivično djelo, dokaze koji bi trebali omogućiti tužitelju donošenje zaključka da li postoji osnovana sumnja da je određena osoba učinila određeno krivično djelo, odnosno da li ima mjesta podizanju optužnice ili je potrebno obustaviti istragu.

Ako tužitelj zaključi da rezultati istrage ukazuju da postoji osnovana sumnja da je određena osoba učinila određeno krivično djelo, slijedom zakonskih odredaba o toku postupka, krivični postupak prelazi u novi stadij – postupak optuživanja⁹. Taj stadij, prema domaćim zakonima o krivičnom postupku, obuhvata ne samo sam postupak optuživanja nego i određene konsenzualne forme odlučivanja o glavnoj krivičnopravnoj stvari bez određivanja i vođenja glavnog pretresa kao sljedećeg stadija krivičnog postupka.

Postupak optuživanja je sadržajno najraznorodniji stadij krivičnog postupka. On obuhvata, najprije, samo podizanje optužnice u zakonom propisanoj formi¹⁰, a onda odlučivanje o optužnici¹¹. U slučaju potvrđivanja optužnice, slijedi izjašnjenje o krivnji¹² i (ako je optuženi priznao krivnju) razmatranje izjave o priznanju krivnje¹³, te, eventualno, pregovaranje o krivnji i razmatranje sporazuma o priznanju krivnje¹⁴, povlačenje optužnice¹⁵, podnošenje prethodnih prigovora i odlučivanje o prigovorima¹⁶ i pretpretresno ročište¹⁷. Postupak optuživanja obuhvata, dakle, samo podizanje optužnice i odlučivanje o njenoj ispravnosti i opravdanosti, ali i radnje koje rezultiraju konačnom odlukom o njenoj osnovanosti.

Iz tog razloga, u okviru ovog stadija krivičnog postupka preduzimaju se, po svojoj prirodi, učesnicima i učinku, vrlo raznovrsne procesne radnje.

Najprije, postupak optuživanja obuhvata radnju koja, nakon okončanja istrage, predstavlja dalju manifestaciju načela akuzatornosti – podizanje optužnice¹⁸ i koju preduzima jedan procesni subjekt – tužitelj.

Postupak optuživanja potom obuhvata odlučivanje o optužnici¹⁹, koje u svojoj suštini predstavlja ograničenje tužiteljevog prava koje proizilazi iz načela akuzatornosti i slijedom kojeg za izvođenje osumnjičenog pred sud nije dovoljna optužnica nadležnog tužitelja. Za dalje odvijanje krivičnog postupka u ovom njegovom stadiju potrebno je da sud (sudija za prethodno saslušanje) potvrdi opravdanost podnošenja optužnice. Ovu radnju sud preduzima po službenoj dužnosti i u samom postupku odlučivanja o optužnici ne učestvuju stranke.

Ako sudija za prethodno saslušanje potvrdi optužnicu, postupak optuživanja prelazi na procesne radnje koje uključuju optuženog u postupak prethodnog ispitivanja ispunjenosti uslova za njegovo izvođenje pred sud povodom podnijete optužnice – prigovor protiv optužnice i odluka o prigovoru²⁰. Primjena tih zakonskih odredaba u konkretnom krivičnom postupku zavisi isključivo od volje odbrane. U tim procesnim radnjama, osim optuženog i branitelja, učestvuje i sud.

Postupak optuživanja zatim obuhvata radnju izjašnjenja o krivnji²¹. U njenom izvođenju učestvuju obje stranke, branitelj i sud.

Sa istim učesnicima, postupak optuživanja, u slučaju da se optuženi izjasni da je kriv, obuhvata i radnju koja predstavlja oblik konsenzualnog odlučivanja o samoj krivičnopravnoj stvari – razmatranje izjave o priznanju krivnje (i donošenje presude na osnovu priznanja krivnje)²².

Ovaj stadij krivičnog postupka obuhvata i eventualno pregovaranje o krivnji²³. U njemu učestvuju stranke i branitelj, a čemu slijedi, ako je došlo do zaključenja sporazuma o priznanju krivnje, razmatranje sporazuma o priznanju krivnje i donošenje presude na osnovu sporazuma o priznanju krivnje, u kojim radnjama učestvuje i sud.

Postupak optuživanja obuhvata i radnju tužitelja koja, u zavisnosti od toga da li se preduzima prije ili poslije potvrđivanja optužnice, uključuje i sud i koja takođe predstavlja manifestaciju načela akuzatornosti – povlačenje optužnice²⁴.

U zakonsku strukturu postupka optuživanja ulazi još i pretpretresno ročište, tj. odredba o pretpretresnom ročištu je uvrštena u glave krivično procesnih zakona koje se odnose na Postupak optuživanja.²⁵ Međutim, pri definisanju cilja postupka optuživanja kao posebnog stadija krivičnog postupka nužno je apstrahovati odredbe koje se odnose na pretpretresno ročište. Naime, pretpretresno ročište, po tome ko ga i kada određuje i vodi i čemu služi, zapravo nije dio postupka optuživanja. Radi se o procesnoj radnji koju preduzima sudija ili predsjednik sudećeg vijeća nakon što mu je sudija za prethodno saslušanje, nakon potvrđivanja optužnice, eventualnog odlučivanja o prethodnim prigovorima i izjašnjenja o krivnji, dostavio predmet u cilju zakazivanja glavnog pretresa.

Izdvajanje pretpretresnog ročišta omogućava da se cilj postupka optuživanja kao cjeline odredi kao utvrđivanje da li su ispunjeni procesnopravni i materijalnopravni uslovi za izvođenje optuženog pred sud, i to najprije pred sudiju za prethodno saslušanje radi izjašnjenja o krivnji, a potom na glavni pretres pred sudećeg sudiju ili vijeće (u slučaju postojanja spora o krivičnopravnoj stvari).

Prema tome, nakon što je optužnica podignuta, pojedine radnje iz ovog stadija krivičnog postupka su obavezan dio daljeg toka krivičnog postupka (na primjer, odlučivanje o optužnici) i preduzimaju se po službenoj dužnosti, a pojedine zavise od dispozicije stranaka (na primjer, prethodni prigovori, sporazumijevanje o krivnji).

Raznovrsnost učesnika pri njihovom preduzimanju i njihova različitost po sadržaju i konsekvencama za dalji tok postupka otežavaju, ali ne i onemogućavaju definisanje cilja postupka optuživanja kao cjeline. Sadržaj i cilj pojedinih procesnih radnji koje se, po službenoj dužnosti ili na inicijativu stranaka, preduzimaju u toku postupka optuživanja ukazuju na namjeru zakonodavca da i u ovom stadiju postupka dovede u ravnotežu dvije osnovne tendencije prisutne u svakom krivičnom postupku: tendenciju za efikasnošću krivičnog postupka i tendenciju zaštite osnovnih prava i sloboda osumnjičene odnosno optužene osobe.

Upravo radnja odlučivanja o optužnici, koju po službenoj dužnosti preuzima sudija za prethodno saslušanje, predstavlja primjer procesne ustanove čija pravilna primjena osigurava efikasan krivični postupak, ali i zaštitu osumnjičene osobe od nezakonitog i neosnovanog krivičnog gonjenja. Tako, prethodno ispitivanje optužnice treba da osigura da samo odlučivanje o optužnici, a potom i eventualno suđenje, provodi nadležni sud, što je jedan od segmenata prava na pravično suđenje.

Član 6. stav 1. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: EKLJP): „Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.“

Ono, nadalje, treba da osigura da se osumnjičeni odnosno optuženi ne izvodi pred sud (sudiju za prethodno saslušanje odnosno sudećeg sudiju ili vijeće) ukoliko postoje procesne smetnje za krivično gonjenje. Time se štiti ne samo osumnjičeni od neosnovanog izvođenja pred sud nego i sprečava angažovanje suda u predmetima u kojima nisu ispunjene procesne pretpostavke za vođenje krivičnog postupka. Takođe, ispitivanje da li je optužnica propisno sastavljena podrazumijeva utvrđivanje da li ona sadrži sve što je potrebno za raspravljanje o njoj na glavnom pretresu i odlučivanje o njenoj osnovanosti, ali i za detaljno upoznavanje osumnjičenog odnosno optuženog o djelu i krivičnom djelu za koje se tereti i dokazima na kojima se zasniva optužba. Odlučivanje koje nakon toga uslijedi o tome da li iz dokaza na koje se u optužnici pozvao tužitelj proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo treba da zaštiti osumnjičenog od neopravdanog izvođenja pred sudećeg sudiju ili vijeće, ali i da spriječi upuštanje suda u suđenje kada ne postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio određeno krivično djelo.

Iz tih razloga zakonski institut odlučivanja o optužnici predstavlja zaštitu i osumnjičenog i suda od nezakonitog i neosnovanog uvođenja odnosno upuštanja u glavni stadij krivičnog postupka – glavni pretres.

Tako značajni ciljevi ovog instituta predstavljaju opravdanje za ono što on, u svojoj suštini, predstavlja – ograničenje prava tužitelja da samim podizanjem optužnice uvede i osumnjičenog i sud u postupak suđenja za krivično djelo za koje se osumnjičeni tereti optužnicom. U ovoj fazi postupka, odluka o tome da li će se povodom optužnice nadležnog tužitelja nastaviti krivični postupak tako što će se osumnjičeni pozvati pred sudiju za prethodno saslušanje na izjašnjenje o krivnji, odnosno da li će se osumnjičenom dodijeliti status optuženog i time potvrditi da postoje osnovi za izvođenje optuženog pred sud u vezi sa krivičnim djelom za koje se tereti, zavisi od suda. Sud je taj koji, nakon podizanja optužnice nadležnog tužitelja, odlučuje da li će se osumnjičenom suditi.

Iz navedenih razloga je odlučivanje o optužnici od izuzetnog značaja i za efikasnost krivičnog postupka i za zaštitu osnovnih sloboda i prava osumnjičenog.

Funkcionalno nadležni organ u sudu²⁶ za odlučivanje o optužnici je sudija za prethodno saslušanje.

Domaći zakoni o krivičnom postupku određuju sudiju za prethodno saslušanje kao sudiju koji nakon podizanja optužnice postupa u slučajevima kada je to propisano tim zakonima i koji ima ovlaštenja koja pripadaju sudiji za prethodni postupak.²⁷ Drugi dio određenja značenja ovog pojma je nejasan jer je sudija za prethodni postupak, prema izričitoj zakonskoj odredbi, sudija koji u toku istrage postupa u slučajevima kada je to propisano zakonom o krivičnom postupku.²⁸ Jedino logično objašnjenje ovog dijela zakonskog određenja sudije za prethodno saslušanje je da je za sve one radnje za koje je u istrazi ovlašten sudija za prethodni postupak, u postupku optuživanja ovlašten sudija za prethodno saslušanje.

Iako zakonska definicija pojma „sudija za prethodno saslušanje“ određuje da je to sudija koji ima ovlaštenja koja pripadaju sudiji za prethodni postupak, odredbe domaćih zakona o krivičnom postupku su jasne: sudija koji je u određenom krivičnom predmetu postupao kao sudija za prethodni postupak ne može u istom tom predmetu učestvovati kao sudija za prethodno saslušanje²⁹.

Čim sazna za postojanje ovog ili bilo kojeg drugog razloga za izuzeće, sudija za prethodno saslušanje je dužan prekinuti rad na tom predmetu i o tome obavijestiti predsjednika

suda. Ako sudija za prethodno saslušanje smatra da postoje okolnosti koje izazivaju razumnu sumnju u njegovu nepristrasnost³⁰, izvijestiće o tome predsjednika suda.³¹

Takođe, kad sudija za prethodno saslušanje sazna da je podnesen zahtjev za njegovo izuzeće, dužan je odmah obustaviti svaki rad na predmetu, a ako se radi o zahtjevu za izuzeće zbog postojanja okolnosti koje izazivaju razumnu sumnju u njegovu nepristrasnost, može do donošenja rješenja o zahtjevu preduzimati samo one radnje za koje postoji opasnost od odlaganja.³²

3. PRETHODNO ISPITIVANJE OPTUŽNICE

Kad u toku istrage nađe da postoji dovoljno dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo, tužitelj će pripremiti i uputiti optužnicu sudiji za prethodno saslušanje u roku od 30 dana od dana kada je u spisu zabilježio okončanje istrage.³³

Iako propisuju način postupanja tužitelja u slučaju da ne uputi optužnicu sudiji za prethodno saslušanje u navedenom roku, ovlaštenja i dužnosti glavnog tužitelja u takvom slučaju i prava osumnjičenog i oštećenog, te dodatne rokove za podizanje optužnice,³⁴ ZKP FBiH i ZKP RS ne propisuju posljedice prekoračenja tih rokova koje bi se odražavale na mogućnost daljeg krivičnog gonjenja osumnjičenog od strane tužitelja. Stoga, podizanje optužnice po isteku rokova navedenih u odnosnim odredbama ZKP FBiH i ZKP RS ne predstavlja smetnju za dalje krivično gonjenje osumnjičenog.

Za razliku od toga, ZKP BiH propisuje da će se, ako tužitelj ni nakon obavezujućeg uputstva glavnog tužitelja u roku od 30 dana ne podigne optužnicu, smatrati da je istraga obustavljena, o čemu tužitelj donosi naredbu i u roku od 15 dana o tome obavještava glavnog tužitelja, osumnjičenog i oštećenog³⁵. ZKP BD BiH pak propisuje da će se, ukoliko tužitelj ni nakon obavezujućeg uputstva glavnog tužitelja u roku od 15 dana ne podigne optužnicu, smatrati da je odustao od krivičnog gonjenja i da je o tome dužan, u roku od 15 dana, obavijestiti glavnog tužitelja, osumnjičenog i oštećenog³⁶.

Iako ZKP BiH i ZKP BD BiH (kao ni ZKP FBiH i ZKP RS) ne obavezuju sudiju za prethodno saslušanje da ispituje blagovremenost podnesene optužnice, navedena zakonska rješenja u ZKP BiH i ZKP BD BiH obavezuju sudiju za prethodno saslušanje koji postupa po tim zakonima da ispituje i blagovremenost podnesene optužnice. Naime, s obzirom na propisane posljedice nepodizanja optužnice u navedenim rokovima, ukoliko bi optužnica ipak bila podnesena po isteku navedenih rokova, ta bi okolnost predstavljala smetnju za krivično gonjenje u smislu člana 228.

stav 1. u vezi sa članom 224. stav 1. tačka d) ZKP BiH odnosno člana 228. stav 1. u vezi sa članom 224. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH.

Povezivanjem naziva odredbe – Podizanje optužnice³⁷ i teksta odredbe može se zaključiti da institut podizanja optužnice podrazumijeva pripremu, sastavljanje i upućivanje optužnice sudiji za prethodno saslušanje.

Zakoni ne obavezuju ni tužitelja ni sudiju za prethodno saslušanje da o podizanju optužnice obavijeste osumnjičenog i branitelja iako samo podizanje optužnice ima značajne konsekvence u odnosu na određena prava osumnjičenog.

Naime, domaći zakoni o krivičnom postupku propisuju da nakon podizanja optužnice osumnjičeni odnosno optuženi i branitelj imaju pravo uvida u sve spise i dokaze³⁸ te da, nakon podizanja optužnice, stranke i branitelj mogu predlagati sudiji za prethodno saslušanje preduzimanje radnji sudskog osiguranja dokaza³⁹.

Iz toga slijedi obaveza sudije za prethodno saslušanje da osumnjičenom i branitelju omogući ostvarenje prava uvida u sve spise i dokaze odmah nakon što mu je optužnica upućena i prateći spis dostavljen, pa i prije nego što je preduzeo prethodno ispitivanje optužnice. Obaveza omogućavanja osumnjičenom i branitelju, nakon podizanja optužnice, uvida u sve spise i dokaze postoji i za tužitelja i u odnosu na spise i dokaze koje nije dostavio sudiji za prethodno saslušanje odnosno na koje se nije pozvao u optužnici kao na dokaze koji potkrepljuju navode optužnice. Iako osumnjičeni i branitelj pravo uvida u sve spise i dokaze uspostavljaju nakon podizanja optužnice, dakle, i prije prethodnog ispitivanja optužnice, domaći zakoni o krivičnom postupku ne propisuju da osumnjičeni i branitelj mogu dostaviti sudiji za prethodno saslušanje, prije njegovog odlučivanja o optužnici, određene materijale i dokaze koje tužitelj nije dostavio sudiji za prethodno saslušanje uz optužnicu. Štaviše, zakoni određuju da sudija za prethodno saslušanje postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo utvrđuje proučavanjem dokaza koje mu je tužitelj dostavio.⁴⁰

Odredba o pravu stranaka i branitelja da, nakon podizanja optužnice, sudiji za prethodno saslušanje predlože sudsko osiguranje dokaza upućuje na odredbe kojima je regulisano sudsko osiguranje dokaza u istrazi⁴¹. Slijedom te odredbe, sudija za prethodno saslušanje je o prijedlogu stranaka i branitelja za sudsko osiguranje dokaza dužan donijeti odluku. Ta odluka će biti u formi naredbe kada sudija za prethodno

saslušanje utvrdi da su se stekli zakonski uslovi za sudsko osiguranje iskaza svjedoka kao dokaza⁴², u formi obavještenja strankama i branitelju kada sudija za prethodno saslušanje utvrdi da su se stekli zakonski uslovi za sudsko osiguranje drugih dokaza⁴³, a u formi rješenja kada sudija za prethodno saslušanje odbije prijedlog stranaka i branitelja za sudsko osiguranje dokaza⁴⁴. Protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje kojim se odbija prijedlog stranaka ili branitelja za sudsko osiguranje dokaza, dopuštena je žalba vanpretresnom vijeću suda⁴⁵ odnosno Apelacionom sudu BD BiH.⁴⁶

Iako zakoni predviđaju mogućnost izjavljivanja žalbe samo protiv rješenja kojim se odbija prijedlog stranaka i branitelja za sudsko osiguranje dokaza, sve ove odluke bi trebale sadržavati razloge na osnovu kojih je sudija za prethodno saslušanje utvrdio da su ispunjeni odnosno da nisu ispunjeni uslovi za sudsko osiguranje dokaza. Naime, korištenje na eventualnom glavnom pretresu dokaza koji su pribavljeni ili osigurani putem instituta sudskog osiguranja dokaza predstavlja odstupanje od načela neposrednosti izvođenja dokaza na glavnom pretresu. Izuzeci od načela neposrednosti pri izvođenju dokaza na glavnom pretresu se restriktivno primjenjuju⁴⁷, te su razlozi zbog kojih se pristupilo sudskom osiguranju dokaza u istrazi ili u postupku optuživanja od značaja za ocjenu ispunjenosti uslova za odstupanje od tog načela na glavnom pretresu.

Osim navedenih konsekvenci podizanja optužnice, toj radnji nadležnog tužitelja slijedi i odlučivanje sudije za prethodno saslušanje o optužnici. To je radnja koju je sudija za prethodno saslušanje dužan preduzeti po službenoj dužnosti.

Odlučivanju o opravdanosti optužnice prethodi njeno preliminarno ispitivanje. Slijedom zakonskih odredaba, odmah po prijemu optužnice, sudija za prethodno saslušanje će ispitati da li je sud nadležan, postoje li okolnosti koje isključuju krivično gonjenje i da li je optužnica propisno sastavljena.⁴⁸ Radi se, dakle, o ispitivanju formalne ispravnosti i dopuštenosti optužnice.

3.1 Ispitivanje da li je sud nadležan

Po prijemu optužnice sudija za prethodno saslušanje će najprije ispitati da li je sud nadležan.

Svi domaći zakoni o krivičnom postupku sadrže odredbe o stvarnoj nadležnosti sudova odnosno suda te, osim ZKP BiH, o mjesnoj nadležnosti.

U zakonima su takođe sadržane i odredbe o sastavu suda kojima se ustvari određuje funkcionalna nadležnost suda u pojedinim stadijima postupka ili pri izvođenju pojedinih radnji.

Stvarna nadležnost je pravo i dužnost sudova određene vrste ili određenog ranga da postupaju u određenoj vrsti krivičnih stvari, a mjesna nadležnost je pravo i dužnost stvarno nadležnog suda da postupa u konkretnom predmetu s obzirom na vezu konkretnog krivičnog djela ili učinioca sa područjem tog suda.

ZKP FBiH, ZKP RS i ZKP BD BiH propisuju da sudovi sude u krivičnim stvarima⁴⁹ u granicama svoje stvarne nadležnosti određene zakonom.⁵⁰ ZKP FBiH, za razliku od ostalih zakona, upućuje na zakone Federacije odnosno kantona.⁵¹ Navedeni zakoni o krivičnom postupku, dakle, ne određuju u kojim krivičnim stvarima su stvarno nadležni sudovi određenog ranga. Za razliku od njih, ZKP BiH propisuje stvarnu nadležnost Suda BiH.⁵²

Sud BiH je, pozivajući se na odredbu člana 23. ZKP BiH, u rješenju svog Apelacionog odjeljenja broj S1 3 K 024035 17 Kž od 30. 05. 2017. godine zauzeo stav: „U slučaju kada se jedan optuženi (ili više njih) tereti da je počinio krivično djelo propisano Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine, a drugi optuženi za krivično djelo iz Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, ukoliko postoji povezanost u radnjama izvršenja optuženih, potrebno je provesti jedinstveni postupak pred Sudom Bosne i Hercegovine.“ (Bilten Suda BiH, br. 7/2017).

Generalno, stvarna nadležnost sudova regulisana je Zakonom o Sudu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Zakon o Sudu BiH)⁵³, Zakonom o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Zakon o sudovima u FBiH)⁵⁴, Zakonom o sudovima Republike Srpske (u daljem tekstu: Zakon o sudovima RS)⁵⁵ i Zakonom o sudovima Brčko distrikta BiH (u daljem tekstu: Zakon o sudovima BD BiH)⁵⁶.

Odnosni propisi pokazuju da stvarna nadležnost suda u krivičnom postupku zavisi od krivične stvari. U entitetskim zakonima stvarna nadležnost sudova u krivičnim stvarima određena je s obzirom na težinu krivičnog djela koje je predmet postupka odnosno s obzirom na zakonom propisanu kaznu za predmetno krivično djelo. Tako su općinski odnosno osnovni sudovi nadležni da u prvom stepenu sude za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna kazna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, a kantonalni odnosno okružni sudovi su nadležni da u prvom stepenu sude za krivična djela za koja je zakonom propisana kazna zatvora više od 10 godina ili dugotrajni zatvor.⁵⁷ U Zakonu o sudovima BD BiH je propisano da je Osnovni sud Brčko distrikta BiH nadležan da u prvom stepenu sudi za sva krivična djela. Zakon o Sudu BiH propisuje da je taj sud nadležan za krivična djela utvrđena Krivičnim zakonom BiH (u daljem tekstu: KZ BiH)⁵⁸ i drugim zakonima Bosne i Hercegovine.

Međutim, te opšte odredbe o stvarnoj nadležnosti sudova nisu uvijek dovoljne za određivanje koji je sud stvarno nadležan za postupanje u konkretnom predmetu.

Stoga je sudija za prethodno saslušanje prilikom preliminarnog ispitivanja optužnice i utvrđivanja da li je sud nadležan, dužan voditi računa i o sljedećem:

Entitetski zakoni o sudovima izričito propisuju da posebnim zakonom može biti određena nadležnost drugog suda, a ne općinskog suda, koji bi inače, s obzirom na propisanu kaznu za odnosno krivično djelo, bio stvarno nadležan u konkretnoj krivičnoj stvari.⁵⁹ Ti zakoni takođe propisuju da su općinski odnosno osnovni sudovi nadležni da sude u prvom stepenu za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost općinskog odnosno osnovnog suda.⁶⁰ Nadalje, entitetski zakoni o sudovima i Zakon o sudovima BD BiH propisuju i da su općinski odnosno osnovni sudovi nadležni da u prvom stepenu sude za krivična djela za koja je Sud BiH prenio nadležnost na općinski odnosno osnovni sud.⁶¹ Entitetski zakoni

o sudovima takođe određuju da su općinski odnosno osnovni sudovi nadležni da u prvom stepenu sude u svim krivičnim postupcima protiv maloljetnika⁶² (dakle, bez obzira na zakonom propisanu kaznu za odnosno krivično djelo). Zakon o sudovima u FBiH i Zakon o sudovima RS propisuju i da zakonom može biti određena nadležnost drugoga suda za krivična djela za koja je, s obzirom na propisanu kaznu, inače nadležan kantonalni odnosno okružni sud da sudi u prvom stepenu.⁶³

Prilikom ispitivanja da li je sud stvarno nadležan u konkretnoj krivičnopravnoj stvari, sudija za prethodno saslušanje je dužan da vodi računa i o odredbama Zakona o Sudu BiH kojima je, pod određenim uslovima, predviđena nadležnost tog suda i za krivična djela utvrđena zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH. Ti uslovi su da ta krivična djela: a) ugrožavaju suverenitet, teritorijalni integritet, političku nezavisnost, nacionalnu sigurnost i međunarodni subjektivitet Bosne i Hercegovine i/ili b) mogu imati ozbiljne reperkusije ili štetne posljedice na privredu Bosne i Hercegovine, ili mogu izazvati druge štetne posljedice za Bosnu i Hercegovinu ili mogu izazvati ozbiljnu ekonomsku štetu ili druge štetne posljedice izvan teritorije datog entiteta ili Brčko distrikta BiH.⁶⁴

Sud BiH, u rješenju broj X-KO-08/540-1 od 10. 08. 2009. godine, zaključio je da se sudija za prethodno saslušanje preuranjeno oglasio nenadležnim za vođenje krivičnog postupka i preuranjeno utvrdio nadležnosti drugog suda za vođenje postupka u situaciji kada: „... Tužilaštvo BiH je, paušalno se pozivajući na odredbu člana 7. stav 2. tačka b) Zakona o Sudu BiH, iz koje smatra da je Sud BiH nadležan za vođenje krivičnog postupka, propustilo da se precizno odredi iz kojih tačno razloga utvrđenih tim članom Zakona, smatra da je djelo za koje je podnijelo optužnicu na potvrđivanje, djelo za koje je nadležan Sud BiH, na koji način bi dao mogućnost Sudu BiH da utvrdi da li je zaista nadležan za postupanje u tom predmetu ili nije nadležan. Tužilaštvo je naime propustilo da u samom činjeničnom supstratu optužnice navede koje su to okolnosti koje krivično djelo za koje se sumnjiči osumnjičeni Đ. Ž., čine krivičnim djelom iz nadležnosti Suda BiH prvenstveno obzirom na činjenicu da se radilo o pravnoj kvalifikaciji koja je inkriminirana entitetskim zakonom, pa se, u konkretnom slučaju, nije ni radilo o isključivoj, već o izvedenoj nadležnosti Suda BiH.

To u svakom slučaju optužnicu Tužilaštva BiH čini nerazumljivom i manjkavom... Međutim, Vijeće smatra da je do ove procesne situacije došlo i zbog toga što je optužnica već jednom bila vraćena na uređenje zbog nedostataka u pogledu pravne kvalifikacije krivičnog djela, a ne nadležnosti općenito, što je, imajući u vidu rješenje kojim se utvrđuje nadležnost ovog suda, moglo dovesti do pretpostavke na strani tužilaštva da pitanje nadležnosti Suda BiH nije potrebno dodatno obrazlagati. S druge strane, oglašavajući se nenadležnim i utvrđivanjem drugog suda nadležnim za vođenje krivičnog postupka protiv osumnjičenog Đ.Ž., sudija za prethodno saslušanje je onemogućio Tužilaštvo BiH da ovu manjkavost u svojoj optužnici učini razumljivijom, odnosno da tačno navede zbog čega smatra da je Sud BiH nadležan za vođenje krivičnog postupka, pa time i za potvrđivanje optužnice.“ (Bilten sudske prakse Suda BiH, broj 4/2014)

Pri ispitivanju stvarne nadležnosti suda po prijemu optužnice, sudija za prethodno saslušanje je dužan voditi računa i o odredbama zakona o krivičnom postupku o spajanju postupka. Naime, ZKP BiH propisuje da će sud, po pravilu, odlučiti da se provede jedinstveni postupak i donese jedna presuda i u slučaju kad je ista osoba optužena za više krivičnih djela ili kada je više osoba učestvovalo u izvršenju istog krivičnog djela.⁶⁵ Istovjetnu odredbu sadrži i ZKP BD BiH.⁶⁶ ZKP FBiH propisuje da ako je ista osoba optužena za više krivičnih djela, pa je za neka od tih djela nadležan niži a za neka viši sud, nadležan je viši sud, a ako su nadležni sudovi iste vrste, nadležan je onaj sud koji je prvi potvrdio optužnicu, a ako optužnice nisu potvrđene – sud koji je prvi primio optužnicu na potvrđivanje.⁶⁷ ZKP RS, kad su u pitanju krivična djela iz nadležnosti sudova različitog nivoa, stvarnu nadležnost određuje na isti način kao i ZKP FBiH, a ako su za sva krivična djela nadležni sudovi iste vrste, nadležan je onaj sud koji je po zahtjevu ovlaštenog tužitelja prvi počeo postupak, a ako postupak još nije počeo – sud kojem je prvo podnesen zahtjev za pokretanje postupka.⁶⁸ Stoga, u slučajevima spajanja postupka, kada su optužnicom obuhvaćena krivična djela koja su u stvarnoj nadležnosti sudova različitog ranga, sudija za prethodno saslušanje suda višeg ranga ne može se samo zbog toga oglašiti nenadležnim za krivična djela iz nadležnosti suda nižeg ranga. To se isto odnosi na slučajeve kada su optužnicom obuhvaćena i krivična djela koja je oštećeni istovremeno učinio prema osumnjičenom⁶⁹ te krivična djela saizvršilaca, saučesnika, prikrivača, osoba koje su pomogle učiniocu poslije izvršenja krivičnog

djela i osoba koje nisu prijavile pripremanje krivičnog djela, izvršenje krivičnog djela ili učinioca⁷⁰.

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da sud može odlučiti provesti jedinstveni postupak i donijeti jednu presudu i u slučaju kad je više osoba optuženo za više krivičnih djela, ali samo ako između izvršenih krivičnih djela postoji međusobna veza, a entitetski zakoni i da će jedinstveni postupak, ako je riječ o krivičnim djelima iz nadležnosti sudova različitog ranga, provesti viši sud,⁷¹ te da sud može odlučiti provesti jedinstveni postupak i donijeti jednu presudu ako se pred istim sudom vode odvojeni postupci protiv iste osobe za više krivičnih djela ili protiv više osoba za isto krivično djelo⁷². Ali, oba entitetska zakona o krivičnom postupku određuju da o spajanju postupka u ovim slučajevima odlučuje sud koji je nadležan za provođenje jedinstvenog postupka⁷³, a Zakoni o krivičnom postupku BiH i BD BiH da o spajanju postupka odlučuje sudija odnosno vijeće⁷⁴, tako da se može zaključiti da spajanje postupka u ovakvim slučajevima nije u nadležnosti sudije za prethodno saslušanje.

Prilikom ispitivanja da li je sud nadležan, sudija za prethodno saslušanje mora imati u vidu i da „u sastavu Okružnog suda u Banjoj Luci postoji posebno samostalno odjeljenje, sa stvarnom i mjesnom nadležnošću za teritoriju Republike Srpske za krivična djela propisana posebnim zakonom“⁷⁵. Taj posebni zakon je Zakon o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala⁷⁶ u kojem su taksativno navedena krivična djela za koje je stvarno nadležno Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala⁷⁷ te određena i njegova nadležnost za krivična djela iz Glave XXVIII Krivičnog zakonika Republike Srpske – Krivična djela protiv pravosuđa ako su učinjena u vezi sa tim taksativno navedenim krivičnim djelima⁷⁸.

U Federaciji BiH je na snazi Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine⁷⁹, donesen 2014. godine, ali koji još nije počeo da se primjenjuje.

Tim zakonom je predviđeno osnivanje Posebnog odjela Vrhovnog suda FBiH za korupciju, organizirani i međukantonalni kriminal te određena krivična djela za koja je stvarno i mjesno nadležan taj Posebni odjel⁸⁰ uz propisivanje da će se taj posebni

U sudskoj praksi se postavilo pitanje nadležnosti sudova za krivična djela za koja je prema ovom posebnom zakonu predviđena nadležnost Posebnog odjela Vrhovnog suda FBiH. Odlučujući o žalbi kantonalnog tužitelja izjavljenoj protiv rješenja prvostepenog suda, koji se oglasio stvarno i mjesno nenadležnim za postupanje u krivičnom predmetu koji se u tom sudu vodio zbog krivičnog djela koje bi trebalo biti u nadležnosti Posebnog odjela Vrhovnog suda FBiH, pozivajući se na Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u FBiH i tim zakonom određen početak njegove primjene, Vrhovni sud FBiH, nakon što je naveo razloge zbog kojih on nije stvarno nadležan za navedeno krivično djelo u smislu tog posebnog zakona, u rješenju broj 09 0 K 023101 15 Kž od 19. 02. 2015. godine zaključio je: „Odredbom člana 34. Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine propisano je, takođe, da će se krivični postupci u kojima su do dana početka primjene tog zakona potvrđene optužnice za krivična djela iz nadležnosti Posebnog odjela suda, okončat pred sudovima koji su bili stvarno i mjesno nadležni za ta krivična djela prije početka primjene ovog zakona. Navedenom odredbom zakonodavac je u stvari odredio da će u krivičnim postupcima koja se odnose na krivična djela iz člana 25. Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine, u periodu od stupanja na snagu zakona pa do početka njegove primjene, postupati sudovi koji su bili stvarno i mjesno nadležni za ta krivična djela prije početka primjene tog zakona.

Međutim, iako je iz Prijelaznih i završnih odredaba Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine jasno da je zakonodavac početak primjene navedenog zakona odložio kako bi se stvorili uvjeti za njegovu primjenu, zakonodavac u navedenom zakonu nije propisao kako će se postupati ukoliko do dana koji je članom 35. tog zakona određen kao dan početka primjene navedenog zakona, ne budu ispunjeni uvjeti za njegovu primjenu. Prema tome, u pogledu tog pitanja postoji zakonska praznina. Stoga je ovaj sud pozvan da, odlučujući u konkretnom predmetu, tumačenjem odredaba navedenog zakona odredi način postupanja u krivičnim postupcima koji se odnose na krivična djela navedena u članu 25. Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine dok se ne steknu uvjeti za njegovu primjenu. Ciljnim tumačenjem Prijelaznih i završnih odredaba navedenog zakona jasno se može zaključiti da je cilj zakonske odredbe o prolongiranju početka primjene Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine za šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu bio stvaranje uvjeta za njegovu primjenu. Imajući to u vidu kao i nespornu činjenicu da do zakonom određenog vremena početka njegove primjene nisu stvoreni uvjeti za to, te, imajući u vidu pomenutu odredbu člana 34. istog zakona, ovaj sud nalazi da se ciljnim i sistematskim tumačenjem Prijelaznih i završnih odredaba Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine može zaključiti da su, analogno odredbi člana 34. tog zakona, za krivične postupke koji se odnose na krivična djela iz člana 25. Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine, do stvaranja uvjeta za njegovu primjenu, stvarno i mjesno nadležni sudovi koji su to bili, na osnovu izričite zakonske odredbe, i do zakonom određenog vremena početka njegove primjene.“

zakon primjenjivati i u odnosu na druga krivična djela koja su učinjena u sticaju sa krivičnim djelima za koja je izričito određena nadležnost Posebnog odjela, ali u skladu sa odredbama ZKP FBiH o spajanju postupka i vođenju jedinstvenog postupka⁸¹.

Iz datog pregleda zakonskih odredaba o stvarnoj nadležnosti sudova proizilazi da je ona određena ili s obzirom na težinu konkretnog krivičnog djela za koje se optužnicom tereti osumnjičeni ili tako što su posebnim zakonima pojedina krivična djela data u nadležnost određenim sudovima ili posebnim odjelima određenih sudova.

Svi domaći zakoni o krivičnom postupku propisuju kao obavezan dio sadržaja optužnice zakonski naziv krivičnog djela za koje se osumnjičeni optužuje s navođenjem odredbe krivičnog zakona.⁸² Iako je sasvim logično da se prilikom ispitivanja da li je sud stvarno nadležan krene od pravne kvalifikacije krivičnog djela date u optužnici od strane tužitelja, sudija za prethodno saslušanje se ne može na tome zaustaviti. **Sudija za prethodno saslušanje nije vezan za tužiteljevu pravnu ocjenu djela⁸³ i zaključak o tome da li je sud kojem je optužnica upućena stvarno nadležan donosi na osnovu sopstvene pravne ocjene djela za koje se osumnjičeni tereti optužnicom.** Stoga se taj zaključak ne može donijeti bez razmatranja činjenica i okolnosti sadržanih u opisu djela⁸⁴ i njihovog krivičnopravnog značaja, tj. ocjene da li iz njih proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela i kojeg krivičnog djela.

Obaveza sudije za prethodno saslušanje da ispita da li je sud nadležan podrazumijeva i ispitivanje mjesne nadležnosti suda.

Dok ZKP BiH ne sadrži odredbu o mjesnoj nadležnosti budući da je Sud BiH nadležan da sudi za krivična djela iz njegove stvarne nadležnosti učinjena na teritoriji cijele BiH, ZKP BD BiH propisuje da su Osnovni sud BD BiH i Apelacioni sud BD BiH nadležni da sude za svako krivično djelo učinjeno ili pokušano na teritoriji BD BiH⁸⁵.

ZKP FBiH i ZKP RS kao osnovno pravilo u pogledu mjesne nadležnosti suda u krivičnom postupku određuju da je mjesno nadležan sud na čijem je području krivično djelo izvršeno ili pokušano.⁸⁶

Područja sudova određena su Zakonom o sudovima u FBiH i Zakonom o sudovima RS.

Takođe, oba entitetska zakona o krivičnom postupku propisuju da ako je krivično djelo izvršeno ili pokušano na područjima raznih sudova ili na granici tih područja ili je neizvjesno na kojem je području izvršeno ili pokušano, nadležan je onaj od tih sudova koji je prvi potvrdio optužnicu, a ako optužnica nije potvrđena – sud koji je prvi primio optužnicu na potvrđivanje.⁸⁷ Ovi zakoni sadrže i posebna pravila o određivanju mjesno nadležnog suda u slučajevima kada su krivična djela učinjena na domaćem brodu ili domaćem vazduhoplovu ili kada nije poznato mjesto izvršenja krivičnog djela ili je ono izvan Federacije BiH odnosno Republike Srpske ili ako su krivična djela učinjena i u inostranstvu.⁸⁸

Slijedom navedenih zakonskih odredaba, ispitivanje da li je sud mjesno nadležan obuhvata obavezu sudije za prethodno saslušanje da, prema činjeničnom opisu djela u optužnici, utvrdi gdje je krivično djelo izvršeno ili pokušano te da li se to mjesto nalazi na području tog suda, na područjima raznih sudova ili na granici tih područja, ili je neizvjesno na kojem je području izvršeno ili pokušano odnosno je li uopšte poznato mjesto izvršenja krivičnog djela ili je ono u inostranstvu, te da, u skladu sa odnosnim zakonskim pravilima, utvrdi da li je sud mjesno nadležan.

Iako se u zakonskoj odredbi koja se odnosi na prethodno ispitivanje optužnice navodi da sudija za prethodno saslušanje, po prijemu optužnice, najprije ispituje da li je sud nadležan, a onda da li postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje i da li je optužnica propisno sastavljena, što bi ukazivalo i na redoslijed prethodnog ispitivanja optužnice, i, sasvim logično, na neophodnost utvrđenja da je sud nadležan prije prelaska na ostale aspekte prethodnog ispitivanja optužnice, raznolikost i brojnost kriterija na osnovu kojih se procjenjuje je li sud mjesno nadležan ne isključuje mogućnost da će sudija za prethodno saslušanje biti primoran da u vezi sa tim kriterijima utvrdi da optužnica nije propisno sastavljena i da je usljed toga vrati tužitelju na ispravku. To će biti u slučajevima kada se iz činjeničnog opisa djela ne vidi gdje je krivično djelo učinjeno odnosno kada se iz optužnice ne vidi da li je i zašto primijenjeno neko drugo pravilo za određivanje mjesne nadležnosti suda kojem će se uputiti optužnica, a ne pravilo *forum delicti commissi*.

Prilikom ispitivanja da li je sud nadležan, sudija za prethodno saslušanje može utvrditi da iako je, prema relevantnim zakonskim odredbama u konkretnom

predmetu sud stvarno i mjesno nadležan, on iz stvarnih, pravnih ili važnih razloga nije u mogućnosti da postupa.⁸⁹ U tom slučaju sudija za prethodno saslušanje je dužan, u skladu sa zakonom propisanim postupkom, od zakonom određenog suda zatražiti prenošenje mjesne nadležnosti iz stvarnih ili pravnih razloga odnosno prenošenje vođenja postupka iz važnih razloga na drugi stvarno nadležni sud.

ZKP BiH predviđa i da Sud BiH, ako postoje važni razlozi, i to najkasnije do zakazivanja glavnog pretresa, može vođenje postupka za krivično djelo iz svoje nadležnosti prenijeti rješenjem sudu na čijem području je krivično djelo izvršeno ili pokušano. Rješenje o prenošenju vođenja postupka Sud BiH može donijeti na prijedlog stranaka ili branitelja za sva krivična djela iz njegove nadležnosti, izuzev za krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine.⁹⁰ Ovaj zakon sadrži i posebnu odredbu o prenošenju vođenja postupka za krivična djela iz Glave XVII Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine⁹¹.

ZKP BD BiH takođe predviđa da kad je nadležni sud iz pravnih ili stvarnih razloga spriječen da postupa ili postoje drugi važni razlozi, sud određen zakonom može, na prijedlog nadležnog tužitelja ili vijeća ili na prijedlog jedne od stranaka ili branitelja, za vođenje postupka odrediti drugi stvarno nadležni sud na svom području.⁹²

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da je sud dužan da pazi na svoju stvarnu i mjesnu nadležnost i čim primijeti da nije nadležan proglasiće se nenadležnim i po pravosnažnosti tog rješenja uputiti predmet nadležnom sudu.⁹³ Slijedom toga, **kada sudija za prethodno saslušanje prilikom ispitivanja nadležnosti suda utvrdi da sud nije nadležan, dužan je donijeti rješenje kojim sud oglašava stvarno ili mjesno nenadležnim za odlučivanje o konkretnoj optužnici. Osim toga, u izreci tog rješenja sudija za prethodno saslušanje mora naznačiti kojem će se sudu kao stvarno i mjesno nadležnom sudu uputiti predmet nakon pravosnažnosti rješenja kojim se oglasio nenadležnim.**

Slijedom opštih odredaba o posljedicama nenadležnosti, sudija za prethodno saslušanje, u slučaju oglašavanja nenadležnim, dužan je preduzeti one radnje u postupku za koje postoji opasnost od odlaganja (na primjer, sudsko osiguranje dokaza).⁹⁴

Prema opštim odredbama o žalbi na rješenje, protiv rješenja suda donesenog u prvom stepenu stranke, branitelj i osobe čija su prava povrijeđna mogu podnijeti žalbu uvijek

kad u zakonu nije izričito određeno da žalba nije dopuštena.⁹⁵ Iz toga, a i iz opšte odredbe o oglašavanju suda nenadležnim, proizilazi da je protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje kojim je sud oglasio nenadležnim dopuštena žalba i da je on dužan to rješenje dostaviti strankama i branitelju. Takođe, prema opštim odredbama o žalbi na rješenje, žalba na to rješenje podnosi se u roku od tri dana od dana dostavljanja rješenja⁹⁶, a o žalbi odlučuje vanraspravno vijeće istog suda⁹⁷, odnosno, prema ZKP BD BiH, Apelacioni sud BD BiH⁹⁸. Žalba odlaže izvršenje rješenja.⁹⁹

Kad rješenje kojim je sudija za prethodno saslušanje oglasio sud nenadležnim postane pravosnažno, sudija za prethodno saslušanje će predmet uputiti sudiji za prethodno saslušanje nadležnog suda. Ako sudija za prethodno saslušanje suda kome je predmet upućen smatra da je nadležan sud koji mu je predmet ustupio ili neki drugi sud, pokrenuće postupak za rješavanje sukoba nadležnosti.¹⁰⁰ Izuzetak predstavlja oglašavanje nenadležnim sudije za prethodno saslušanje Suda BiH jer prema izričitoj zakonskoj odredbi sud kome je predmet ustupljen dužan je provesti postupak i donijeti odluku.¹⁰¹

Sukob nadležnosti između sudova rješava zajednički neposredno viši sud.¹⁰² Dok se ne riješi sukob nadležnosti između sudova, svaki od njih je dužan preduzeti one radnje u postupku za koje postoji opasnost od odlaganja.¹⁰³

3.2 Ispitivanje da li postoje smetnje koje isključuju krivično gonjenje

Ukoliko sudija za prethodno saslušanje zaključi da je sud kojem je optužnica upućena stvarno i mjesno nadležan, preći će na ispitivanje postoje li okolnosti iz člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BiH odnosno iz člana 239. stav (1) tačka d) ZKP FBiH, člana 232. stav 1. tačka g) ZKP RS ili člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH.

Cilj ovog dijela prethodnog ispitivanja optužnice je utvrđivanje da li postoje smetnje koje isključuju krivično gonjenje usljed kojih bi izvođenje osumnjičenog pred sud (konkretno, pred sudiju za prethodno saslušanje) bilo nezakonito. Pomenute zakonske odredbe kao takve smetnje izričito navode obuhvaćenost djela amnestijom, pomilovanjem ili zastarom. Ali, te su smetnje pomenute samo primjera radi jer se odredbe završavaju generalnom klauzulom – ili postoje druge smetnje koje isključuju krivično gonjenje. Radi se o okolnostima koje isključuju krivično gonjenje i usljed kojih bi, ukoliko dođe do suđenja, bila donijeta presuda kojom se optužba odbija.

Iako se u zakonima o krivičnom postupku govori o obuhvaćenosti djela amnestijom kao smetnjom za krivično gonjenje, KZ BiH, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ FBiH)¹⁰⁴, Krivični zakonik Republike Srpske (u daljem tekstu: KZ RS)¹⁰⁵ i Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BD BiH)¹⁰⁶ govore o osobama koje su obuhvaćene amnestijom i da se njome takvim osobama, između ostalog, može dati oslobođenje od krivičnog gonjenja¹⁰⁷.

Amnestija se daje zakonom poimenično neodređenom krugu osoba. Taj krug može biti odrediv na razne načine, a najčešće upravo krivičnim djelom koje je predmet krivičnog gonjenja. Stoga se ovaj vid prethodnog ispitivanja optužnice svodi na utvrđivanje da li je aktom o amnestiji (zakonom) dato oslobođenje od krivičnog gonjenja za krivično djelo koje je predmet optužnice.

Koje je krivično djelo predmet optužnice i da li je za to krivično djelo zakonom o amnestiji dato oslobođenje od krivičnog gonjenja utvrđuje se na osnovu činjeničnog opisa djela u optužnici i pravne ocjene tog djela od strane sudije za prethodno

saslušanje. Sudija za prethodno saslušanje prilikom ispitivanja da li je „djelo obuhvaćeno amnestijom“ nije, dakle, vezan pravnom kvalifikacijom djela u optužnici.

Zakoni o krivičnom postupku ne određuju način postupanja sudije za prethodno saslušanje ako utvrdi da je „djelo obuhvaćeno amnestijom“. Ukoliko se to utvrdi na glavnom pretresu, zakoni o krivičnom postupku propisuju da će se donijeti presuda kojom se optužba odbija.¹⁰⁸ Zakoni o amnestiji u pravilu propisuju način postupanja u slučaju utvrđenja da je određena osoba obuhvaćena amnestijom. U slučaju da se to utvrdi prije glavnog pretresa, donosi se rješenje o obustavi postupka. Tim zakonima je u pravilu riješeno i pitanje o pravu na žalbu i postupak po žalbi. Ako bi to bilo propušteno u zakonu o amnestiji, primjenjivale bi se opšte odredbe zakona o krivičnom postupku o žalbi na rješenje o kojima je ranije već bilo riječi.

Pri odlučivanju da li je „djelo obuhvaćeno amnestijom“, sudija za prethodno saslušanje dužan je imati u vidu da se zakonom o amnestiji daje oslobađanje od krivičnog gonjenja u pravilu za radnje koje su preduzete do donošenja zakona o amnestiji. Iz tog razloga je sudija za prethodno saslušanje pri ispitivanju optužnice u ovom dijelu dužan voditi računa o datumu donošenja odnosno stupanja na snagu zakona o amnestiji i vremenu učinjenja krivičnog djela. Radnje preduzete nakon tog datuma neće biti obuhvaćene amnestijom. Takođe, zakonom o amnestiji može biti dato oslobođenje od krivičnog gonjenja samo za određena krivična djela učinjena u određenom vremenskom razdoblju. Za radnje preduzete izvan tog vremenskog okvira ne može se obustaviti postupak.

U rješenju Vrhovnog suda FBiH, broj Kž 70/00 od 09. 03. 2000. godine je navedeno: „Okrivljeni D.N. je optužen za izvršenje produženog kaznenog djela teške krađe iz člana 148. st. 3. KZ BiH u čiji sastav ulazi više kazneno-pravnih radnji od kojih svaka pojedinačna radnja sadrži sva zakonska obilježja tog krivičnog djela.

Članom 1. Zakona o amnestiji data je amnestija svim počiniteljima određenih kaznenih djela koja su izvršena u periodu od 01. siječnja 1991. godine do 22. prosinca 1995. godine. U kaznena djela koja su obuhvaćena amnestijom spada i kazneno djelo iz člana 148. stav 3. Kaznenog zakona BiH za koje je optužen D.N. Međutim, za istaći je da je okrivljeni D.N. jednu kazneno-pravnu radnju koja ulazi u sastav predmetnog kaznenog djela izvršio dana 30. 12. 1995. godine (predstavljena je pod točkom 9. optužnice) i sama za sebe predstavlja predmetno kazneno djelo (sada člana 274. stav 1. točka 1. KZ FBiH).

Polazeći od navedenih činjenica, jasno je da navedena kazneno-pravna radnja, koja sama za sebe predstavlja kazneno djelo, nije izvršena u periodu za koji se daje amnestija, pa nije bilo mjesta davanju amnestije u tom pravcu prema okrivljenom D.N.“

Slijedom odredbe člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BiH odnosno člana 239. stav (1) tačka d) ZKP FBiH, člana 232. stav 1. tačka g) ZKP RS ili člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH na koje upućuju zakoni o krivičnom postupku u odredbi koja se odnosi na prethodno ispitivanje optužnice, sudija za prethodno saslušanje bi trebao ispitati i da li je djelo koje je predmet optužnice obuhvaćeno pomilovanjem. Međutim, sada važeći domaći krivični zakoni ne predviđaju mogućnost da se pomilovanjem (koje se uvijek odnosi na odluku o pomilovanju poimenično određene osobe) daje oslobođenje od krivičnog gonjenja.¹⁰⁹ Stoga je ovaj dio pomenutih odredaba neprimjenjiv u postupku prethodnog ispitivanja optužnice.

Odredbe člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BiH odnosno člana 239. stav (1) tačka d) ZKP FBiH, člana 232. stav 1. tačka g) ZKP RS ili člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH kao smetnju koja isključuje krivično gonjenje izričito spominju i zastaru.

Zastarjelost je prvenstveno materijalnopравни institut jer po svom sadržaju predstavlja gašenje državnog prava na kažnjavanje protekom određenog vremena od učinjenja krivičnog djela. Međutim, zastarjelost ima značajne procesnopravne posljedice. Usljed gašenja državnog prava na kažnjavanje isključeno je krivično gonjenje za odnosno krivično djelo. Kada nastupi zastarjelost, krivični postupak se ne može pokrenuti, a ako je on u toku, krivični postupak se obustavlja, tj. donosi se presuda kojom se optužba odbija.

Krivično gonjenje ne zastarijeva za krivična djela za koja po međunarodnom pravu zastarjelost ne može nastupiti¹¹⁰, kao što su krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti te ratnih zločina¹¹¹. Prema KZ RS, krivično gonjenje za krivična djela za koja je propisana kazna doživotnog zatvora ne zastarijeva.¹¹²

Rokovi zastarjelosti propisani su krivičnim zakonima i zavise od težine krivičnog djela odnosno od kazne propisane za krivično djelo.¹¹³ Ako je za krivično djelo propisano više kazni, rok zastarjelosti određuje se po najtežoj propisanoj kazni.¹¹⁴

Rokovi zastarjelosti računaju se od vremena učinjenja krivičnog djela.¹¹⁵ Prema KZ RS, ukoliko je posljedica prouzrokovana krivičnim djelom nastupila nakon dana kada je krivično djelo učinjeno, zastarjelost krivičnog gonjenja počinje od dana kada je posljedica nastupila.¹¹⁶ Takođe, prema KZ RS, zastarjelost za krivična djela protiv polnog integriteta, braka i porodice, koja su učinjena na štetu djeteta, počinje teći od dana punoljetstva žrtve.¹¹⁷

Rokovi zastarjelosti određeni su u godinama, a godine se računaju po kalendarskom vremenu. Stoga za nastupanje zastarjelosti nije od značaja da li posljednji dan roka zastarjelosti pada na državni praznik ili u subotu ili nedjelju ili u neki drugi dan kad državni organ ne radi.¹¹⁸

Krivični zakoni određuju da je krivično djelo učinjeno u vrijeme kada je učinilac radio ili bio dužan raditi, bez obzira na to kad je posljedica činjenja ili nečinjenja nastupila.¹¹⁹ Prema tome, zastarjelost se računa od dana preduzimanja radnje učinjenja. Kod krivičnih djela nečinjenja zastarjelost počinje teći onda kad je učinilac propustio radnju koju je bio dužan preduzeti. Ako je obaveza na činjenje, koju je učinilac propustio izvršiti, trajala određeno vrijeme, kao vrijeme učinjenja djela uzima se vrijeme kada više nije mogla biti preduzeta dužna radnja kojom bi se spriječilo nastupanje posljedice,¹²⁰ pa zastarjelost krivičnog gonjenja počinje teći od tog momenta. Kod višeaktnih ili složenih krivičnih djela (na primjer, krivično djelo razbojništva¹²¹), nezavisno od toga da li svaki od tih akata sadrži zakonske elemente posebnog krivičnog djela, vrijeme učinjenja djela je vrijeme kada je izvršena druga odnosno posljednja kumulativna radnja,¹²² pa zastarjelost krivičnog gonjenja počinje teći od dana preduzimanja posljednje radnje. Takođe, krivična djela koja se sastoje od više odvojenih djelatnosti (na primjer, krivično djelo Nadriliječništvo¹²³ ili

krivično djelo Neovlašteno pružanje medicinskih usluga¹²⁴, kod kojeg je kao radnja učinjenja propisano neovlašteno bavljenje liječenjem ili drugom zdravstvenom djelatnošću) učinjena su u vrijeme preduzimanja posljednje djelatnosti,¹²⁵ pa zastarjelost počinje teći od preduzimanja posljednje djelatnosti. I kod produženog krivičnog djela početak toka zastarjelosti računa se prema vremenu preduzimanja posljednje radnje koja ulazi u konstrukciju produženog krivičnog djela.¹²⁶ Međutim, nastupanje apsolutne zastarjelosti krivičnog gonjenja računa se za svaku radnju posebno,¹²⁷ pa ukoliko je za neku od radnji učinjenja krivičnog djela koje ulazi u konstrukciju produženog krivičnog djela nastupila apsolutna zastarjelost, postoji smetnja za krivično gonjenje.¹²⁸ Kod trajnih krivičnih djela kod kojih se preduzimanjem radnje učinjenja stvara protivpravno stanje koje ulazi u zakonsko biće krivičnog djela (na primjer, krivično djelo Protivpravno lišenje slobode¹²⁹), radnja učinjenja traje sve vrijeme trajanja tog protivpravnog stanja¹³⁰ i zastarjelost počinje teći od dana prestanka tog stanja. Kod krivičnih djela stanja, kao vrijeme učinjenja krivičnog djela smatra se vrijeme kad je stvoreno protivpravno stanje¹³¹ (na primjer, krivično djelo Dvobračnost¹³², koje se čini samim sklapanjem novog braka iako se osoba već nalazi u braku), pa zastarjelost počinje teći od toga dana.

Kako krivični zakoni ne sadrže posebnu odredbu o vremenu učinjenja krivičnog djela u odnosu na saučesnike (kako je to slučaj kod definisanja mjesta učinjenja krivičnog djela), početak toka zastarjelosti za saučesničke radnje računa se od dana preduzimanja radnje učinjenja krivičnog djela.

Potrebno je posebno naglasiti da krivična djela učinjena u sastavu grupe za organizovani kriminal gube svoju autonomnost pri utvrđivanju da li je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja, jer ona, budući da su učinjena u sastavu grupe za organizovani kriminal, postaju konstitutivna obilježja krivičnog djela Organizovani kriminal. Tako je u presudi Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 001427 09 Kž 11 od 22. 04. 2010. godine navedeno: „Krivična djela učinjena u sastavu zločinačke organizacije s gledišta odredaba o stjecaju gube svoju individualnost i autonomnost, pošto postaju konstitutivna obilježja lakšeg ili težeg oblika krivičnog djela Organizirani kriminal iz člana 342. stav 1. i 3. KZ FBiH, te kada se radi o pravnom institutu zastarjelosti krivičnog gonjenja, onda se zastarjelost krivičnog gonjenja takvih djela mora računati prema krivičnom djelu u koje su ugrađena.“

Pri utvrđivanju da li je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja, primjenjuje se *princip in dubio pro reo*¹³³. U slučaju sumnje u pogledu vremena učinjenja krivičnog djela, pošto se radi o činjenici od koje zavisi primjena odredbe krivičnog zakonodavstva o zastarjelosti, uzeće se ono što je najpovoljnije za učinioca.

Ukoliko je kao vrijeme učinjenja određenog krivičnog djela u optužnici naveden određeni vremenski period, slijedom principa *in dubio pro reo*, pri utvrđivanju da li je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja uzeće se ono što je najpovoljnije za osumnjičenog. Uzeće se, dakle, da je krivično djelo učinjeno prvog dana naznačenog perioda.

U presudi Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 017153 15 Kž od 29. 11. 2017. godine je navedeno: „Kada u činjeničnom opisu djela u optužnici vrijeme učinjenja djela nije tačno određeno, nego je naznačeno da je ono učinjeno u toku određene godine, pri utvrđivanju da li je nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja, u pogledu vremena učinjenja, mora se uzeti ono što je najpovoljnije za optuženog tj. da je ono učinjeno 1. januara te godine.“

Ukoliko je nakon učinjenja krivičnog djela došlo do izmjena krivičnog zakona i propisanih rokova zastarjelosti krivičnog gonjenja, izmijenjeni rokovi zastarjelosti će se, shodno odredbi člana 5. stav 2. KZ FBiH, primijeniti samo ako su oni povoljniji za učinioca, tj. samo ako je novi zakon zbog izmjene rokova zastarjelosti blaži za učinioca.

Vrhovni sud Republike Srpske je u presudi broj 71 0 K 151365 18 Kžž 2, nakon što se pozvao na pravilo o vremenskom važenju krivičnog zakona, našavši da je novi zakon – Krivični zakonik – blaži za učinioca, povodom žalbe javnog tužioca, preinačio pobijanu presudu i donio presudu kojom je odbio optužbu prema optuženom zbog apsolutne zastarjelosti krivičnog gonjenja, primjenu novog

krivičnog zakona obrazložio na sljedeći način: „... u konkretnom slučaju i raniji i novi zakon radnje činjenično opisane u dispozitivu optužnice i izreci pobijane presude propisuju kao krivično djelo i to krivično djelo krađe u osnovnom obliku, te propisuju iste kazne za to djelo. Međutim novi zakon (Krivični zakonik) u odnosu na raniji zakon (KZ RS) skraćuje rok zastarjelosti krivičnog gonjenja jer je, s obzirom na propisanu kaznu za navedeno krivično djelo, relativni rok zastarjelosti u smislu odredbe člana 95 stav 1 tačka 6 Krivičnog zakonika, tri godine (dok je pet godina po KZ RS), a apsolutni rok zastarjelosti u smislu odredbe člana 96 stav istog zakonskog propisa šest godina (dok je deset godina po KZ RS).“

Istekom rokova zastarjelosti koji su propisani krivičnim zakonima nastupiće zastarjelost krivičnog gonjenja samo ako nije bilo obustave ili prekida zastarjelosti.

Zastarijevanje ne teče za vrijeme za koje se po zakonu krivično gonjenje ne može preduzeti ili nastaviti (obustava zastarjelosti)¹³⁴. Vrijeme trajanja obustave ne uračunava se u rok zastarjelosti koji počinje ili nastavlja teći kada prestanu razlozi zbog kojih se po zakonu krivično gonjenje nije moglo preduzeti ili nastaviti. Obustava zastarjelosti može nastupiti samo zbog zakonske smetnje za preduzimanje ili nastavljanje krivičnog gonjenja. Nemogućnost krivičnog gonjenja uzrokovana nekim faktičkim okolnostima, kao što su, na primjer, bjekstvo osumnjičenog ili nedostupnost nekog područja zbog elementarne nepogode, ne proizvodi posljedice kao obustava zastarjelosti krivičnog gonjenja uzrokovana smetnjama predviđenim u zakonu (na primjer, duševno oboljenje osumnjičenog nakon učinjenja krivičnog djela¹³⁵). Zakonske smetnje za preduzimanje ili nastavljanje krivičnog gonjenja uzeće se u obzir samo onom osumnjičenom na koga se one odnose i nemaju značaja za ostale osumnjičene.

Zastarijevanje se prekida svakom procesnom radnjom koja se preduzima radi gonjenja učinioaca zbog učinjenog krivičnog djela, kao i kada učinilac u vrijeme dok teče rok zastarjelosti učini isto tako teško ili teže krivično djelo¹³⁶, odnosno, prema KZ RS, kada učinilac u vrijeme dok teče rok zastarjelosti učini drugo krivično djelo¹³⁷. Sa svakim prekidom zastarijevanje počinje ponovo teći.¹³⁸

Međutim, bez obzira na obustavu ili prekid zastarjelosti, zastarijevanje krivičnog gonjenja nastupa u svakom slučaju kada protekne dvaput onoliko vremena koliko

zakon propisuje za zastarjelost krivičnog gonjenja¹³⁹ (tzv. apsolutna zastarjelost krivičnog gonjenja).

Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju kako će sudija za prethodno saslušanje postupiti ukoliko prilikom ispitivanja optužnice utvrdi da je u odnosu na krivična djela iz optužnice ili za pojedina krivična djela nastupila zastarjelost krivičnog gonjenja.

Pošto se radi o okolnosti koja isključuje krivično gonjenje, sudija za prethodno saslušanje dužan je donijeti rješenje kojim se obustavlja krivični postupak za odnosno krivično djelo. U obrazloženju tog rješenja, sudija za prethodno saslušanje je dužan navesti razloge koji se tiču utvrđenja dana učinjenja krivičnog djela, pravne kvalifikacije krivičnog djela, zakonom propisane kazne za to krivično djelo i roka zastarjelosti krivičnog gonjenja.

Kada je u pitanju vrijeme učinjenja krivičnog djela, sudija za prethodno saslušanje je prilikom prethodnog ispitivanja optužnice vezan za vrijeme naznačeno u činjeničnom opisu djela i samo u odnosu na tako navedeno vrijeme učinjenja krivičnog djela može obustaviti krivični postupak zbog zastarjelosti krivičnog gonjenja. Ukoliko sudija za prethodno saslušanje smatra da dokazi koji su dostavljeni uz optužnicu ne ukazuju na postojanje osnovane sumnje da je krivično djelo učinjeno u vrijeme naznačeno u optužnici, onda može samo odbiti potvrđivanje optužnice. Što se tiče određenja pravne kvalifikacije krivičnog djela od koje zavisi dužina roka zastarjelosti, sudija za prethodno saslušanje nije vezan pravnom kvalifikacijom djela iz optužnice, ali je dužan u obrazloženju svoga rješenja navesti određene i potpune razloge zašto smatra da se ne radi o krivičnom djelu iz optužnice.

U skladu sa relevantnim zakonskim odredbama o troškovima krivičnog postupka,¹⁴⁰ sudija za prethodno saslušanje je dužan istim rješenjem (o obustavi postupka zbog zastarjelosti krivičnog gonjenja) odlučiti o troškovima krivičnog postupka. Takođe, u skladu sa odnosnim zakonskim odredbama o imovinskopravnom zahtjevu¹⁴¹, sudija za prethodno saslušanje je dužan odlučiti i o imovinskopravnom zahtjevu oštećenog.

Protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje o obustavi postupka zbog zastarjelosti krivičnog gonjenja, u skladu sa opštim odredbama o žalbi na rješenje¹⁴², o kojima je ranije bilo riječi, branitelj i osobe čija su prava povrijeđena mogu podnijeti žalbu

u roku od tri dana od dana dostavljanja rješenja. O žalbi odlučuje vanpretresno vijeće istog suda odnosno Apelacioni sud BD BiH.

Odredbe člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BiH odnosno iz člana 239. stav (1) tačka d) ZKP FBiH, člana 232. stav 1. tačka g) ZKP RS ili člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH, na koje upućuje odredba o prethodnom ispitivanju optužnice, obavezuju sudiju za prethodno saslušanje da ispita i da li postoje druge smetnje koje isključuju krivično gonjenje.

Koje su druge smetnje koje isključuju krivično gonjenje takođe se određuje na osnovu zakonskih propisa u kojima je ili izričito naznačeno da se radi o okolnosti koja isključuje krivično gonjenje ili se do takvog zaključka dolazi povezanim tumačenjem više odredaba.

To je, primjera radi, pravilo *ne bis in idem* koje određuje da niko ne može biti ponovo suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka¹⁴³. Zakoni o krivičnom postupku takođe određuju da se u pogledu isključenja krivičnog gonjenja za strance koji uživaju pravo imuniteta u BiH primjenjuju pravila međunarodnog prava.¹⁴⁴ Kad je pak zakonom ili drugim opštim aktom donesenim na osnovu Ustava ili zakona propisano da je za krivično gonjenje pojedinih osoba potrebno prethodno odobrenje nadležnog državnog organa, tužitelj ne može pokrenuti odnosno nastaviti istragu niti podići optužnicu ako ne podnese dokaz da je odobrenje dato.¹⁴⁵ Zakoni o krivičnom postupku propisuju i posebne uslove za krivično gonjenje kada je krivično djelo učinjeno van teritorije Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine odnosno Republike Srpske i Brčko distrikta BiH¹⁴⁶.

Nerijetko se u praksi postavljalo pitanje da li se u odnosu na krivično djelo iz optužnice radi o presuđenoj stvari odnosno da li treba primijeniti pravilo *ne bis in idem*. Ta okolnost predstavlja smetnju za krivično gonjenje jer domaći zakoni o krivičnom postupku izričito određuju da niko ne može biti ponovo suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka. Član 4. stav 1. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: EKLP) zabranu *ne bis in idem* vezuje uz krivični postupak u nadležnosti iste države i odluke kojima je neka osoba već pravosnažno oslobođena

ili osuđena u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom određene države. Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) razvio je autonomni pojam „krivične optužbe“ odnosno „optužbe za krivično djelo“ tako da se on ne odnosi isključivo na ono što se po domaćem pravu smatra „optužbom za krivično djelo“. ESLJP je odredio i kriterije za ocjenu da li se u konkretnom slučaju radi o „optužbi za krivično djelo“: način na koji je postupak okarakterisan u domaćem pravu, priroda djela zbog kojeg se postupak vodio, težina kazne koja bi mogla biti izrečena osobi protiv koje se postupak vodio (vidjeti presudu ESLJP-a „Engel i drugi protiv Nizozemske“ u kojoj su kriteriji koje slijede domaći sudovi¹⁴⁷).

Tako je u rješenju Vrhovnog suda FBiH, broj 58 0 K 057238 11 Kžž od 14. 12. 2011. godine, kojim su djelimično uvažene žalbe branitelja optuženih izjavljene protiv drugostepene presude, između ostalog i zbog povrede načela ne bis in idem, konstatovano: „Kako su u konkretnom slučaju na koji se odnosi drugostepena presuda upravo kao u predmetu Maresti protiv Hrvatske, djela koja su predmet pravosnažno okončanog prekršajnog postupka i za koja su optuženi pravomoćno kažnjeni i predmet konkretnog krivičnog postupka različito pravno razvrstani prema domaćem pravu (prekršaj iz člana 14. Zakona o slatkovodnom ribarstvu i krivično djelo protivzakonitog ribolova iz člana 320. stav 1. KZ FBiH), za ocjenu da li je pravosnažna osuda za prekršaj ustvari osuda za krivično djelo i osuda na krivičnu sankciju u smislu člana 6. i 7. EKLJP, nužno je primijeniti drugo i treće mjerilo iz predmeta ESLJP Engel protiv Holandije, a na koje se pozvao ESLJP i u presudi Maresti protiv Hrvatske: narav djela i stupanj težine kazne kojoj je dotična osoba moguće izložena.“

Slijedom tih kriterija, i ono što se po domaćem pravu smatra optužbom za prekršaj, može se, u smislu prakse ESLJP-a, smatrati optužbom za krivično djelo (presuda ESLJP-a „Muslija protiv BiH“¹⁴⁸).

To praktično znači da se u postupku prethodnog ispitivanja optužnice može utvrditi da se radi o već pravosnažno presuđenoj stvari iako se pravosnažna sudska odluka odnosi na prekršaj. Međutim, pitanje da li se pravosnažna sudska odluka koja se odnosi na prekršaj ima smatrati pravosnažnom sudskom odlukom koja povlači za sobom primjenu pravila *ne bis in idem* je vrlo složeno. Na to upućuju i mjerila koja je ESLJP razvio u predmetu „A.i B. protiv Norveške“ i prema kojima

bi, uz ispunjenje određenih uslova, bilo dopušteno izricanje različitih sankcija (što podrazumijeva i vođenje krivičnog postupka u slučaju postojanja pravomoćne sudske odluke za prekršaj) od strane različitih tijela koje se odnose na isto ponašanje bez obzira na postojanje pravomoćne odluke.¹⁴⁹

ESLJP je, u vezi sa slučajem „A. i B. protiv Norveške“, između ostalog naveo da se „kombinacija sankcija u tim predmetima trebala razmotriti kao cjelina, pri čemu je bilo neprirodno gledati na to kao na dupliciranje postupka koje je dovelo do toga da je podnositelju zahtjeva ‘ponovno suđeno ili je kažnjen ... za kazneno djelo za koje je već pravomoćno ... osuđen’, čime se krši član 4. Protokola broj 7.“ U toj odluci ESLJP je istaknuo „potrebu uspostave pravedne ravnoteže između zaštite interesa pojedinca koji je zaštićen načelom ne bis in idem, s jedne strane, i interesa javnosti da uspostavi cjelovit regulatorni pristup, s druge strane“ i formulisao mjerila na osnovu kojih treba procjenjivati da li je u pomenutim slučajevima bilo dupliranja suđenja odnosno kažnjavanja ili ne, zbog toga što su „dotična dva postupka dovoljno međusobno povezana u naravi i vremenu“, odnosno što su postupci „bili kombinirani na cjelovit način, tako da tvore koherentnu – povezanu cjelinu“.

Za ocjenu da li ima mjesta u konkretnom slučaju primjeni pravila *ne bis in idem*, sudija za prethodno saslušanje je dužan utvrditi da li se radi o „istom“ djelu i da li bi ponovno suđenje predstavljalo „dvostruko“ suđenje.

Prema praksi ESLJP-a, radiće se o „istom djelu“ ako „ono proizilazi iz istovjetnih činjenica ili činjenica koje su bitno iste“ (predmet „Zolotukhin protiv Rusije“¹⁵⁰) i da se sud „u svom ispitivanju mora usredotočiti na one činjenice koje predstavljaju skup konkretnih činjeničnih okolnosti koje uključuju istog okrivljenika i koje su neraskidivo povezane u vremenu i prostoru...“¹⁵¹.

Tako je u presudi Vrhovnog suda FBiH broj 65 0 K 055175 12 Kžž od 14. 06. 2012. godine, kojom je, na osnovu člana 298. tačka d) ZKP FBiH, prema optuženom odbijena optužba da je učinio krivično djelo Laka tjelesna ozljeda iz člana 173. stav 1. KZ FBiH jer se radilo o presuđenoj stvari, navedeno: „Po mišljenju ovog kao trećestepenog suda, događaji opisani u pobijanoj drugostepenoj presudi i pravomoćnom rješenju, dakle, u obje ove odluke, dogodili su se istog dana 03. 11. 2007. godine, zatim u isto vrijeme i na istom mjestu u ulici... Takođe se ti događaji odnose na istu radnju optuženog ... Sve to ukazuje da odlučne činjenice koje predstavljaju prekršaj za koji je optuženi oglašen krivim su iste one koje predstavljaju krivično djelo za koje je pobijanom drugostepenom presudom oglašen krivim. Dakle, radi se o istom djelu u smislu člana 4. ZKP FBiH koji sadrži definiciju načela *ne bis in idem* prema kojoj se nikom ne može ponovo suditi za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka. Takva garancija da se nikome ne može ponovo suditi za isto djelo sadržana je i u članu 4. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.“

ESLJP je takođe naglasio da se ne može opravdati restriktivan pristup po kojem bi se pravilo *ne bis in idem* primjenjivalo samo u slučaju istih pravnih kvalifikacija djela.¹⁵²

Prema tome, pri ocjeni da li se radi o presuđenoj stvari, sudija za prethodno saslušanje dužan je utvrditi da li je riječ o „istom djelu“ upoređujući činjenični opis djela iz pravosnažne presude i činjenični opis djela iz optužnice koja je predmet njegovog prethodnog ispitivanja. Pravne kvalifikacije djela iz optužnice i iz pravosnažne presude ne moraju biti istovjetne da bi se utvrdilo da se radi o pravosnažno presuđenoj stvari. Takođe, nevažno je da li je pravosnažna presuda osuđujuća ili oslobađajuća.

O dvostrukosti postupka radiće se kada o istoj stvari postoji pravosnažna sudska odluka. Zakoni o krivičnom postupku propisuju da presuda postaje pravosnažna kad se više ne može pobijati žalbom ili žalba nije dopuštena.¹⁵³

Pravilo *ne bis in idem* ne zabranjuje istovremeno vođenje dva postupka za isto djelo. Stoga istovremeno vođenje drugog postupka za isto djelo ne predstavlja smetnju za krivično gonjenje na osnovu pravila *ne bis in idem*. Međutim, čim odluka u jednom od tih postupaka postane pravosnažna, sud je dužan obustaviti postupak. Takva obaveza nastupa i za sudiju za prethodno saslušanje ako u toku preliminarne ispitivanja optužnice utvrdi da se radi o pravomoćno presuđenoj stvari.

Zakoni o krivičnom postupku određuju da niko ne može biti ponovo suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka. U praksi se postavilo pitanje vrste ili prirode pravomoćne sudske odluke koja ima takvo dejstvo. Iz same zakonske odredbe proizilazi da takvo dejstvo nemaju odluke tužitelja (na primjer, naredba o neprovođenju istrage).

U sudskoj praksi preovladava stav da takvo dejstvo imaju samo sudske odluke kojima je za predmetno djelo isti osumnjičeni odnosno optuženi pravosnažno oglašen krivim ili oslobođen od optužbe.¹⁵⁴

Vrhovni sud FBiH je u presudi broj 09 0 K 011318 12 Kž od 16. 05. 2013. godine zauzeo stav da presuda općinskog suda kojom je taj sud odbio optužbu zbog stvarne nenadležnosti za suđenje za predmetno krivično djelo ne predstavlja pravomoćno presuđenu stvar koja isključuje krivično gonjenje optužene za isto djelo pred stvarno nadležnim sudom. Takav stav Vrhovni sud FBiH je obrazložio time što je presuda kojom se optužba odbija procesna presuda, pa, i u situaciji kada je postala pravomoćna, ne može se smatrati presuđenom stvari jer općinski sud nije dao nikakvu ocjenu predmetnog slučaja tako da se ne može prihvatiti da je riješen potpuno istovjetan činjenični opis krivičnih radnji koje su optuženoj stavljene na teret. Takođe, Vrhovni sud FBiH je naglasio da odluka koja ne sadrži nikakvu ocjenu činjenica o meritumu slučaja ne ulazi u područje primjene člana 4. ZKP FBiH odnosno načela ne bis in idem. Odlukom Ustavnog suda BiH, broj AP-3555/13 od 09. 12. 2014. godine odbijena je kao neosnovana apelacija osuđene izjavljena protiv ove presude Vrhovnog suda FBiH. Ustavni sud BiH je, odgovarajući na navode da je povrijeđeno pravilo ne bis in idem, naveo da iz opisa presude kojom se optužnica odbija ne proizilazi niti jedna činjenica koja upućuje da je na bilo koji način utvrđivana apelanticina krivična odgovornost, te da čak i restriktivnim tumačenjem presude općinskog suda kojom se odbija optužba ne može izvesti zaključak da je u pitanju „oslobađajuća“ ili „osuđujuća“ pravosnažna presuda, odnosno da je ona riješila pitanje konačnog oslobađanja ili osude apelantice nakon ocjenjivanja činjenica predmeta i utvrđivanja apelanticine krivične odgovornosti ili nevinosti.

Takođe, u domaćoj sudskoj praksi je zauzet stav da pravomoćno rješenje suda kojim je krivični postupak protiv optuženog obustavljen zbog povlačenja optužnice od strane tužitelja nema karakter pravosnažno presuđene stvari.¹⁵⁵

Ustavni sud je BiH u odluci broj AP-4552/13 od 15. 09. 2016. godine, odlučujući o apelaciji podnijetoj protiv presude Kantonalnog suda u Bijaću, broj 23 OK 014111 13 Kž od 17. 05. 2013. godine, istakao: „U konkretnom slučaju, ... Tužilaštvo je, u skladu sa odredbom člana 247. stav 1. i 2. ZKP FBiH raniju optužnicu povuklo uz saglasnost sudije, tako da nije bilo smetnji da se protiv istog optuženog podigne nova optužnica za isto krivično djelo. Uzimajući u obzir navedeno, Ustavni sud zapaža da rješenjem kojim je obustavljen postupak protiv apelanta nije utvrđivana osnovanost krivične optužbe protiv apelanta, nego je odlučeno o procesnoj stvari, pa smatra da u konkretnom slučaju nije prekršen princip ne bis in idem, budući da rješenje kojim je obustavljen postupak nema karakter oslobađajuće ili optužujuće presude, odnosno nema karakter presuđene stvari.“

Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju izričito način postupanja sudije za prethodno saslušanje u slučaju kada prilikom prethodnog ispitivanja optužnice utvrdi da se radi o pravomoćno presuđenoj stvari. Ali, kako je to okolnost koja isključuje krivično gonjenje,¹⁵⁶ jedina odluka koju sudija za prethodno saslušanje u tom postupku može donijeti je rješenje o obustavljanju krivičnog postupka. U obrazloženju tog rješenja, sudija za prethodno saslušanje je dužan navesti razloge na osnovu kojih je zaključio da se radi o „istom djelu“ i o postojanju relevantne pravomoćne sudske odluke.

Kao i u prethodno navedenim slučajevima obustavljanja krivičnog postupka prilikom prethodnog ispitivanja optužnice, sudija za prethodno saslušanje je dužan tim rješenjem odlučiti o troškovima krivičnog postupka i o imovinskopravnom zahtjevu oštećenog.

Protiv tog rješenja sudije za prethodno saslušanje, u skladu sa opštim odredbama o žalbi na rješenje, o kojima je ranije bilo riječi, tužitelj i osobe čija su prava povrijeđena mogu podnijeti žalbu u roku od tri dana od dana dostavljanja rješenja. O žalbi odlučuje vanpretresno vijeće istog suda odnosno Apelacioni sud BD BiH.

Kao što je rečeno, zakoni o krivičnom postupku takođe određuju da se u pogledu isključenja krivičnog gonjenja za strance koji uživaju pravo imuniteta u BiH primjenjuju pravila međunarodnog prava, a da će se u slučaju sumnje da li se radi o takvim osobama tužitelj odnosno sud obratiti nadležnom ministarstvu.¹⁵⁷ Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju način postupanja tužitelja odnosno suda ako

se radi o takvoj osobi. Ukoliko primjenjivim međunarodnim propisom nije bliže određen način postupanja nacionalnih tužitelja ili sudova, sudija za prethodno saslušanje može, slijedom odredbe o prethodnom ispitivanju optužnice, doći u situaciju da ocjenjuje da li osumnjičeni uživa imunitet od krivičnog gonjenja u BiH. Ako sudija za prethodno saslušanje utvrdi da se radi o takvoj osobi, dužan je obustaviti krivično gonjenje jer taj imunitet predstavlja smetnju za krivično gonjenje. U pogledu prava na žalbu, roka za žalbu i nadležnog organa za odlučivanje o žalbi, primjenjuju se opšte odredbe o pravu na žalbu.

Takođe, zakoni o krivičnom postupku propisuju da, kad je zakonom ili drugim opštim aktom donesenim na osnovu Ustava ili zakona propisano da je za krivično gonjenje pojedinih osoba potrebno prethodno odobrenje nadležnog državnog organa, tužitelj ne može pokrenuti odnosno nastaviti istragu niti podići optužnicu ako ne podnese dokaz da je odobrenje dato.¹⁵⁸ Pri ocjeni ima li mjesta primjeni ove odredbe, mjerodavni su unutrašnji propisi o imunitetu. Prije svega radi se o Zakonu o imunitetu BiH¹⁵⁹, te Zakonu o imunitetu FBiH¹⁶⁰, Zakonu o imunitetu RS¹⁶¹ i Zakonu o imunitetu BD BiH¹⁶². Tim zakonima određene su osobe koje uživaju imunitet od krivičnog gonjenja.¹⁶³ One se na imunitet mogu pozvati u bilo koje vrijeme za postupke izvršene u okviru dužnosti tih osoba u pomenutim institucijama, ali se on ne može smatrati opštom preprekom za krivično gonjenje.¹⁶⁴ U smislu tih zakona, „postupci izvršeni u okviru njihovih dužnosti“ podrazumijevaju postupke koji proističu iz dužnosti koje pojedinac ima u parlamentu odnosno drugom zakonodavnom tijelu.¹⁶⁵ Ako u toku krivičnog postupka osumnjičeni odnosno optuženi izjavi da je postupak koji je osnov za pokretanje krivičnog postupka izvršen u okviru njegovih dužnosti, to pitanje će se raspravljati i rješavati odlukom nadležnog suda.¹⁶⁶ Postupak utvrđivanja imuniteta propisan je nešto bliže samo Zakonom o imunitetu BiH. Tako je izričito određeno da je za odlučivanje o imunitetu nadležan sud pred kojim se vodi postupak.¹⁶⁷ Propisana je i obaveza suda da osigura izjašnjenje suprotne stranke o pravu osumnjičenog odnosno optuženog koji se pozvao na imunitet.¹⁶⁸ Inače, osumnjičeni odnosno optuženi može se pozvati na pravo na imunitet do završetka glavnog pretresa.¹⁶⁹ O pravu osobe koja se pozvala na imunitet odlučuje vijeće od troje sudija. Zakonom su propisani rokovi za donošenje te odluke, podnošenje žalbe protiv nje, te rokovi za

donošenje odluke drugostepenog suda.¹⁷⁰ S obzirom na tako propisani postupak, sudija za prethodno saslušanje, prilikom prethodnog ispitivanja optužnice, ne bi mogao odlučivati da li osumnjičeni uživa imunitet od krivičnog gonjenja. On bi to samo mogao konstatovati i slijedom toga donijeti odluku o obustavljanju krivičnog postupka ako bi utvrdio da se u spisima nalazi pravomoćna odluka kojom je utvrđeno da osumnjičeni uživa pravo imuniteta od krivičnog gonjenja za konkretno krivično djelo.

Zakonskim odredbama koje se odnose na posebne uslove za krivično gonjenje kada je krivično djelo učinjeno van teritorije Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine odnosno Republike Srpske i Brčko distrikta BiH,¹⁷¹ propisano je da se krivično gonjenje neće preduzeti ako se po zakonu države na čijoj teritoriji je krivično djelo učinjeno krivično gonjenje preduzima po zahtjevu oštećenog, a takav zahtjev nije podnesen. Stoga će sudija za prethodno saslušanje u takvom slučaju donijeti rješenje kojim se obustavlja krivični postupak za odnosno krivično djelo jer postoji okolnost koja isključuje krivično gonjenje.

Nadalje, prema ZKP RS, za pojedina krivična djela, kada je to propisano zakonom, tužitelj može preduzeti krivično gonjenje samo na osnovu prijedloga oštećenog.¹⁷² Ukoliko sudija za prethodno saslušanje prilikom prethodnog ispitivanja optužnice utvrdi da u takvom slučaju nedostaje prijedlog oštećenog, obustaviće krivični postupak za odnosno krivično djelo jer postoji smetnja za krivično gonjenje.

U pogledu prava na žalbu, roka za žalbu i nadležnog organa za odlučivanje o žalbi, i u ovim slučajevima, primjenjuju se opšte odredbe o pravu na žalbu.

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da se optužnica ne može podići ako optuženi nije bio ispitan.¹⁷³ Odredba predstavlja jamstvo prava osumnjičenog na odbranu i garanciju protiv neosnovanog optuživanja.

U zakonskim odredbama kojima se određuje da je usljed određenih okolnosti isključeno krivično gonjenje odnosno da određene okolnosti predstavljaju smetnju za krivično gonjenje ne spominje se i propust da se prije podizanja optužnice ispita osumnjičeni.

Međutim, zakoni sadrže izričitu zabranu podizanja optužnice („ne može podići“) ako optuženi nije bio ispitan. Budući da je optužnica akt nadležnog tužitelja nužan za prelaz

postupka iz stadija istrage u postupak optuživanja, jedini logični zaključak je da propust da se ispita osumnjičeni predstavlja smetnju za njegovo dalje krivično gonjenje.

Prema tome, prilikom prethodnog ispitivanja optužnice i utvrđivanja da li postoji smetnja za krivično gonjenje, sudija za prethodno saslušanje je dužan provjeriti da li je osumnjičeni ispitan. Pri utvrđivanju da li je osumnjičeni ispitan u smislu uslova za podizanje optužnice, sudija za prethodno saslušanje je dužan rukovoditi se zakonskim odredbama o ispitivanju osumnjičenog u istrazi.

U dijelovima zakona posvećenim radnjama dokazivanja,¹⁷⁴ poseban odjeljak je posvećen ispitivanju osumnjičenog¹⁷⁵. U njemu su sadržane osnovne odredbe o ispitivanju osumnjičenog, pouke osumnjičenom o njegovim pravima, način ispitivanja osumnjičenog i ispitivanje osumnjičenog preko tumača. Te odredbe propisuju i posljedice postupanja protivno osnovnim odredbama o ispitivanju osumnjičenog i propuštanja upoznavanja osumnjičenog o njegovim pravima.

Kada se govori o prethodnom ispitivanju optužnice i utvrđivanju da li je osumnjičeni prije podizanja optužnice ispitan, sudija za prethodno saslušanje je dužan provjeriti da li je osumnjičeni ispitan o onome šta je, prema zakonskim odredbama, predmet ispitivanja osumnjičenog. Odredbe o poukama osumnjičenom o njegovim pravima obavezuju tužitelja da na početku ispitivanja osumnjičenom saopšti za koje krivično djelo se tereti i osnove sumnje protiv njega.¹⁷⁶ „Krivično djelo“ je materijalnopравни pojam. Krivični zakoni određuju da je krivično djelo protivpravno djelo koje je zakonom propisano kao krivično djelo, čija su obilježja propisana zakonom i za koje je zakonom propisana krivičnopravna sankcija¹⁷⁷, odnosno protivpravno djelo kojim se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrijednosti i koje je zbog svoje opasnosti ili štetnosti u zakonu određeno kao krivično djelo i za njega propisana krivična sankcija¹⁷⁸. Stoga je sudija za prethodno saslušanje, slijedom te odredbe, dužan provjeriti da li je osumnjičenom prije ispitivanja predočeno za koje krivično djelo se tereti i da li mu je data mogućnost da se o njemu izjasni. Međutim, šta sve osumnjičenom treba biti predočeno prilikom ispitivanja prije podizanja optužnice utvrđuje se povezivanjem pomenute zakonske odredbe sa drugim odredbama o ispitivanju osumnjičenog. Te odredbe propisuju da se osumnjičeni može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u

korist.¹⁷⁹ To znači da se prilikom ispitivanja osumnjičenom mora dati mogućnost da se izjasni i o „djelu“ za koje se tereti, tj. o činjenicama i okolnostima u kojima se sastojalo njegovo ponašanje za koje se tereti. Da se osumnjičeni prilikom ispitivanja, osim o krivičnom djelu, mora upoznati sa djelom za koje se tereti proizilazi i iz načelne odredbe o pravima osumnjičenog odnosno optuženog koja propisuje da osumnjičeni već na prvom ispitivanju mora biti obaviješten o djelu za koje se tereti i osnovama sumnje protiv njega.¹⁸⁰

Stoga je sudija za prethodno saslušanje, prilikom prethodnog ispitivanja optužnice, dužan provjeriti da li je osumnjičeni ispitan o djelu i krivičnom djelu iz optužnice. Ako to nije učinjeno, optužnica se nije mogla podići i taj propust predstavlja smetnju za krivično gonjenje.

Međutim, kako se osumnjičeni prilikom prvog ispitivanja, a nakon obavještavanja o djelu i krivičnom djelu za koje se tereti te o osnovama sumnje protiv njega, poučava i da nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja,¹⁸¹ izostanak izjašnjenja osumnjičenog o djelu i krivičnom djelu za koje se tereti usljed korištenja navedenog prava, ne predstavlja smetnju za krivično gonjenje.

U presudi vijeća Apelacionog odjeljenja Suda BiH, broj S1 2 K 002596 14 Kžk od 15. 07. 2015. godine navodi se: „Optuženom H.Č. prilikom ispitivanja u istrazi nije stavljen na teret činjenični supstrat iz tačke 2. optužnice. Apelaciono vijeće je uvidom u zapisnik o saslušanju osumnjičenog H.Č. pred Tužilaštvom BiH, broj T20 0 KT 0000441 10 od 29. 06. 2010. godine, utvrdilo da isti prilikom ispitivanja u fazi istrage nije bio upoznat sa krivičnim djelom iz tačke 2. predmetne optužnice koje mu se stavlja na teret i osnovama sumnje protiv njega, kako to nalaže odredba člana 78. stav 2. ZKP BiH, što znači da tužitelj nije proveo istragu protiv optuženog za predmetno krivično djelo, te u smislu člana 225. stav 3. ZKP BiH, nije ni mogao podići optužnicu. U tom pogledu, Apelaciono vijeće ističe da je cilj ispitivanja da se osumnjičenom stave na znanje osnovi sumnje i dokazi protiv njega, da bi od optužbe mogao da se brani, a dokaze da opovrgne.

S obzirom na navedeno, ovo Vijeće smatra da zbog takvog propusta tužilaštva nije moglo doći do podizanja optužnice, te je shodno tome Apelaciono vijeće donijelo odluku kojom se, za navedeno krivično djelo, optužba odbija u odnosu na optuženog H.Č.

Dakle, Apelaciono vijeće zaključuje da u konkretnom slučaju postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje, jer ZKP BiH ne propisuje mogućnost podizanja optužnice bez sprovođenja istrage i prethodnog ispitivanja osumnjičenog. Stoga je optužba iz tačke 2. predmetne optužnice odbijena.“

Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju izričito način postupanja sudije za prethodno saslušanje u slučaju kada prilikom prethodnog ispitivanja optužnice utvrdi da osumnjičeni nije ispitan o djelu i krivičnom djelu za koje se tereti. Kako zakoni izričito propisuju da se optužnica ne može podići ako osumnjičeni nije ispitan, propust da se osumnjičeni ispita predstavlja smetnju za podizanje optužnice odnosno dalje krivično gonjenje osumnjičenog. Jedina odluka koju sudija za prethodno saslušanje u tom postupku može donijeti je rješenje o obustavljanju krivičnog postupka. U obrazloženju tog rješenja sudija za prethodno saslušanje je dužan navesti razloge na osnovu kojih je zaključio da osumnjičeni nije ispitan prije podizanja optužnice.

U sudskoj praksi su zapaženi slučajevi vraćanja optužnice tužitelju radi njenog ispravljavanja i dopune s uputom da se ispita osumnjičeni o djelu i krivičnom djelu za koje je optužen. Međutim, zakonske odredbe o vraćanju optužnice tužitelju na ispravku vežu takvu odluku uz propust da se optužnica sastavi u skladu sa izričitom zakonskom odredbom koja propisuje sadržaj optužnice. Iz toga jasno proizilazi da

su zakoni ograničili takvu radnju sudije za prethodno saslušanje uz utvrđenje da optužnica nema zakonom propisani sadržaj.

Takođe, zapažena je i praksa obustavljanja postupka zbog propusta da se osumnjičeni, prije podizanja optužnice, ispita o djelu i krivičnom djelu iz optužnice, ali bez pravnog obrazloženja takve odluke sudije za prethodno saslušanje. Iz ranije navedenih razloga, sudije za prethodno saslušanje bi se i u ovom slučaju trebale pozivati na odredbe člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BiH odnosno člana 239. stav (1) tačka d) ZKP FBiH, člana 232. stav 1. tačka g) ZKP RS ili člana 224. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH, jer postoji smetnja koja isključuje krivično gonjenje.

U sudskoj praksi uočeni su i slučajevi odbacivanja optužnice kada sudija za prethodno saslušanje utvrdi da postoji određena smetnja za krivično gonjenje osumnjičenog. Donošenje, u takvom slučaju, rješenja o odbacivanju optužnice bi imalo smisla da podizanju optužnice nije prethodila istraga. Međutim, kako podizanju optužnice prethodi istraga pa i ispitivanje osumnjičenog, dakle, vođenje postupka, u situaciji kada postoji smetnja za krivično gonjenje osumnjičenog, sudija za prethodno saslušanje bi trebao donijeti rješenje o obustavi postupka.

3.3 Ispitivanje da li je optužnica propisno sastavljena

Nakon što utvrdi da je sud nadležan i da ne postoje smetnje za krivično gonjenje, sudija za prethodno saslušanje je dužan ispitati da li je optužnica propisno sastavljena.¹⁸² Zakoni o krivičnom postupku izričito propisuju da se to prethodno ispitivanje optužnice ograničava na utvrđivanje da li je ona sastavljena u skladu sa zakonskom odredbom o sadržaju optužnice.¹⁸³

Da li je optužnica propisno sastavljena, sudija za prethodno saslušanje utvrđuje upoređivanjem sadržaja podignute optužnice sa zakonskom odredbom o sadržaju optužnice.

Pri ispitivanju da li je optužnica propisno sastavljena sudija za prethodno saslušanje mora imati u vidu smisao i svrhu zakonom propisanog sadržaja optužnice. Optužnica je akt nadležnog tužitelja kojim se zahtijeva izvođenje osumnjičenog pred sud i donošenje presude kojom se on oglašava krivim i kojom mu se izriče krivičnopravna sankcija. Ona svojim sadržajem treba da odredi osobu na koju se taj zahtjev odnosi i predmet optužbe pa time i suđenja, te dokaze koje je potrebno izvesti na glavnom pretresu kako bi se donijela takva presuda.

Međutim, osim ove, optužnica ima još jednu svrhu – da se osumnjičeni odnosno optuženi detaljno upozna sa djelom i krivičnim djelom za koje se optužuje i dokazima na kojima se zasniva optužba.

Pri ocjeni da li je optužnica propisno sastavljena sudija za prethodno saslušanje je stoga dužan da ispita ne samo da li optužnica formalno sadrži sve zakonom propisane nužne elemente nego i da li su oni formulisani na način koji osigurava ostvarenje svrhe optužnice.

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da optužnica treba da sadrži: a) naziv suda, b) ime i prezime osumnjičenog s ličnim podacima, c) opis djela iz kog proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela, predmet na kome i sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi, d) zakonski naziv krivičnog djela sa navođenjem odredbe krivičnog zakona, e) prijedlog o dokazima koje treba izvesti, uz naznačenje svjedoka i vještaka ili pseudonima zaštićenih svjedoka, spisa koje treba pročitati i predmeta koji služe kao dokaz, f) rezultat istrage i g) dokaze koji potkrepljuju navode optužnice.¹⁸⁴

Takođe, zakoni propisuju i da se jednom optužnicom može obuhvatiti više krivičnih djela ili više osumnjičenih.¹⁸⁵

Optužnica, dakle, najprije mora sadržavati naziv suda kojem se upućuje.¹⁸⁶ Sud kojem upućuje optužnicu tužitelj u optužnici određuje s obzirom na sopstvenu ocjenu stvarne i mjesne nadležnosti suda u konkretnom predmetu. Time tužitelj ne zasniva nadležnost tog suda, nego je sudija za prethodno saslušanje, na već opisani način, dužan da ispita da li je sud stvarno i mjesno nadležan u konkretnom predmetu.

Nadalje, optužnica mora da sadrži ime i prezime osumnjičenog s ličnim podacima.¹⁸⁷ Taj dio optužnice predstavlja identifikaciju osumnjičene osobe na koju se odnosi optužnica i u odnosu na koju tužitelj traži potvrđivanje optužnice, a potom njeno izvođenje pred sud i donošenje presude.

Odnosne zakonske odredbe ne određuju koje lične podatke osumnjičenog optužnica treba sadržavati.

Slijedom rješenja iz ranije važećih zakona o ličnim podacima osumnjičenog koje je trebala da sadrži optužnica i sadržaja sada važećih odredaba o podacima koji se uzimaju od osumnjičenog prilikom njegovog prvog ispitivanja¹⁸⁸, u sudskoj praksi preovladava stav da optužnica treba sadržavati, osim imena i prezimena, ostale lične podatke koji se uzimaju od osumnjičenog prilikom njegovog prvog ispitivanja: nadimak, ako ga ima, ime i prezime roditelja, djevojačko prezime majke, mjesto rođenja, mjesto stanovanja, dan, mjesec i godina rođenja, narodnost i državljanstvo, jedinstveni matični broj građana državljanina Bosne i Hercegovine, zanimanje, porodične prilike, je li pismen, kakve je škole završio, je li, gdje i kad služio vojsku odnosno ima li čin rezervnog vojnog starješine, vodi li se u vojnoj evidenciji i kod kojeg organa nadležnog za poslove odbrane, je li odlikovan, kakvog je imovnog stanja, je li, kad i zašto osuđivan, je li i kad je izrečenu kaznu izdržao i da li se protiv njega vodi postupak za koje drugo krivično djelo.

Pri ocjeni da li je optužnica u ovom segmentu propisno sastavljena, sudija za prethodno saslušanje je dužan imati u vidu da zakonske odredbe o sadržaju optužnice, osim imena i prezimena, ne sadrže naznaku ličnih podataka osumnjičenog koje je obavezno unijeti u optužnicu. Osim toga, dužan je imati u vidu i da svi podaci koji se uzimaju prilikom prvog ispitivanja osumnjičenog u istrazi ne služe samo njegovoj identifikaciji nego i upoznavanju osobe osumnjičenog. Stoga je sudija za prethodno saslušanje, pri ocjeni da li je u pogledu ličnih podataka osumnjičene osobe optužnica propisno sastavljena onda kada ona ne sadrži sve podatke osumnjičenog koji se uzimaju prilikom njegovog prvog ispitivanja, dužan imati u vidu svrhu tog dijela obaveznog sadržaja optužnice. Da li je ovaj dio optužnice propisno sastavljen, sudija za prethodno saslušanje će, prije svega, cijiniti s obzirom na to da li ti podaci omogućavaju tačnu identifikaciju odnosno

individualizaciju osumnjičene osobe. Pri tome je potrebno imati u vidu da su neki od tih podataka nužni i za određivanje tzv. lične nadležnosti suda (na primjer, da li se radi o nadležnosti sudije za maloljetnike) ili za izricanja određenih krivičnopравnih sankcija (na primjer, da li se radi o mlađoj punoljetnoj osobi).

Tužitelj poslije provedene istrage u pravilu raspolaže pomenutim ličnim podacima osumnjičenog. Međutim, moguće je da tužitelj, ni nakon okončane istrage protiv tačno određene osobe, ne raspolaže tim podacima, pa čak ni tačnim imenom i prezimenom osumnjičenog. Pošto zakonske odredbe zahtijevaju da optužnica sadrži ime i prezime osumnjičenog, u takvim slučajevima bi taj uslov bio zadovoljen unošenjem u optužnicu imena i prezimena osumnjičenog koji su mu dodijeljeni za potrebe odnosnog krivičnog postupka.

Zakoni o krivičnom postupku potom propisuju da optužnica mora sadržavati opis djela iz kog proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela, predmet na kome i sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi¹⁸⁹ (činjenični opis djela) te zakonski naziv krivičnog djela sa navođenjem odredbe krivičnog zakona¹⁹⁰ (pravnu kvalifikaciju djela).

Uočljivo je da zakonske odredbe ne zahtijevaju da optužnica sadrži tzv. pravni opis djela koji bi se sastojao u navođenju zakonskih obilježja određenog krivičnog djela koja su sadržana u činjenicama i okolnostima navedenim u činjeničnom opisu djela. Međutim, unošenje pravnog opisa djela u optužnicu doprinosi detaljnom upoznavanju osumnjičenog sa prirodom i razlozima optužbe protiv njega.

Zakonsko određenje da iz opisa djela u optužnici moraju proizilaziti zakonska obilježja krivičnog djela znači, prije svega, da taj opis mora sadržavati činjenice i okolnosti iz kojih proizilaze radnja učinjenja krivičnog djela, njena posljedica i uzročna veza između njih. Ukoliko zakonsko biće određenog krivičnog djela za koje se tereti osumnjičeni, osim radnje učinjenja i posljedice, sadrži i druga zakonska obilježja, opis djela u optužnici mora sadržavati i činjenice i okolnosti iz kojih proizilaze ta druga zakonska obilježja (na primjer, činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi određeni cilj, način, sredstvo ili predmet radnje učinjenja, određeno vrijeme ili mjesto učinjenja, određena svojstva učinioaca ili pasivnog subjekta

krivičnog djela, pa tako i činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi da je osumnjičeni radnju učinjenja konkretnog krivičnog djela preduzeo kao odgovorna ili službena osoba, činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi psihički odnos učinioa prema djelu, činjenice i okolnosti u kojima se ogleda kršenje određenog blanketnog propisa kada se radi o blanketnoj dispoziciji, činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi protivpravnost ponašanja osumnjičenog kada je ona posebno zakonsko obilježje određenog krivičnog djela, činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi određeni oblik saučesništva, činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi oblik udruživanja učinilaca i drugo).

Dakle, osim pravno relevantnih činjenica koje se odnose na predmetno krivično djelo, činjenični opis djela u optužnici mora sadržavati i činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi konkretni oblik odgovornosti učinioa. Tako, činjenični opis djela u optužnici mora sadržavati činjenice i okolnosti iz kojih proizilaze saizvršiteljstvo učinioa ili njegovo podstrekavanje ili pomaganje u krivičnom djelu drugoga. Takođe, osim činjenica objektivne prirode, moraju se navesti i činjenice koje se odnose na svijest o zajedničkom djelovanju i volju za zajedničko djelovanje, odnosno svijest i volju da se preduzimaju radnje koje predstavljaju podstrekavanje ili pomaganje u krivičnom djelu drugoga, kao i svijest i volju u odnosu na djelo glavnog učinioa.

Kada je riječ o krivičnim djelima koja podrazumijevaju određeni oblik kriminalnog udruživanja, činjenični opis djela u optužnici mora sadržavati činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi postojanje određenog zakonom propisanog oblika kriminalnog udruživanja, činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi određeni oblik učešća osumnjičenog u tom obliku kriminalnog udruživanja te činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi svijest osumnjičenog o postojanju konkretnog oblika kriminalnog udruživanja i njegovom učestvovanju u njemu i volja osumnjičenog za djelovanje unutar tog oblika kriminalnog udruživanja.

U presudi broj IT-95-9-A od 28. 11. 2006. godine, u predmetu protiv Blagoja Simića, nakon što je pretresno vijeće Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu: MKSJ), iako optužnica nije konkretno navela učešće Simića u udruženom zločinačkom poduhvatu, u prvostepenoj presudi utvrdilo da je optuženom dato dovoljno obavještenja da se tereti za udruženi

zločinački poduhvat time što je u optužnici bilo navedeno „djelujući u saradnji“, žalbeno vijeće MKSJ-a je zaključilo da „, nedostatak u Optužnici u ovom predmetu nije minoran, nego da se odnosi na samu bit najvažnijih oblika zaštite koje optužnica treba pružiti optuženom, tako što će ga informisati o tezi protiv njega. Optužba je trebala u Optužnici konkretno navesti učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu kako bi optuženog valjano obavijestila o optužbama protiv njega. Iako se u nekim slučajevima takav suštinski nedostatak može smatrati bezazlenim, to je moguće samo ako se pokaže da mogućnost da optuženi pripremi svoju odbranu nije bila bitno umanjena. Budući da to ovdje nije pokazano, Žalbeno vijeće zaključuje da je suđenje bilo nepravično. Prema tome, Žalbeno vijeće prihvata žaliočevu prvu i drugu žalbenu osnovu i ukida osuđujuću presudu izrečenu žalioču na osnovu člana 7(1) Statuta za počinjenje krivičnog djela progona putem učestvovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu iz tačke 1 Pete izmijenjene optužnice“.

Kada je riječ o optužnicama protiv pravnih osoba, osim činjenica i okolnosti iz kojih proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela fizičke osobe kao učinioaca, činjenični opis djela u optužnici treba da sadrži i činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi da je osumnjičeni to krivično djelo učinio u ime, za račun ili u korist pravne osobe te činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi određeni oblik doprinosa nadzornih ili rukovodnih organa pravne osobe koji predstavlja zakonski osnov odgovornosti pravne osobe za krivično djelo učinioaca fizičke osobe.

Podaci o vremenu i mjestu učinjenja krivičnog djela su takođe nužni elementi činjeničnog opisa djela i kada nisu zakonska obilježja određenog krivičnog djela jer se njima određuje predmet optužbe, tj. ponašanje iz stvarnog života za koje se osumnjičeni tereti, ali i krivični zakon koji će se primijeniti i nadležnost suda. Podaci o vremenu učinjenja krivičnog djela su bitni i za primjenu određenih drugih instituta materijalnog krivičnog prava, o čemu je ranije bilo riječi.

Iako odnosna zakonska odredba propisuje da opis djela u optužnici mora sadržavati i naznaku predmeta na kojem i sredstva kojim je izvršeno krivično djelo, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi, priroda krivičnog djela za koje se osumnjičeni tereti i druge primjenjive odredbe krivičnog zakona (na primjer, odredbe o pokušaju krivičnog djela, o određenim oblicima saučesništva, nužnoj odbrani i dr.) ustvari određuju koje od ovih okolnosti

trebaju biti sadržane u opisu djela u konkretnoj optužnici. Postoje, na primjer, krivična djela kod kojih sredstvo kojim je krivično djelo učinjeno nije zakonsko obilježje djela ili koja uopšte ne podrazumijevaju upotrebu određenog sredstva, pa, u takvom slučaju, nepostojanje u činjeničnom opisu djela u optužnici oznake sredstva učinjenja krivičnog djela ne znači da optužnica nije propisno sastavljena.

Ovaj dio prethodnog ispitivanja optužnice je veoma značajan. U slučaju potvrđivanja optužnice sa opisom djela koji ne sadrži zakonska obilježja krivičnog djela, optuženi se nezakonito i neosnovano izvodi pred sud. Osim toga, svaka manjkavost u činjeničnom opisu djela uzrokuje poteškoće na glavnom pretresu ne samo za stranke nego i za sud pri određivanju sadržaja i obima dokazivanja i pri izvođenju dokaza. Takođe, takva manjkavost se često direktno odražava na trajanje krivičnog postupka.

U slučaju potvrđivanja optužnice sa opisom djela koji ne sadrži zakonska obilježja krivičnog djela, ukoliko ne bude neke dozvoljene reakcije tužitelja na glavnom pretresu, po redovnom toku stvari će, nakon glavnog pretresa, biti donijeta oslobađajuća presuda jer djelo za koje se optuženi optužuje nije zakonom propisano kao krivično djelo.

Okružni sud u Bijeljini je, u presudi broj 83 O K 040462 22 Kž od 22. 03. 2022. godine, odlučujući o žalbi protiv prvostepene presude kojom je optuženi, na osnovu člana 298. tačka a) ZKP RS, oslobođen od optužbe za krivično djelo Osiguranička prevara iz člana 273. stav 1. KZ RS, potvrdio ispravnost stava prvostepenog suda da činjenični opis djela u optužnici nije sadržavao činjenice i okolnosti iz kojih proizilaze zakonska obilježja ovog krivičnog djela jer u njemu nije bilo sadržano „koja je oštećenja prijavio optuženi s obzirom da se ta oštećenja dovode u vezu sa prijavljenim načinom nastanka saobraćajne nezgode na osnovu čega se utvrđuje da li je moguće da prijavljena oštećenja nastanu u predmetnoj saobraćajnoj nezgodi. Navođenje prijavljenih oštećenja na vozilu predstavlja konkretizaciju predmetnog krivičnog djela i upravo prijava oštećenja na vozilu predstavlja zahtjev za naknadu štete u okviru kojeg osiguravajuće društvo odlučuje o visini naknade štete i od presudnog je značaja za zahtjev oštećenog.“

U slučaju da prvostepeni sud ne uoči te nedostatke u činjeničnom opisu djela i ne donese oslobađajuću presudu, ti se nedostaci otklanjaju u žalbenom postupku uvažavanjem žalbe odbrane ili, u jurisdikcijama gdje postoji ta mogućnost, po službenoj dužnosti.

Vrhovni sud FBiH je, u presudi broj 09 0 K 022419 17 Kž od 21. 03. 2019. godine, nakon što je ukazao na zakonska obilježja krivičnog djela Zloupotreba položaja ili ovlašćenja iz člana 383. stav 1. KZ FBiH, naveo: „Međutim, činjenični opis krivičnog djela u tački 6. izreke pobijane presude ne sadrži činjenice i okolnosti iz kojih proizilazi da je optuženi S. E. prekoračenjem granica svojih ovlašćenja pribavio sebi ili drugom kakvu korist, drugome nanio kakvu štetu ili teže povrijedio prava drugoga, što je konstitutivni element ovog krivičnog djela, niti je u činjeničnom opisu navedeno koje odredbe zakona ili opšteg akta je optuženi povrijedio prekoračivši granice svojih ovlašćenja, kako se ukazuje žalbom branitelja optuženog. Iz navedenih razloga u činjeničnom opisu krivičnog djela u tački 6. izreke pobijane presude nisu navedene činjenice i okolnosti koje čine zakonska obilježja krivičnog djela Zloupotreba položaja ili ovlašćenja iz člana 383. stav 1. KZ FBiH, odnosno one od kojih zavisi primjena određene odredbe krivičnog zakona, kako to zahtjeva odredba člana 300. stav 1. tačka a) ZKP FBiH. Iz tih razloga, oglašavanjem krivim optuženog S. E. pobijanom presudom za radnje opisane u tački 6. izreke pobijane presude, prvostepeni sud je učinio povredu krivičnog zakona na štetu optuženog iz člana 313. tačka a) ZKP FBiH, na koju povredu ovaj sud pazi i po službenoj dužnosti u smislu odredbe člana 321. ZKP FBiH. Stoga je ovaj sud, na osnovu člana 299. tačka a) ZKP FBiH optuženog S. E., u odnosu na tačku 6. izreke pobijane presude oslobodio od optužbe, jer djelo za koje se optužuje (onako kako je opisano u tački 6. izreke pobijane presude), zakonom nije propisano kao krivično djelo.“

Takođe, Vrhovni sud RS presudom 87 0 K 025793 20 Kžž od 15. 06. 2021. godine odbio je kao neosnovanu žalbu okružnog javnog tužitelja i potvrdio presudu drugostepenog suda koji je, povodom žalbe branitelja optuženog protivprvostepene presude osnovnog suda, po službenoj dužnosti, preinačio prvostepenu presudu i optuženog, na osnovu člana 298. tačka a) ZKP RS, oslobodio od optužbe da je učinio krivično djelo Nasilničko ponašanje iz člana 362. stav 1. KZ RS. Pozivajući se na činjenični opis djela u optužnici, Vrhovni sud RS u pomenutoj presudi potvrđuje ispravnost zauzetog stava drugostepenog suda „da se optuženi na opisani način branio od napada koji je prema njemu vršio E. T., pa njegova radnja nema karakter nemotivisanog nasilja prema drugom što u suštini karakteriše sve oblike siledžijskog ponašanja kojima je alternativno određena radnja izvršenja krivičnog djela nasilničkog ponašanja iz člana 362. stav 1. Krivičnog zakonika. Kako se radi o radnji odbrambenog karaktera a ne nemotivisanom obliku siledžijskog ponašanja, to je pravilan zaključak pobijane presude da tako koncipirani činjenični opis djela u dispozitivu optužnice i izreci presude ne sadrži radnju izvršenja predmetnog krivičnog djela u vidu vršenja nasilja, sa posljedicom značajnijeg ugrožavanja spokojstva građana“.

Činjeničnim opisom djela određuje se ponašanje osumnjičenog koje je predmet optužbe. U tom opisu, onakvom kakav je dat u optužnici, trebaju biti sadržana zakonska obilježja određenog krivičnog djela. Optužnicu tužitelj može podići samo ako nađe da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio određeno krivično djelo te je stoga nužno da činjenice i okolnosti iz činjeničnog opisa djela u optužnici sadrže zakonska obilježja nekog krivičnog djela.

Slijedom zakonskih odredaba o vezanosti presude za optužbu¹⁹¹, sud prilikom donošenja presude nije vezan za tužiteljevu pravnu ocjenu djela.

Međutim, to ne znači da sudija za prethodno saslušanje prilikom ocjene da li je optužnica propisno sastavljena nije dužan ispitati da li činjenični opis djela iz optužnice sadrži zakonska obilježja krivičnog djela koje je označeno u optužnici. Naime, postojanje zakonskih obilježja određenog krivičnog djela u činjenicama i okolnostima kojima je opisano stvarno ponašanje osumnjičenog za koje se on tereti je uslov za podizanje optužnice, a činjenični opis djela i pravna oznaka djela u optužnici treba, između ostalog, da omogućuje podrobno upoznavanje osumnjičenog sa razlozima i prirodom optužbe protiv njega.¹⁹² Stoga se i ocjena sudije za prethodno saslušanje da li je optužnica propisno sastavljena, odnosno u skladu sa zakonskim odredbama o sadržaju optužnice, u dijelu njenog obaveznog sadržaja koji se odnosi na opis djela i pravnu kvalifikaciju djela, mora zasnivati na povezanom ispitivanju ta dva dijela sadržaja optužnice. U slučaju nesaglasnosti opisa djela i pravne kvalifikacije djela u optužnici, optužnica nije propisno sastavljena jer zakonska obilježja krivičnog djela za koje se osumnjičeni tereti moraju biti sadržana u činjeničnom opisu djela. Obavezni dijelovi sadržaja optužnice – zakonski naziv krivičnog djela s navođenjem odredbe krivičnog zakona ne može se, dakle, posmatrati izolovano, odnosno samo s aspekta da li su navedeni u optužnici. U protivnom, moglo bi se tvrditi da je optužnica propisno sastavljena i kada ona nema nikakav krivičnopravni smisao.

Dio obaveznog sadržaja optužnice – zakonski naziv krivičnog djela s navođenjem odredbe krivičnog zakona, ne može se ograničiti samo na odredbu krivičnog zakona kojom je propisano krivično djelo za koje se optužnicom tereti osumnjičeni. U zavisnosti od konkretnog slučaja, on bi trebao sadržavati i navođenje drugih odredaba

krivičnog zakona koje bi se, prema ocjeni tužitelja, trebale primijeniti na učinioca i njegovo djelo (na primjer, zakonske odredbe koje se odnose na određeni oblik saučesništva, na pokušaj, na sticaj krivičnih djela i druge). To je nužno pogotovo s aspekta jednog od ciljeva podnošenja pismenog optužnog akta – detaljnog upoznavanja osumnjičenog sa djelom i krivičnim djelom za koje se tereti. Stoga je sudija za prethodno saslušanje prilikom ocjene da li je u tom dijelu optužnica propisno sastavljena dužan i taj dio sadržaja optužnice ocjenjivati s obzirom na opis djela u optužnici i institute krivičnog prava koji su sadržani u datom opisu.

Sljedeći nužan sadržaj optužnice je prijedlog o dokazima koje je potrebno izvesti, uz naznačenje svjedoka i vještaka ili pseudonima zaštićenih svjedoka, spisa koje treba pročitati i predmeta koji služe kao dokaz.¹⁹³ Radi se, dakle, o popisu dokaza čije izvođenje na glavnom pretresu predlaže tužitelj. Optužnica će u ovom dijelu biti propisno sastavljena ako taj popis sadrži sve nužne podatke za identifikaciju dokaza čije se izvođenje predlaže, odnosno, kada su u pitanju svjedoci i vještaci, podatke nužne za osiguranje njihovog prisustva na glavnom pretresu.

Optužnica mora da sadrži i – rezultat istrage¹⁹⁴. Radi se o tužiteljevom sumarnom prikazu rezultata istrage, odnosno iznošenju činjenica i okolnosti koje, po mišljenju tužitelja, proizilaze iz dokaza pribavljenih tokom istrage i razloga zbog kojih tužitelj smatra da iz njih proizilaze zakonska obilježja određenog krivičnog djela. Ukoliko optužnica ne sadrži ovaj elemenat, ona nije propisno sastavljena.

Na kraju, obavezan elemenat optužnice je i pregled dokaza koji potkrepljuju navode optužnice.¹⁹⁵ Radi se o dokazima (dakle, ne i o materijalu koji ne predstavlja dokaz u procesnom smislu) iz kojih, po ocjeni tužitelja, proizilazi postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio određeno krivično djelo. Osim dokaza čije izvođenje na glavnom pretresu predlaže tužitelj, u tom dijelu optužnice mogu biti navedeni i drugi dokazi pribavljeni tokom istrage koji potkrepljuju tvrdnju tužitelja da je osumnjičeni učinio određeno djelo i da ono sadrži obilježja određenog krivičnog djela, a koje dokaze tužitelj dostavlja sudiji za prethodno saslušanje uz optužnicu. Zadatak sudije za prethodno saslušanje je da provjeri da li su uz optužnicu dostavljeni dokazi koji potkrepljuju optužnicu navedeni u optužnici.

Osim ovih nužnih elemenata, optužnica može sadržavati i prijedlog tužitelja da se odredi pritvor ako je osumnjičeni na slobodi, a ako se osumnjičeni nalazi u pritvoru, u optužnici se može predložiti da se pritvor produži ili da se pusti na slobodu.¹⁹⁶ Iako bi upotrijebljena zakonska formulacija u pogledu sadržaja optužnice kada se osumnjičeni nalazi u pritvoru mogla biti shvaćena kao da u takvom slučaju optužnica ne mora sadržavati prijedlog tužitelja u pogledu pritvora osumnjičenog (u zakonskom tekstu se kaže da optužnica „može“ sadržavati navedene prijedloge), ipak preovladava stav da u takvom slučaju optužnica mora sadržavati prijedlog tužitelja u pogledu pritvora osumnjičenom te da taj prijedlog može biti ili prijedlog za produženje pritvora ili prijedlog za puštanje na slobodu.

Za razliku od ispitivanja da li je sud nadležan i da li postoje smetnje koje isključuju krivično gonjenje, zakoni o krivičnom postupku propisuju kako će sudija za prethodno saslušanje postupiti ukoliko nađe da optužnica nije propisno sastavljena. Zakoni, naime, obavezuju sudiju za prethodno saslušanje da u tom slučaju postupi u skladu sa izričito navedenim zakonskim odredbama koje se odnose na podnošenje i ispravljanje podnesaka.¹⁹⁷

Te odredbe propisuju da će sud podnosioca podneska koji je nerazumljiv ili ne sadrži sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupati pozvati da podnesak ispravi, odnosno dopuni, a ako on to ne učini u određenom roku sud će podnesak odbaciti.¹⁹⁸

Prema tome, ako optužnica nije propisno sastavljena, odnosno ako ne sadrži sve nužne elemente propisane zakonom ili ako su oni izneseni na način koji je čine nerazumljivom ili usljed kojeg se po toj optužnici ne bi moglo postupati, sudija za prethodno saslušanje je dužan pozvati tužitelja da optužnicu ispravi ili dopuni.

Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju formu akta sudije za prethodno saslušanje kojim od tužitelja traži ispravku ili dopunu optužnice. To ne određuju ni opšte odredbe o podnošenju i ispravljanju podnesaka.

U sudskoj praksi se različito postupa.

Uočeno je da u pojedinim sudovima sudije za prethodno saslušanje rješenjem vraćaju optužnicu tužitelju na uređenje. Pošto zakoni ne propisuju da se optužnica vraća tužitelju na ispravku ili dopunu rješenjem, pa samim tim ne isključuju pravo na žalbu protiv takvog rješenja, neomogućavanje tužitelju prava na žalbu protiv

tog rješenja (kao što je zapaženo u praksi) nije u skladu sa opštim odredbama o žalbi na rješenje. S druge strane, primjena tih opštih odredaba o žalbi na rješenje vodila bi dužem trajanju postupka optuživanja.

Stoga se čini ispravnijom praksa sudova u kojima sudija za prethodno saslušanje dopisom od tužitelja traži ispravljanje ili dopunu optužnice.

U dopisu je sudija za prethodno saslušanje dužan konkretno navesti u čemu se sastoji nedostatak optužnice, odnosno određeno naznačiti zašto smatra da optužnica nije propisno sastavljena i šta je potrebno učiniti da se nedostatak otkloni, vodeći računa o odijeljenosti osnovnih procesnih funkcija. Sudija za prethodno saslušanje ne bi smio, dakle, svojim zahtjevom za propisnim sastavljanjem optužnice, preuzeti funkciju tužitelja.

U tom dopisu, sudija za prethodno saslušanje je dužan tužitelju odrediti rok za ispravku i/ili dopunu optužnice¹⁹⁹ i upozoriti ga da će, ako on to ne učini u određenom roku, optužnicu odbaciti.²⁰⁰

Opšte odredbe o podnošenju i ispravci podnesaka na koje upućuju odredbe o ispitivanju od strane sudije za prethodno saslušanje da li je optužnica propisno sastavljena, ne propisuju formu akta kojim se optužnica odbacuje u slučaju kada tužitelj propusti postupiti po zahtjevu za ispravku ili dopunu optužnice. S obzirom na to da se u krivičnom postupku odbacivanje podnesaka (na primjer, žalbe) vrši rješenjem, sudija za prethodno saslušanje bi, u ovakvom slučaju, trebao rješenjem odbaciti optužnicu. Protiv tog rješenja tužitelj ima pravo žalbe u skladu sa opštim pravilima o žalbi na rješenje.

4. ODLUČIVANJE O OPTUŽNICI

Nakon što utvrdi da je sud nadležan, da ne postoje smetnje koje isključuju krivično gonjenje, te da je optužnica propisno sastavljena, odnosno da je tužitelj izvršio ispravku i/ili dopunu prvobitno nepropisno sastavljene optužnice, sudija za prethodno saslušanje prelazi na odlučivanje o optužnici. Ono se sastoji u ocjeni osnovanosti optužbe odnosno u utvrđivanju da li postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo ili krivična djela za koja se optužuje.

Prema zakonima o krivičnom postupku, sudija za prethodno saslušanje utvrđuje postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo ili krivična djela za koja se optužuje proučavanjem svake tačke optužnice i dokaza koje mu je dostavio tužitelj.²⁰¹

4.1 Pojam „tačka optužnice“

Domaći zakoni o krivičnom postupku izraz „tačka optužnice“ koriste samo u odredbama koje se odnose na odlučivanje u optužnici.²⁰² Tim odredbama se, naime, propisuje da sudija za prethodno saslušanje utvrđuje postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo (što je uslov za potvrđivanje optužnice) tako što proučava svaku tačku optužnice i dokaze koje mu je dostavio tužitelj. Dakle, u postupku odlučivanja o optužnici postojanje osnovane sumnje se utvrđuje u odnosu na svaku tačku optužnice upravo kao što se prilikom donošenja presude dokazanost optužbe utvrđuje u odnosu na svaku tačku optužnice.

Međutim, zakoni o krivičnom postupku ne definišu šta se smatra tačkom optužnice.

Pri propisivanju sadržaja optužnice zakoni izričito određuju da se jednom optužnicom može obuhvatiti više krivičnih djela ili više osumnjičenih.²⁰³ Slijedom toga, zakoni dalje propisuju da će se, ako optužba obuhvata više krivičnih djela,

u presudi izreći da li se i za koje djelo optužba odbija ili se optuženi oslobađa od optužbe ili se oglašava krivim.²⁰⁴

Iz navedenog se nesumnjivo može zaključiti da svako krivično djelo iz optužnice predstavlja posebnu tačku optužnice.

U literaturi se navodi da pojam tačka optužbe, osim jednog krivičnog djela, obuhvata i slučaj prividnog sticaja, slučaj pravog složenog krivičnog djela, svaku radnju iz sistema produženog krivičnog djela, a kod ostalih krivičnih djela koja po zakonu obuhvataju više istovrsnih radnji, činjeničnu cjelinu koja čini krivično djelo.²⁰⁵

Dakle, pri određivanju značenja izraza „tačka optužnice“ potrebno je posebno imati u vidu različite oblike krivičnih djela koja obuhvataju više radnji.

Ako se radi o produženom krivičnom djelu, posebnu tačku optužnice čini svako krivično djelo koje ulazi u konstrukciju produženog krivičnog djela. Svako od tih djela predmet je posebnog dokazivanja na glavnom pretresu i može ući u konstrukciju produženog krivičnog djela samo ako su dokazane činjenice i okolnosti iz kojih se sastoji ponašanje optuženog, te ukoliko one sadrže obilježja istog ili istovrsnog krivičnog djela i ako postoje okolnosti koje ih povezuju u jedinstvenu cjelinu²⁰⁶. Ukoliko takve okolnosti ne postoje, djelo iz sastava produženog krivičnog djela će predstavljati samostalno krivično djelo.

I zakonsko biće složenih krivičnih djela (pravih i nepravih) sastoji se od više djelatnosti (koje, kod pravih složenih krivičnih djela, predstavljaju posebna krivična djela, a kod nepravih, jedna od tih djelatnosti predstavlja posebno krivično djelo). Međutim, složeno krivično djelo predstavlja jedno krivično djelo i krivična djela koja ga čine izgubila su unutar njega svoju samostalnost.²⁰⁷ Iz tog razloga, složeno krivično djelo (na primjer, krivično djelo razbojništva) predstavlja jednu tačku optužnice.

S aspekta odlučivanja o optužnici, može biti sporan status pojedinih „istovrsnih radnji“ iz činjeničnog opisa djela koje ulaze u sastav krivičnog djela.

Prema ranije navedenom shvatanju iz krivičnoprocesne literature, kod krivičnih djela koja po zakonu obuhvataju više istovrsnih radnji, tačku optužnice čini „činjenična cjelina koja čini kazneno djelo“. To znači da bez obzira na tehničku

konstrukciju činjeničnog opisa djela u optužnici, pa i ako su te radnje opisane u posebnim tačkama ili alinejama optužnice, one se ne bi mogle smatrati posebnim tačkama optužnice jer, zajedno sa ostalim radnjama, predstavljaju činjeničnu cjelinu koja čini krivično djelo. Ukoliko se ne mogu smatrati posebnim tačkama optužnice, onda će od postojanja osnovane sumnje u odnosu na svaku individualizovanu radnju zavisiti potvrđivanje optužnice za krivično djelo u čiji sastav one ulaze. Primjer za to su kolektivna krivična djela.²⁰⁸ Tako, postoje krivična djela kod kojih je kao radnja učinjenja propisano „bavljenje“ određenom djelatnošću.²⁰⁹ Slijedom navedenog shvatanja, ako se optužba za takva krivična djela odnosi na više individualizovanih ponovljenih radnji učinjenja, pošto se radi o vrsti krivičnih djela koja po zakonu obuhvataju više istovrsnih radnji, takva činjenična cjelina čini jednu tačku optužnice. Pošto ovako dosljedno provedeno navedeno tumačenje pojma „tačka optužnice“ kod ove vrste krivičnih djela može dovesti do odbijanja optužnice, iako za druge radnje postoji osnovana sumnja da ih je osumnjičeni učinio, postavlja se pitanje racionalnosti ovakvog postupanja. Osim toga, postavlja se i pitanje pravne osnovanosti ovakvog shvatanja. Ako postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio određene radnje iz činjeničnog opisa djela u optužnici i da one sadrže obilježja takvog krivičnog djela, ne postoje ni pravni razlozi za odbijanje optužnice u odnosu na te radnje samo zbog toga što u odnosu na neke druge istovrsne radnje iz optužnice ne postoji osnovana sumnja.

Slična je situacija i sa tzv. krivičnim djelima sa indiferentnim brojem činjenja.²¹⁰ To su krivična djela čije je zakonsko biće tako određeno da je za postojanje krivičnog djela irelevantno da li je radnja učinjenja preduzeta jednom ili više puta.

Naša sudska praksa u odnosu na ovu vrstu krivičnih djela uglavnom ne slijedi navedeno shvatanje iz literature. Ako to dozvoljava konstrukcija činjeničnog opisa djela u optužnici, kada sudija za prethodno saslušanje utvrdi da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio određene radnje iz činjeničnog opisa i da one sadrže zakonska obilježja određenog krivičnog djela, u pravilu potvrđuje optužnicu u odnosu na te radnje tretirajući ih kao posebne tačke optužnice, a odbija optužnicu u odnosu na radnje za koje je utvrdio da ne postoji osnovana sumnja da ih je osumnjičeni učinio. Navedeni pravni razlozi, uz racionalnost takvog postupanja, govore u prilog ovakvoj praksi.

Ako je opis djela u optužnici dat tako što je u uvodnom odnosno zajedničkom dijelu činjeničnog opisa djela navedeno ono što se odnosi na sve pojedine radnje opisane u posebnim tačkama (podtačkama) ili alinejama činjeničnog osnova optužnice, tačku optužnice predstavlja jedinstvo tog zajedničkog i pojedinačnog opisa djela datog u posebnoj tački (podtački) ili alineji optužnice.

U slučaju optužbe za krivično djelo organizovanog kriminala²¹¹, tačku optužnice čini svako krivično djelo učinjeno u sastavu grupe za organizovani kriminal zajedno sa činjenicama i okolnostima iz kojih proizilazi da je ono učinjeno u sastavu grupe za organizovani kriminal. Te okolnosti mogu biti odvojeno navedene u zajedničkom uvodu činjeničnog opisa djela (tzv. preambuli) ili zajedno s činjenicama i okolnostima kojima se opisuje krivično djelo učinjeno ili pokušano u sastavu grupe za organizovani kriminal. Naime, krivično djelo organizovanog kriminala postoji samo ako je u sastavu grupe za organizovani kriminal učinjeno ili pokušano krivično djelo propisano zakonom, pa je, tokom suđenja i donošenja presude, svako od tih krivičnih djela, koje je prema optužnici, učinjeno ili pokušano u sastavu grupe za organizovani kriminal, predmet posebnog utvrđivanja i u činjeničnom i u krivičnopravnom smislu, uz činjenice i okolnosti koje se odnose na djelovanje u sastavu grupe za organizovani kriminal. Stoga se prilikom odlučivanja o optužnici za krivično djelo organizovanog kriminala vrši dvostruko proučavanje činjeničnog osnova tog krivičnog djela u optužnici. Osim utvrđivanja postojanja osnovane sumnje u odnosu na postojanje i djelovanje grupe za organizovani kriminal, utvrđuje se i postojanje osnovane sumnje u odnosu na svako pojedino krivično djelo učinjeno ili pokušano u sastavu takve grupe. Svako to krivično djelo učinjeno u sastavu grupe za organizovani kriminal predstavlja posebnu tačku optužnice i moguće je potvrditi optužnicu u odnosu na pojedine tačke, a u odnosu na druge tačke, odbiti optužnicu.

Ukoliko se radi o optužnici koja se odnosi na više osumnjičenih, utvrđivanje osnovane sumnje vrši se za svakog osumnjičenog u odnosu na tačke optužnice koje se njemu stavljaju na teret.

4.2 Utvrđivanje postojanja osnovane sumnje da je učinjeno krivično djelo

Utvrđivanje postojanja osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo koje je predmet optužbe je, po svojoj suštini, utvrđivanje osnovanosti optužnice. Prethodno ispitivanje optužnice ima za cilj utvrđivanje ispunjenosti uslova za upuštanje sudije za prethodno saslušanje u ocjenu osnovanosti optužnice. Prilikom te ocjene, ako iz dokaza koji su priloženi uz optužnicu sudija za prethodno saslušanje utvrdi postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti optužnicom, potvrdiće optužnicu i time je ocijeniti osnovanom. Ukoliko sudija za prethodno saslušanje ocjenom tih dokaza zaključi da ne postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo, donijeće rješenje kojim odbija sve ili pojedine tačke optužnice.²¹²

Prema tome, potvrđivanje optužnice podrazumijeva ocjenu sudije za prethodno saslušanje da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje.

Pretpostavke za pravilnu ocjenu da li postoji ili ne postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti su pravilno razumijevanje dokaznog standarda „osnovana sumnja“ i pravilno razumijevanje na kojoj dokaznoj građi se ta ocjena može zasnivati.

4.2.1 Dokazni standard „osnovana sumnja“

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da će tužitelj pripremiti i uputiti sudiji za prethodno saslušanje optužnicu „kad u toku istrage nađe da postoji dovoljno dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo“.²¹³

Zakonska formulacija „dovoljno dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja“ dovela je do shvatanja da je za podizanje optužnice potreban neki viši stepen osnovane sumnje ili, barem, određeni kvantitet dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja. Ukazivalo se, naime, da je osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo

zakonom propisana kao opšti uslov za određivanje pritvora i u istrazi (koja se provodi kada postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo) pa da je logično da je za prelazak u novi stadij postupka (postupak optuživanja) potreban viši nivo sumnje od onoga koji može postojati već u toku istrage.²¹⁴

Međutim, kada je u pitanju odlučivanje o optužnici, dileme oko nivoa uvjerenosti suda u učinjenje krivičnog djela iz optužnice od strane osumnjičenog, razrješavaju odnosne zakonske odredbe. U njima se izričito navodi da se odlučivanje o optužnici sastoji u utvrđivanju postojanja osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo iz optužnice.²¹⁵ Dakle, koristi se dokazni standard koji se propisuje kao uslov i za donošenje nekih drugih odluka suda (na primjer, rješenja o određivanju pritvora). Budući da je upotrijebljen u odnosnoj odredbi zakona o krivičnom postupku, sadržina tog dokaznog standarda se ima tumačiti u skladu sa zakonskom odredbom kojom je određeno značenje izraza upotrijebljenih u zakonu o krivičnom postupku²¹⁶.

Prema domaćim zakonima o krivičnom postupku, izraz „osnovana sumnja“ upotrijebljen u tim zakonima ima sljedeće značenje: „viši stepen sumnje zasnovan na prikupljenim dokazima koji upućuju na zaključak da je izvršeno krivično djelo“²¹⁷.

Ova definicija isključuje mogućnost da se zaključak o postojanju osnovane sumnje zasniva na bilo kojim izvorima saznanja. On se, naime, može zasnivati samo na dokazima u procesnom smislu, tj. na izvorima saznanja pribavljenih na način i u obliku koji propisuju zakoni o krivičnom postupku.

Ovakvo zakonsko određenje izraza „osnovana sumnja“ ukazuje na strožiji kriterij od onoga koji Ustavni sud BiH, oslanjajući se na praksu ESLJP-a, primjenjuje pri ocjeni osnovanosti apelacija podnesenih zbog navodne povrede prava na slobodu i sigurnost iz člana 5. EKLJP-a. Naime, Ustavni sud BiH obično u svojim odlukama navodi: „Postojanje ‘osnovane sumnje’ pretpostavlja postojanje činjenica ili informacija na osnovu kojih će, kako je to ukazao i Evropski sud za ljudska prava, objektivni posmatrač zaključiti da je osoba koja je u pitanju mogla počiniti krivično djelo za koje se tereti.“²¹⁸

„Osnovana sumnja“ je samo jedan od dokaznih standarda koji koriste naši zakoni o krivičnom postupku pri propisivanju uslova za preduzimanje određenih procesnih radnji ili donošenje određenih odluka. Osim ovog, zakoni koriste i druge dokazne standarde kao što su „osnovi sumnje“ (na primjer, za donošenje naredbe o provođenju istrage ili za određivanje posebnih istražnih radnji), „dovoljno osnova za sumnju“ (na primjer, za izdavanje naredbe za pretresanje stana, ostalih prostorija ili pokretnih stvari), „vjerovatno“ (na primjer, za izdavanje naredbe za pretresanje osobe) ili „nije dokazano“ (kod presude kojom se optuženi oslobađa od optužbe) itd.

Svi ovi dokazni standardi tiču se stepena uvjerenosti organa krivičnog postupka, koji preduzima odnosnu procesnu radnju ili donosi određenu odluku u postupku, u postojanje ili nepostojanje određenih činjenica.

Iako se u zakonima o krivičnom postupku koriste različiti dokazni standardi, zakoni sadrže određenje značenja samo dokaznog standarda „osnovana sumnja“.²¹⁹

Kako iz zakonske definicije izraza „osnovana sumnja“ proizilazi da ona nije najniži nivo sumnje potreban za preduzimanje procesnih radnji i donošenje određenih odluka u postupku, jasno je da je „osnovana sumnja“ viši stepen sumnje u odnosu na „osnovi sumnje“ (čije se postojanje traži za preduzimanje nekih početnih radnji u postupku, na primjer, za donošenje naredbe o provođenju istrage). „Osnovana sumnja“ podrazumijeva, dakle, veći stepen uvjerenosti organa krivičnog postupka u postojanje konkretnih činjenica i mogućnost njihovog podvođenja pod određenu krivičnopravnu normu u odnosu na „osnovi sumnje“.

Međutim, zakoni o krivičnom postupku ne određuju značenje izraza „osnovi sumnje“ pa se postavlja pitanje u čemu se ogleda i na čemu se zasniva taj viši stepen uvjerenosti. U literaturi se „osnovi sumnje“ označavaju kao oblik vjerovatnosti koji se zasniva na određenim okolnostima koje ukazuju na određene mogućnosti postojanja krivičnog djela i neke osobe kao mogućeg učinioca.²²⁰ Imajući u vidu zakonsko određenje izraza „osnovana sumnja“, može se zaključiti da je ona viši stepen sumnje u odnosu na „osnovi sumnje“ već po tome što se mora zasnivati na dokazima i upućivati na zaključak da je učinjeno krivično djelo što je veći stepen uvjerenosti u odnosu na mogućnost postojanja krivičnog djela i učinioca.

S obzirom na to da se u literaturi za „vjerovatnost“ navodi da ne mora imati obilježja ili kvalitet sigurnosti u pogledu izvršenja krivičnog djela, nego da je dovoljno da postoji sumnja u tom pravcu, i to sumnja koja je po svom intenzitetu između osnova sumnje i osnovane sumnje²²¹, očito je da je „osnovana sumnja“ viši stepen sumnje i u odnosu na „vjerovatnost“.

U odluci broj AP-2120/09 od 26. 05. 2012. godine, Ustavni sud BiH navodi: „S obzirom na to da sam ZKP sadrži pojmove ‘osnovi sumnje’, ‘vjerovatnost’, ‘osnovana sumnja’ koji bi se u običnom životu mogli različito gradirati, važno je napomenuti da je ‘osnov sumnje’ najniži nivo sumnje, ‘osnovana sumnja’ je nivo sumnje koji tužilaštvo ima pri podizanju optužnice (što podrazumijeva određenu sigurnost), a ‘vjerovatnost’ se nalazi između ova dva nivoa sumnje.“

Međutim, osnovana sumnja je još uvijek sumnja, a ne izvjesnost u pogledu učinjenja krivičnog djela i osumnjičenog kao učinioca.

I na kraju, kad je riječ o dokaznim standardima koji se izričito pominju u našim zakonima o krivičnom postupku ili se o njima posredno zaključuje na osnovu sadržaja pojedinih zakonskih odredaba, s obzirom na to da zakoni o krivičnom postupku propisuju da se presuda kojom se optuženi oslobađa od optužbe donosi, između ostalog, kada nije dokazano da je optuženi učinio krivično djelo za koje se optužuje²²², jasno je da je za donošenje presude kojom se optuženi oglašava krivim za krivično djelo za koje se optužuje potrebna dokazanost svih pravno relevantnih činjenica odnosno da je sud sa izvjesnošću utvrdio da je optuženi učinio djelo za koje se optužuje i da ono sadrži zakonska obilježja određenog krivičnog djela.

Apelacioni sud BD BiH, u presudi broj 96 0 K 105621 19 Kž 2 od 21. 11. 2019. godine, izjašnjavajući se o dokaznom standardu neophodnom za donošenje presude kojom se optuženi oglašava krivim, naveo je: „Da bi se van razumne sumnje utvrdila krivnja optuženog neophodno je bilo sve pravnorelevantne i odlučne činjenice, koje ukazuju na krivnju optuženog, utvrditi na pouzdan način, koji ne bi ostavljao mogućnost za neki drugi zaključak u pogledu krivnje optuženog.“

Slijedom načelne odredbe o slobodnoj ocjeni dokaza (koja se odnosi na ocjenu postojanja ili nepostojanja činjenica tokom čitavog krivičnog postupka), ni sudija za prethodno saslušanje pri ocjeni postojanja osnovane sumnje da je osumnjičeni preduzeo radnje za koje se tereti optužnicom nije vezan ni ograničen posebnim formalnim dokaznim pravilima²²³. I sudija za prethodno saslušanje procjenjuje postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo u skladu sa načelom slobodne ocjene dokaza. Ali, postoje izuzeci od načela slobodne ocjene dokaza jer zakoni u pogledu određenih činjenica određuju na koji se način one mogu dokazivati. Takva je, na primjer, odredba o načinu postupanja ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog²²⁴. Ukoliko se, dakle, ne radi o zakonima propisanim izuzecima od načela slobodne ocjene dokaza, pravo sudije za prethodno saslušanje da ocjenjuje postojanje osnovane sumnje u odnosu na činjenice i okolnosti koje se osumnjičenom stavljaju na teret nije vezano ni ograničeno ne samo zahtjevom za postojanje određene vrste dokaza nego ni zahtjevom za postojanje određenog broja dokaza iz kojih ona proizilazi, pa ni „dovoljno dokaza“. Međutim, slobodna ocjena dokaza ograničena je pravilima ljudskog mišljenja i iskustva.²²⁵

Da bi potvrdio sve ili pojedine tačke optužnice, sudija za prethodno saslušanje mora u odnosu na svaku tačku optužnice utvrditi postojanje osnovane sumnje.

Zakoni o krivičnom postupku zahtijevaju, dakle, da se zaključak o postojanju osnovane sumnje zasniva na dokazima. Stoga i zakonske odredbe koje se odnose na odlučivanje o optužnici obavezuju sudiju za prethodno saslušanje da pri potvrđivanju optužnice prouči svaku tačku optužnice i dokaze koje mu je dostavio tužitelj kako bi utvrdio postojanje osnovane sumnje. Slijedom zakonskog određenja značenja izraza „osnovana sumnja“, sudija za prethodno saslušanje dužan je proučiti svaku tačku optužnice i odnosne dokaze koje mu je dostavio tužitelj kako bi odlučio da li oni upućuju ili ne upućuju na zaključak da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti optužnicom.

Iako zakonom definisana, „osnovana sumnja“, u suštini, i dalje ostaje pravni standard čiju sadržinu određuje sistemsko tumačenje zakonskih odredaba i pravosudna praksa. Imajući u vidu zakonske odredbe o stadijima i toku postupka, o sadržaju i procesnoj ulozi optužnice, jasno je da se zaključak sudije za prethodno saslušanje prilikom

odlučivanja o optužnici da dokazi upućuju da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje i dalje kreće u okvirima vjerovatnosti za to, a ne izvjesnosti o tome. Budući da je zakonom definisana kao viši stepen sumnje, zaključak sudije za prethodno saslušanje da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti optužnicom predstavlja njegovu ocjenu da postoji visok stepen vjerovatnosti da je osumnjičeni učinio to krivično djelo. Ta se ocjena može zasnivati samo na analizi dokaza koje je tužitelj dostavio uz optužnicu. Kada će pak sudija za prethodno saslušanje doći do takvog zaključka faktičko je pitanje i više zavisi od kvaliteta nego kvantiteta dokaza dostavljenih od tužitelja.

4.2.2 Isključenje mogućnosti zasnivanja odluke o optužnici na nezakonitom dokazu

U literaturi postoje shvatanja da su jedan od izuzetaka od slobodne ocjene dokaza i tzv. dokazne zabrane u okviru kojih je i zabrana dokazivanja činjenica dokazima pribavljenim na nezakonit način.²²⁶

Domaći zakoni o krivičnom postupku propisuju zakonitost dokaza kao jedno od osnovnih načela krivičnog postupka.²²⁷

To načelo je u zakonima formulisano tako što je propisano da sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama zakona o krivičnom postupku²²⁸ kao ni na dokazima koji su dobijeni na osnovu tih dokaza²²⁹ (doktrina „plodova otrovne voćke“).

Obim te zabrane može se shvatiti tek kada se ova načelna odredba posmatra zajedno sa ostalim zakonskim odredbama koje se odnose na zakonitost dokaza. Zakoni o krivičnom postupku, naime, osim što u načelnoj odredbi propisuju zabranu zasnivanja sudske odluke na nezakonitom dokazu, na više mjesta, pri regulisanju pojedinih radnji dokazivanja, sadrže izričite odredbe kojima zabranjuju zasnivanje sudske odluke na dokazima koji su pribavljeni kršenjem određene zakonske odredbe.

Domaći zakoni o krivičnom postupku propisuju da je sud učinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka ako se presuda zasniva na dokazu na kome se po odredbama zakona o krivičnom postupku ne može zasnivati presuda.²³⁰

Načelna odredba domaćih zakona o krivičnom postupku o zakonitosti dokaza predstavlja opštu odredbu o zabrani zasnivanja sudske odluke na nezakonitom dokazu i daje opšte kriterije za sudsku ocjenu da li je određeni dokaz nezakonit. Ti se kriteriji odnose na način pribavljanja dokaza odnosno na način na koji su dokazi dobijeni.

Odredba najprije određuje da se nezakonitim dokazima imaju smatrati dokazi pribavljeni povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala te dokazi pribavljeni bitnim povredama zakona o krivičnom postupku. U sudskoj praksi, izraz „pribavljeni bitnim povredama zakona o krivičnom postupku“ se ne tumači u smislu bitnih povreda odredaba krivičnog postupka kao žalbenog osnova²³¹, nego u smislu suštinskih (značajnih) povreda zakona o krivičnom postupku.

Takvo zakonsko određenje pojma nezakonitog dokaza i takvo tumačenje u sudskoj praksi izraza „bitnim povredama ovog zakona“ zahtijeva da se prilikom utvrđivanja da li se radi o nezakonitom dokazu najprije utvrde relevantne činjenice koje se odnose na način njegovog pribavljanja odnosno dobijanja. Tek na osnovu toga se može utvrditi da li je dokaz pribavljen povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, te, konkretno, kojeg ljudskog prava.

Tako je u biltenu sudske prakse Vrhovnog suda FBiH iz 2021. godine objavljen je sljedeći stav: „Propuštanjem da se osumnjičenom, koji ne razumije službene jezike Bosne i Hercegovine, prije potpisivanja zapisnika o pretresanju i potvrda o privremenom oduzimanju predmeta osigura usmeno prevođenje sadržine tih isprava, povrijeđen je član 9. stav 2. ZKP FBiH odnosno pravo osumnjičenog na prevođenje kao sastavni dio prava na odbranu, koje je jedan od aspekata prava na pravičan postupak iz člana 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te su time ti dokazi pribavljeni povredama ljudskih prava propisanih međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratificirala i, usljed toga, nezakoniti dokazi.“ (Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 037251 22 Kž 11 od 09. 03. 2022. godine)

Dakle, tek na osnovu toga se može utvrditi da li je dokaz pribavljen povredom određene zakonske odredbe i da li se konkretna povreda te zakonske odredbe može smatrati bitnom (suštinskom, značajnom) povredom zakona o krivičnom postupku. To praktično znači da svako kršenje pojedine procesne odredbe prilikom pribavljanja određenog dokaza nema za posljedicu nezakonitost dokaza.

Tako se, na primjer, u odluci Vrhovnog suda FBiH, broj 06 0 K 005470 15 Kž 2 od 13. 05. 2015. godine navodi: "Naime, odredbe člana 100. ZKP FBiH kao ni druge odredbe tog zakona ne propisuju da se na iskazu maloljetne osobe čije saslušanje nije izvršeno uz pomoć psihologa, pedagoga ili druge stručne osobe, kako je to propisano u članu 100. stav 4. ZKP FBiH kao ni na iskazu maloljetne osobe koja nije navršila 16 godina života i koja je oštećena krivičnim djelom, čije saslušanje nije snimljeno audio ili audio-vizuelnim sredstvima, kako to propisuje član 104. ZKP FBiH, ne može zasnivati sudska odluka. U ZKP FBiH nije izričito navedeno ni da su tako pribavljeni dokazi – pribavljeni na nedozvoljen način.

Sljedstveno, odluka o tome da li su dokazi pribavljeni na način koji nije u saglasnosti sa tim zakonskim odredbama – nezakoniti dokazi, mora se zasnivati na odredbama člana 11. stav 2. i 3. ZKP FBiH. Članom 11. stav 2. ZKP FBiH propisano je da sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama tog zakona. Stavom 3. istog člana propisano je da sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima koji su dobiveni na osnovu dokaza iz stava 2. tog člana.

Propust djelatnika PU T. da audio ili audio-vizuelnim sredstvima snime saslušanje maloljetne oštećene P.A., obavljeno dana ..., ne predstavlja povredu ljudskih prava i sloboda oštećene a ni optuženog propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala. Riječ je o odredbi koja ima isključivo procesni značaj i njen cilj je da se osigura eventualna provjera vjerodostojnosti iskaza maloljetne oštećene konstatovanog u zapisniku, te, po potrebi, spriječi njeno suvišno pojavljivanje pred organima krivičnog postupka u daljem toku krivičnog postupka. Imajući to u vidu, te činjenicu da iz spisa predmeta ne proizilazi da je saslušanje maloljetne P.A. u PU T. dana ... izvršeno uz povredu nekih drugih zakonskih odredaba, ovaj sud nalazi da propust djelatnika PU T. da izvrše audio ili audio-vizuelno snimanje saslušanja oštećene P.A. nema karakter ni bitne (tj. temeljne) povrede odredaba krivičnog postupka u smislu člana 11. stav 2. ZKP FBiH, usljed koje bi suštinski, zbog same povrede navedene odredbe, bila ozbiljno dovedena u pitanje objektivnost tog dokaza neovisno od njegove konkretne pouzdanosti. Stoga ti propusti ne čine iskaz maloljetne oštećene P.A. dat u PU T. dana ... nezakonitim dokazom."

Pri tome je potrebno imati u vidu da pojedine radnje dokazivanja propisane u domaćim zakonima o krivičnom postupku samom svojom sadržinom podrazumijevaju ograničenja nekih osnovnih ljudskih prava i sloboda garantovanih Ustavom BiH i međunarodnim dokumentima koje je BiH ratifikovala. Tako, na primjer, radnja dokazivanja – privremeno oduzimanje predmeta predstavlja ograničenje prava na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz EKLJP, a posebne istražne radnje predstavljaju ograničenje prava na privatnost iz člana 8. EKLJP-a. Kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda neće biti pa će, prema tome, i dokazi pribavljeni tim radnjama biti zakoniti ako su ta ograničenja ljudskih prava, koja podrazumijevaju određene radnje dokazivanja, zakonom propisana u legitimnom cilju i ako je pri njihovoj primjeni postojala srazmjera između cilja koji se želio njima postići i težine ograničenja ljudskih prava koje podrazumijeva njihova primjena.

U sudskoj praksi se ističe da, kada se ne radi o tzv. nezakonitom dokazu *ex lege*, samo na činjenici da je prilikom pribavljanja nekog dokaza prekršena neka odredba zakona o krivičnom postupku se ne može zasnivati zaključak da se u konkretnom slučaju radi o nezakonitom dokazu u smislu opšte odredbe o zakonitosti dokaza. Za donošenje takvog zaključka neophodno je cijeliti cilj te odredbe, značaj propusta da se postupi u skladu sa njom za osnovna prava i slobode optuženog i oštećenog kao i uticaj tog propusta na osnovna načela krivičnog postupka.²³²

Postupak sudskog zaključivanja da se radi o dokazu pribavljenom bitnim povredama zakona o krivičnom postupku i, slijedom toga, nezakonitom dokazu, ilustruje sljedeći primjer iz sudske prakse:

“Odredbom člana 113. stav 1. ZKP FBiH je propisano da ‘Vještačenjem rukovodi organ koji je naredio vještačenje. Prije početka vještačenja pozvat će se vještak da predmet vještačenja pažljivo razmotri, da tačno navede sve što zapazi i utvrdi i da svoje mišljenje iznese nepristrasno i u skladu s pravilima nauke i vještine’. Stavom 2. pomenutog člana je propisano, da ‘Prilikom davanja nalaza i mišljenja o predmetu koji se pregleda, vještak će se oslanjati na dokaze na koje su mu ukazale ovlaštene službene osobe, tužitelj ili sud’, a stavom 3. istog člana procesnog zakona, je propisano da ‘Vještak može predložiti da se izvedu dokazi ili pribave predmeti i podaci koji su od važnosti za davanje njegovog nalaza i mišljenja’.

U konkretnom predmetu vještak finansijske struke Č.M. nije postupila u skladu sa citiranom zakonskom odredbom, što se posebno odnosi na stav 2. i 3. člana 113. ZKP FBiH, nego je sama pribavila potrebne dokaze odnosno predmete.

Odredba člana 11. stav 2. ZKP FBiH propisuje da sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona, a stavom 3. istog člana, da sud ne može zasnivati svoju odluku na dokazima koji su dobijeni na osnovu dokaza iz stava 2. ovog člana.

Kako su nalaz i mišljenje vještaka finansijske struke Č.M. pribavljeni povredama člana 113. stav 2. i 3. ZKP FBiH i obzirom da se radi o suštinskim povredama procesnog zakona jer je vještak preduzela radnje koje su tim odredbama povjerene organima krivičnog gonjenja, ovaj sud smatra da se radi o dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama odredaba ZKP FBiH u smislu člana 11. stav 2. ZKP FBiH.⁴²⁷²

Iz načelnih odredaba o zakonitosti dokaza proizilazi da su nezakoniti dokazi i oni koji su dobijeni na osnovu dokaza pribavljenih povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala i bitnim povredama zakona o krivičnom postupku („plodovi otrovne voćke“). Za utvrđenje da je određen dokaz nezakonit po ovom osnovu potrebno je najprije utvrditi postojanje dokaza pribavljenih povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala ili bitnim povredama zakona o krivičnom postupku, a

potom da je konkretan dokaz dobijen iz takvog dokaza. Dokaz je dobijen iz dokaza pribavljenog povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala ili bitnim povredama zakona o krivičnom postupku onda kada se zasniva na tom dokazu, kao i onda kada se za njega saznalo iz takvog dokaza.

U odluci Vrhovnog suda FBiH, broj 01 0 K 014905 20 Kž od 27. 05. 2021. godine, u kojoj je utvrđeno da je kao „plod otrovne vočke“ nalaz i mišljenje vještaka nezakonit dokaz, navodi se: „Prije svega, osnovano se ukazuje u žalbi branitelja optuženog da su pismeni nalazi i mišljenja vještaka saobraćajne struke J.S. i vještaka mašinske struke H.R. sačinjeni (između ostalog) i na osnovu video snimka sa nadzorne kamere poslovnog objekta 'AA' koji je pohranjen na CD i fotografija koje su urađene na osnovu tog video snimka. Tako je na strani 3. pismenog nalaza i mišljenja vještaka saobraćajne struke J.S. od ... godine, izričito navedeno da je naredbom (kantonalnog tužitelja) za saobraćajno vještačenje zatraženo da ovaj sudski vještak utvrdi i rasvijetli okolnosti vezane za saobraćajnu nezgodu na osnovu (pored ostale dokumentacije) i zapisnika o uviđaju te priloga zapisnika o uviđaju-bijela koverta sadržaja CD sa video zapisom nadzornih kamera objekta 'AA'. Isto tako, na strani 1. pismenog nalaza i mišljenja vještaka mašinske struke H.R. od ... godine (na što se osnovano ukazuje u žalbi branitelja optuženog), navedeno je da su za izradu tog nalaza korišteni (između ostalog) snimci sa video-nadzorne kamere skinuti sa objekta 'AA', dok je iz sadržaja pismenog nalaza i mišljenja ovog sudskog vještaka vidljivo da se isti zasniva na podacima sa tog snimka i fotografijama dobijenim sa tog snimka. Ovi pismeni nalazi i mišljenja navedenih vještaka saobraćajne i mašinske struke su izvedeni na glavnom pretresu i na njima je (pored ostalih izvedenih dokaza) zasnovana pobijana presuda (str. 5. obrazloženja). Budući da je prvostepeni sud utvrdio da je navedeni video snimak sa nadzorne kamere poslovnog objekta 'AA' koji je pohranjen na CD i fotografije koje su urađene na osnovu tog video snimka nezakoniti dokazi, onda su po principu 'plodovi otrovne vočke' u smislu člana 11. stav 3. ZKP FBiH, pismeni nalazi i mišljenja vještaka saobraćajne struke J.S. od ... godine i vještaka mašinske struke H.R. od ... godine, nezakoniti dokazi, jer se zasnivaju na ovim dokazima koji su od strane prvostepenog suda ocijenjeni kao nezakoniti, odnosno jer su dobijeni na osnovu takvih dokaza. Pri tome, ovaj sud, shodno članu 321. ZKP FBiH, nije bio u mogućnosti da ispita pravilnost razloga pobijane presude zbog kojih je prvostepeni sud navedene dokaze ocijenio nezakonitim, jer kantonalna tužiteljica u žalbi nije osporavala pravilnost ovih razloga iz pobijane presude. S obzirom da je pobijana presuda zasnovana na navedenim pismenim nalazima i mišljenjima vještaka saobraćajne struke i vještaka mašinske struke, to je iz navedenih razloga učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH.“

Kao što je već rečeno, pri ocjeni zakonitosti dokaza potrebno je imati u vidu da, osim što sadrže načelnu odredbu o zakonitosti dokaza kojom se određuje opšti pojam nezakonitog dokaza i uspostavlja opšta zabrana za sud da svoju odluku zasnuje na nezakonitom dokazu, domaći zakoni o krivičnom postupku, prilikom regulisanja načina pribavljanja određenih dokaza, sadrže i niz izričitih odredaba kojima propisuju da se, ukoliko je postupljeno protivno određenim odredbama kojima su regulisane pojedine radnje dokazivanja, na tako pribavljenom dokazu ne može zasnivati sudska odluka. U takvom slučaju, dokazi pribavljeni uz tačno određene povrede procesnih zakona su, dakle, prema samom zakonu, tj. *ex lege*, nezakoniti dokazi i na njima se ne može zasnivati sudska odluka. Za utvrđivanje da se u konkretnom slučaju radi o nezakonitom dokazu potrebno je, dakle, samo utvrditi da je dokaz pribavljen povredom procesne odredbe uz koju zakon veže nemogućnost zasnivanja sudske odluke na tako pribavljenom dokazu.

Prema tome, postoje dvije vrste nezakonitih dokaza: nezakoniti dokazi *ex lege* (ocjenu o nezakonitosti dokaza pribavljenog ili izvedenog uz tačno određene povrede procesnih odredaba sadrži sam zakon koji tada istovremeno propisuje da se na takvom dokazu ne može zasnivati sudska odluka) i nezakoniti dokazi *ex iudicio* (ocjenu da se radi o nezakonitom dokazu daje sud svojom odlukom krećući se u okviru kriterija koje je dao zakonodavac u načelnoj odredbi o zakonitosti dokaza).

Nezakoniti dokazi za koje je zakonima izričito predviđeno da se na njima ne mogu zasnivati sudske odluke (nezakoniti dokazi *ex lege*) su: iznuđeno priznanje ili kakva druga izjava osumnjičenog, optuženog ili bilo koje druge osobe koja učestvuje u postupku,²³³ iskaz osumnjičenog ako je prilikom ispitivanja osumnjičenog upotrijebljena sila, prijetnja, prevara, narkotici ili druga sredstva koja mogu uticati na slobodu odlučivanja i izražavanja volje prilikom davanja izjave ili priznanja,²³⁴ iskaz osumnjičenog ispitanog protivno odredbama o poukama osumnjičenom o njegovim pravima,²³⁵ iskaz osobe koja se ne može saslušati kao svjedok,²³⁶ iskaz osobe koja može odbiti svjedočenje, a nije na to upozorena ili se nije izričito odrekla tog prava ili to upozorenje i odricanje nije uneseno u zapisnik,²³⁷ iskaz oštećenog o njegovom seksualnom životu prije izvršenja krivičnog djela,²³⁸ nalaz i mišljenje vještaka kad je za vještaka određena osoba koja ne može biti saslušana kao svjedok ili osoba koja je oslobođena dužnosti svjedočenja ili osoba prema kojoj je krivično djelo učinjeno,²³⁹ dokaz pribavljen postupanjem koje je protivno odredbama koje propisuju tjelesni pregled i druge radnje nad osumnjičenim,

odnosno optuženim i drugim osobama,²⁴⁰ podaci i dokazi pribavljeni posebnim istražnim radnjama koje su preduzete bez naredbe sudije za prethodni postupak ili u suprotnosti s njom²⁴¹.

Bilo da se radi o nezakonitom dokazu *ex lege* ili *ex iudicio*, načelna odredba o zakonitosti dokaza isključuje mogućnost zasnivanja sudske odluke na takvom dokazu.

Zabrana se odnosi na sve sudske odluke. Na nezakonitom dokazu ne mogu se zasnivati ni presuda ni rješenje ni naredba suda. Takođe, zabrana se odnosi na sve stadije krivičnog postupka.

S obzirom na takvu izričitu zabranu, sud po službenoj dužnosti provjerava da li su dokazi koji su mu predloženi ili koje je sam pribavio zakoniti dokazi i da li na njima može zasnovati svoju odluku. Izuzetak je žalbeni postupak s obzirom na zakonsku odredbu da žalbeni sud pobijanu odluku ispituje u onom dijelu u kojem se ona pobija (u granicama žalbenih navoda), a, prema nekim zakonima, i po službenoj dužnosti, ali samo u pogledu toga da li je na štetu osumnjičenog odnosno optuženog povrijeđen krivični zakon.²⁴²

Iz navedenih razloga, na nezakonitom dokazu se ne može zasnivati ni odluka sudije za prethodno saslušanje o optužnici. Na nezakonitom dokazu ne može se zasnivati ni odluka o potvrđivanju optužnice ni odluka o odbijanju optužnice.

Sudija za prethodno saslušanje dužan je prilikom odlučivanja o optužnici odnosno prilikom proučavanja svake tačke optužnice i dokaza koje mu je dostavio tužitelj kako bi utvrdio postojanje osnovane sumnje, ispitati i da li se radi o zakonitom dokazu.

Ni načelna odredba o zakonitosti dokaza ni posebne odredbe kojima se prilikom regulisanja pojedinih radnji dokazivanja propisuje da se na dokazu pribavljenom uz kršenje određene procesne odredbe ne može zasnivati sudska odluka, ne propisuju kako će sud postupiti sa dokazom kojeg ocijeni nezakonitim. Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju opštu obavezu izdvajanja iz spisa nezakonitih dokaza.

Način postupanja u takvoj situaciji propisan je samo u odredbama koje se odnose na razloge za prigovor i odluke o prigovoru.²⁴³ Naime, zakoni o krivičnom postupku propisuju da će sudija za prethodno saslušanje, ukoliko usvoji prigovor kojim se

osporava zakonitost dokaza, odlučiti da se takav dokaz izdvoji iz spisa i vrati tužitelju.²⁴⁴ Zakoni na tom mjestu ne propisuju u kojoj formi sudija za prethodno saslušanje donosi tu odluku. Ali, s obzirom na vrste odluka koje sud inače može donijeti i stadij postupka o kojem se ovdje radi, čini se jedino ispravno da sudija za prethodno saslušanje tu odluku donosi u formi rješenja. U odredbama o prigovoru i odlukama o prigovoru izričito je propisano da protiv rješenja kojim se odlučuje o prethodnim prigovorima žalba nije dopuštena.²⁴⁵

Imajući u vidu smisao zakonske odredbe da se sudska odluka ne može zasnivati na nezakonitom dokazu, i sudija za prethodno saslušanje je dužan donijeti rješenje o njegovom izdvajanju iz spisa ako prilikom odlučivanja o optužnici utvrdi da se među dokazima koje je uz optužnicu dostavio tužitelj nalazi i nezakoniti dokaz na kojem se ne može zasnivati sudska odluka.

Ustavni sud BiH, u odluci AP-865/16 od 07. 03. 2017. godine (§ 48) konstatuje: „Naime, iako odredba člana 10. stav 2. ZKP BiH govori samo o nemogućnosti zasnivanja sudske odluke na nezakonitim dokazima, načelo pravičnog postupka zahtijeva izdvajanje nezakonitih dokaza iz spisa kako ti dokazi ne bi bili dostupni raspravnom vijeću odnosno sudiji pojedincu u toku glavnog pretresa i kako bi se spriječio njihov štetan uticaj na proces odlučivanja.“

U nedostatku zakonom izričito propisanog isključenja prava na žalbu protiv tog rješenja, na rješenje sudije za prethodno saslušanje kojim on po službenoj dužnosti, tokom postupka odlučivanja o optužnici, izdvoji određeni dokaz kao nezakonit, trebaju se primijeniti opšte odredbe o žalbi protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje.²⁴⁶

U slučaju utvrđenja da se među dokazima koje je tužitelj, uz optužnicu, dostavio sudiji za prethodno saslušanje nalazi nezakoniti dokaz ili nezakoniti dokazi, nakon pravosnažnosti rješenja o izdvajanju nezakonitog dokaza iz spisa, sudija za prethodno saslušanje će na osnovu preostalog dokaznog materijala ispitati da li postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje i donijeti odluku o potvrđivanju i/ili odbijanju pojedinih ili svih tačaka optužnice.

4.3 Potvrđivanje optužnice i dostavljanje potvrđene optužnice

Zakoni o krivičnom postupku obavezuju sudiju za prethodno saslušanje da prilikom odlučivanja o optužnici prouči svaku tačku optužnice i dokaze koje mu je dostavio tužitelj kako bi utvrdio postojanje osnovane sumnje.²⁴⁷

Ispunjenje ove obaveze zahtijeva da sudija za prethodno saslušanje najprije identifikuje tačke optužnice i dokaze koji se odnose na pojedine tačke optužnice.

U zavisnosti od složenosti i prirode djela i krivičnih djela koji su predmet optužbe i obima te sadržaja dokaznog materijala, svaki dokaz dostavljen uz optužnicu može se odnositi na jednu ili više tačaka optužnice. Za donošenje pravilnog zaključka o postojanju ili nepostojanju osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo ili krivična djela za koja se optužuje, veoma je značajno da sudija za prethodno saslušanje u dostavljenom dokaznom materijalu identifikuje dokaze koji se odnose na pojedine tačke optužnice. Zbog toga bi bilo poželjno da tužitelj u optužnici „dokaze koji potkrepljuju optužnicu“ razvrsta prema tačkama optužnice.

Uslov za potvrđivanje optužnice je postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti. Stoga se, u skladu sa zakonskim određenjem značenja izraza „osnovana sumnja“, za potvrđivanje optužnice zahtijeva utvrđenje sudije za prethodno saslušanje da postoje dokazi koji upućuju na zaključak da je izvršeno krivično djelo.

Sudija za prethodno saslušanje je dužan da cijeni svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene da izvede zaključak o postojanju ili nepostojanju osnovane sumnje. Ta ocjena ima za cilj utvrđenje postojanja ili nepostojanja osnovane sumnje, i budući da se dokazi ocjenjuju samo na osnovu spisa, bez usmenog i neposrednog izvođenja pred sudijom za prethodno saslušanje koji donosi odluku i bez kontradiktornog raspravljanja, sudija za prethodno saslušanje nije u prilici da pouzdano daje definitivnu ocjenu vjerodostojnosti protivrječnih dokaza.²⁴⁸

Odredbe o odlučivanju o optužnici su u domaćim zakonima o krivičnom postupku koncipirane po ugledu na odgovarajuće odredbe Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)²⁴⁹.

U presudi žalbenog vijeća MKSJ-a od 30. 11. 2006. godine, u predmetu broj IT-98-29-A protiv Stanislava Galića, u vezi sa fazom potvrđivanja optužnice navedeno je: „U toj fazi sudskog postupka, sudija ne utvrđuje krivnju ili nevinost optužene osobe, niti se upušta u sveobuhvatnu provjeru dokaza i činjenica navedenih u optužnici. Za razliku od toga, za donošenje pravorijeka na suđenju potrebno je da se, u svjetlu svih dokaza koje su stranke u postupku predočile, presudi o tome da li je tužitelj van razumne sumnje dokazao krivnju optužene osobe.“

Ako sudija za prethodno saslušanje utvrdi iz dostavljenih dokaza da postoji osnovana sumnja, potvrdiće sve ili pojedine tačke optužbe.²⁵⁰ Za potvrđivanje optužnice ne traži se, dakle, uvjerenost sudije za prethodno saslušanje da će glavni pretres rezultirati donošenjem osuđujuće presude, nego njegova ocjena da postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo koje je predmet optužbe.

Zakoni o krivičnom postupku ne propisuju formu odluke sudije za prethodno saslušanje o potvrđivanju optužnice.

U sudskoj praksi preovladava potvrđivanje optužnice konstatacijom sudije za prethodno saslušanje u spisima da je potvrđena optužnica, najčešće na samoj optužnici (stavljanjem štambilja odgovarajućeg sadržaja). Osnov za takav stav može se naći u činjenici da domaći zakoni o krivičnom postupku izričito propisuju da se odbijanje optužnice od strane sudije za prethodno saslušanje vrši u formi rješenja.²⁵¹ Odsustvo takve izričite odredbe u odnosu na potvrđivanje optužnice omogućilo je takvu sudsku praksu. Ta je pak praksa, sa svoje strane, osnov nemogućnosti osporavanja žalbom odluke o potvrđivanju optužnice.

Međutim, u sudskoj praksi je zabilježeno i potvrđivanje optužnice posebnim rješenjem sudije za prethodno saslušanje. Iako se, načelno, toj praksi ne može prigovoriti da je protivna zakonu jer je rješenje jedna od zakonom propisanih

formi sudske odluke, sasvim sigurno se može reći da je protivna zakonu praksa da se u obrazloženju takvog rješenja samo nabroje dokazi iz kojih, po ocjeni sudije za prethodno saslušanje, proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje, a da se za takav zaključak ne daju nikakvi razlozi, te praksa isključenja prava na žalbu protiv tog rješenja. Naime, prema opštim odredbama o žalbi na rješenje, protiv rješenja suda donesenog u prvom stepenu stranke, branitelj i osobe čija su prava povrijeđena mogu podnijeti žalbu uvijek kada u zakonu nije izričito određeno da žalba nije dopuštena,²⁵² a o žalbi protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje odlučuje vijeće istog suda odnosno Apelacioni sud BD BiH, osim ako zakonom nije drugačije određeno.²⁵³ Kako zakoni o krivičnom postupku ne određuju izričito da sudija za prethodno saslušanje rješenjem potvrđuje optužnicu, pa samim tim ni ne isključuju izričito žalbu protiv tog rješenja, onda bi u slučaju potvrđivanja optužnice rješenjem sudije za prethodno saslušanje bilo obavezno optuženom i branitelju omogućiti pravo na žalbu vijeću istog suda odnosno Apelacionom sudu BD BiH.

Ovo je poseban problem kada se potvrđuju samo neke tačke optužnice, a druge odbijaju. Budući da zakoni o krivičnom postupku propisuju da o odbijanju optužnice sudija za prethodno saslušanje odlučuje rješenjem, u sudskoj praksi najčešće se to vrši tako što se u izreci rješenja najprije konstatuje da se određene tačke optužnice potvrđuju, a potom da se određene odbijaju. Imajući u vidu da odredba o odlučivanju o optužnici ne propisuje da se potvrđivanje optužnice vrši rješenjem, pa samim tim ne isključuje izričito žalbu protiv rješenja o potvrđivanju optužnice, to bi, slijedom opštih odredaba o pravu na žalbu protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje, podrazumijevalo pravo na žalbu i protiv dijela rješenja kojim se potvrđuju pojedine tačke optužnice. Stoga se čini ispravnijim da se i potvrđivanje samo pojedinih tačaka optužnice vrši odgovarajućom konstatacijom u spisima.

Domaći zakoni o krivičnom postupku propisuju da sudija za prethodno saslušanje može potvrditi ili odbiti sve ili pojedine tačke optužnice u roku od osam dana, a u složenim predmetima u roku od 15 dana od dana prijema optužnice.²⁵⁴ Zakoni ne propisuju posljedice propuštanja sudije za prethodno saslušanje da u tim rokovima potvrdi ili odbije sve ili pojedine tačke optužnice. Stoga se može reći da su ti rokovi instruktivni i da imaju za cilj osiguranje efikasnosti sudskog odlučivanja o optužnici.

Pošto se potvrde pojedine ili sve tačke optužnice, osumnjičeni dobija status optuženog.²⁵⁵

Kad je propisano da pokretanje krivičnog postupka ima za posljedicu ograničenje određenih prava, ove posljedice, ako zakonima o krivičnom postupku nije drugačije određeno, nastupaju potvrđivanjem optužnice.²⁵⁶

Potvrđenu optužnicu sudija za prethodno saslušanje dostavlja optuženom i njegovom branitelju.²⁵⁷ Ako je riječ o optužnici za krivično djelo za koje se može izreći kazna deset godina zatvora ili teža kazna, optuženi mora imati branitelja u vrijeme dostavljanja optužnice.²⁵⁸ Stoga, ako u vrijeme potvrđivanja optužnice za takvo krivično djelo optuženi nema branitelja, sudija za prethodno saslušanje, odnosno prema ZKP RS – predsjednik suda, dužan je postaviti mu branitelja u skladu sa zakonom propisanim postupkom²⁵⁹ i potom izvršiti dostavljanje potvrđene optužnice optuženom i branitelju.

Sudija za prethodno saslušanje dostaviće potvrđenu optužnicu optuženom koji je na slobodi bez odlaganja, a ako se nalazi u pritvoru u roku od 24 sata po potvrđivanju optužnice.²⁶⁰

Uz potvrđenu optužnicu, sudija za prethodno saslušanje će optuženom dostaviti i obavijest da u roku od 15 dana od dana dostavljanja optužnice ima pravo na podnošenje prethodnih prigovora, da će ročište za izjašnjenje o krivnji biti zakazano odmah nakon donošenja odluke o prethodnim prigovorima odnosno po isteku roka za ulaganje prethodnih prigovora, te da može navesti prijedloge dokaza koje namjerava izvesti na glavnoj raspravi.²⁶¹

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da, ako se osumnjičeni nalazi na slobodi, u optužnici se može predložiti da se odredi pritvor, a ako se nalazi u pritvoru, može se predložiti da se pritvor produži ili da se pusti na slobodu.²⁶² O tim prijedlozima odlučuje se nakon potvrđivanja optužnice. Stav sudske prakse je da je sudija za prethodno saslušanje funkcionalno nadležan da odlučuje samo o prijedlogu za određivanje pritvora, a za odlučivanje o prijedlogu za produženje pritvora funkcionalno je nadležno vanraspravno vijeće suda. Pri zauzimanju takvog stava pošlo se od odredbe o značenju izraza upotrijebljenih u zakonu o krivičnom

postupku. U toj odredbi je navedeno da je sudija za prethodno saslušanje sudija koji nakon podizanja optužnice postupa u slučajevima kada je to propisano tim zakonom i koji ima ovlaštenja koja pripadaju sudiji za prethodni postupak. Dakle, osim procesnih ovlaštenja sudije za prethodno saslušanje koja su izričito propisana u zakonu, taj sudija koji postupa u stadiju optuživanja još ima ovlaštenja koja ima i sudija za prethodni postupak. Pošto u zakonima o krivičnom postupku nema odredaba koje bi propisivale ovlaštenja sudije za prethodno saslušanje u pogledu pritvora nakon potvrđivanja optužnice, onda se analogno primjenjuju odredbe koje se odnose na nadležnost sudije za prethodni postupak u vezi sa pritvorom. Kako sudija za prethodni postupak samo može odrediti i ukinuti pritvor koji je on odredio, ali ne i produžiti pritvor, onda ni sudija za prethodno saslušanje ne može donijeti rješenje o produženju pritvora, nego o takvom prijedlogu iz optužnice može odlučiti samo vanraspravno vijeće suda.²⁶³

5. RJEŠENJE KOJIM SE ODBIJA OPTUŽNICA

Dvije su moguće odluke koje sudija za prethodno saslušanje može donijeti u postupku odlučivanja o optužnici. On može sve ili pojedine tačke optužnice potvrditi ili odbiti.

Ako sudija za prethodno saslušanje nakon ispitivanja svake tačke optužnice i dokaza koji su dostavljeni od strane tužitelja uz optužnicu utvrdi da ne postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje, odbiće sve ili pojedine tačke optužnice.

Zakoni o krivičnom postupku izričito propisuju da sudija za prethodno saslušanje, ukoliko odbije sve ili pojedine tačke optužnice, donosi rješenje.

Iako se u sudskoj praksi nerijetko susreću rješenja sudije za prethodno saslušanje kojim se odbija potvrđivanje optužnice, zakoni o krivičnom postupku govore o odbijanju svih ili pojedinih tačaka optužnice, a ne o odbijanju njihovog potvrđivanja.

U nedostatku posebne odredbe kojom bi to bilo drugačije regulisano, obrazloženje rješenja kojim se odbijaju sve ili pojedine tačke optužnice mora sadržavati razloge zašto sudija za prethodno saslušanje smatra da ne postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje. Ako sudija za prethodno saslušanje smatra da ne postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio djelo za koje je optužen, odnosno da ne postoji osnovana sumnja u pogledu određenih odlučnih činjenica, dužan je u obrazloženju rješenja određeno navesti u odnosu na koje činjenice se odnosi taj njegov zaključak i zašto smatra da dostavljeni dokazi ne potvrđuju, na nivou osnovane sumnje, postojanje ili nepostojanje nekih činjenica u pogledu kojih činjenični opis djela u optužnici sadrži tvrdnju da te činjenice postoje ili ne postoje. Ukoliko sudija za prethodno saslušanje smatra da ne postoji osnovana sumnja da radnje osumnjičenog za koje se tereti sadrže obilježja određenog krivičnog djela propisanog u zakonu, dužan je određeno navesti razloge za takav svoj pravni zaključak.

Sudija za prethodno saslušanje ispituje, dakle, na osnovu dostavljenih dokaza, postojanje osnovane sumnje u pogledu činjenica sadržanih u opisu djela u optužnici i tužiteljevih pravnih tvrdnji te se njegovi razlozi zbog kojih je odbio optužnicu moraju odnositi na te činjenične i pravne tvrdnje tužitelja. On nije ovlašten, s obzirom na odijeljenost osnovnih procesnih funkcija i objektivan položaj suda u krivičnom postupku, da u rješenju o odbijanju optužnice navodi propuste koje je, po njegovom mišljenju, učinio tužitelj tokom istrage i usljed čega je optužnica odbijena, niti koje bi još radnje dokazivanja trebalo preduzeti da bi se ustanovio traženi nivo sumnje. Na ovakav stav upućuje i to što domaći zakoni o krivičnom postupku, za razliku od zakona u nekim susjednim zemljama, ne propisuju mogućnost za sudiju za prethodno saslušanje da optužnicu vrati tužitelju radi dodatne istrage određenih činjenica.

Funkcija krivičnog gonjenja, kao i istraživanja, u rukama je tužitelja, a zadatak sudije za prethodno saslušanje je da se izjasni zbog čega nalazi da iz dostavljenih dokaza ne proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje. S obzirom na takav zadatak sudije za prethodno saslušanje, on nije ovlašten u rješenju o odbijanju optužnice navoditi svoje zaključke u pogledu toga da li iz dostavljenih dokaza proizilazi postojanje ili nepostojanje osnovane sumnje u odnosu na činjenice za koje se osumnjičeni ne tereti.

Sudija za prethodno saslušanje odbiće sve ili pojedine tačke optužnice ako nađe da dostavljeni dokazi ne upućuju na zaključak da je učinjeno krivično djelo ili da je osumnjičeni njegov učinilac. Za potvrđivanje optužnice ne traži se postojanje pouzdanih dokaza da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje pa nedostatak takvih dokaza ne može biti razlog za odbijanje pojedinih ili svih tačaka optužnice. Odbijanju svih ili pojedinih tačaka optužnice ima mjesta samo ako sudija za prethodno saslušanje ocijeni da ne postoje dokazi koji upućuju na zaključak da je osumnjičeni učinio krivično djelo, odnosno da ne postoji takav nivo sumnje (osnovana sumnja) koji bi opravdao izvođenje osumnjičenog pred sud.

Suprotno ranije citiranom stavu koji je MKSJ iznio u presudi žalbenog vijeća u predmetu protiv Stanislava Galića, u domaćoj sudskoj praksi zapaženi su slučajevi sveobuhvatne minuciozne ocjene dokaza dostavljenih sudiji za prethodno saslušanje uz optužnicu i odbijanja optužnice iz razloga koji impliciraju stav sudije

za prethodno saslušanje da dostavljeni dokazi ne ukazuju na zaključak van razumne sumnje da je osumnjičeni učinio predmetno krivično djelo. Takvo zaključivanje u suprotnosti je sa zakonskim odredbama koje određuju da se optužnica odbija ako iz dostavljenih dokaza ne proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje.

Rješenje o odbijanju optužnice se, prema izričitim zakonskim odredbama, dostavlja tužitelju. Protiv tog rješenja žalba se podnosi u roku od 24 sata, a o žalbi odlučuje vanraspravno vijeće suda odnosno Apelacioni sud BD BiH u roku od 72 sata.²⁶⁴ Propisivanjem da se rješenje o odbijanju optužnice dostavlja tužitelju i, nastavno, roka od 24 sata za podnošenje žalbe protiv tog rješenja, isključena je primjena opštih odredaba o žalbi na rješenje koje se odnose na subjekte žalbe i rok za podnošenje žalbe.²⁶⁵

Odredbe o odlučivanju o optužnici ne propisuju iz kojih žalbenih osnova se može pobijati rješenje o odbijanju optužnice. Stoga se primjenjuju opšte odredbe o žalbi na rješenje pa i ona koja propisuje shodnu primjenu odredaba o žalbi na prvostepenu presudu²⁶⁶. Među odredbama o žalbi na prvostepenu presudu koje se shodno primjenjuju na postupak po žalbi na rješenje je i ona koja se odnosi na sadržaj žalbe²⁶⁷. Iz te odredbe proizilazi da žalba na rješenje o odbijanju optužnice mora sadržavati, između ostalog, i naznaku osnova za pobijanje rješenja. Ti osnovi su istovjetni onima kao i kod žalbe na prvostepenu presudu izuzimajući one osnove koji se odnose na pojedine odluke koje sadrži presuda, a koje ne sadrži rješenje o odbijanju optužnice. Rješenje o odbijanju optužnice se, prema tome, može pobijati zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i zbog povrede krivičnog zakona.

Ali, prije dostavljanja spisa predmeta na odlučivanje vanpretresnom vijeću suda odnosno Apelacionom sudu BD BiH, sudija za prethodno saslušanje je dužan da cijeni blagovremenost i dopuštenost žalbe. Ukoliko ocijeni da je žalba neblagovremena ili nedopuštena, odbaciće je rješenjem. Shodno opštim odredbama o žalbi na rješenje, i protiv tog rješenja je dopuštena žalba. O žalbi protiv rješenja kojim se odbacuje žalba kao nedopuštena ili neblagovremena inače odlučuje drugostepeni sud, ali, pošto o žalbi protiv rješenja o odbijanju optužnice odlučuje vanraspravno

vijeće suda odnosno Apelacioni sud BD BiH, i o žalbi protiv rješenja o odbačaju žalbe trebalo bi odlučivati vanraspravno vijeće odnosno Apelacioni sud BD BiH.

U postupku odlučivanja o žalbi protiv rješenja sudije za prethodno saslušanje shodno se primjenjuje i odredba o granicama ispitivanja presude.²⁶⁸

Ukoliko vanpretresno vijeće utvrdi da je žalba podnijeta zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka ili zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja osnovana, uvažiće žalbu, ukinuti pobijano rješenje i predmet vratiti sudiji za prethodno saslušanje na ponovno odlučivanje.

6. PODNOŠENJE NOVE ILI IZMIJENJENE OPTUŽNICE

Zakoni o krivičnom postupku propisuju da nakon odbijanja svih ili pojedinih tačaka u optužnici tužitelj može podnijeti novu ili izmijenjenu optužnicu koja će biti zasnovana na novim dokazima.²⁶⁹

Zakoni ne zahtijevaju da se radi o dokazima koji se odnose na nove činjenice. Novi dokazi se, dakle, mogu odnositi i na činjenice koje su bile istaknute i u ranijoj optužnici. Iako zakoni govore o „novim dokazima“, slijedom načela slobodne ocjene dokaza nesumnjivo se može zaključiti da se podnesena nova ili izmijenjena optužnica može zasnivati i na samo jednom novom dokazu.

Odbijajući navode odbrane kojima se u konkretnom predmetu osporavalo postojanje uslova za podnošenje nove optužnice u skladu sa članom 243. stav 6. ZKP FBiH, Vrhovni sud FBiH je u presudi broj 04 0 K 001742 20 Kžk 2 od 08. 07. 2022. godine naveo: „Ne stoji tvrdnja iz završne riječi optuženikove braniteljice da kantonalni tužitelj, nakon zaprimanja predmeta od Tužiteljstva BiH koji se odnosio na njenog branjenika, nadležnom sudu nije mogao podnijeti novu optužnicu na potvrđivanje, te na taj način ponovo pokrenuti postupak prethodno okončan pravomoćnim rješenjem Suda BiH donesenim prije početka glavnog pretresa pred tim sudom. Vezano za prethodno iznesenu ocjenu valja podsjetiti da je prvi postupak u ovoj kaznenopravnoj stvari (pred Sudom BiH) protiv optuženog E.B. vođen po optužnici Tužiteljstva BiH broj: ... od ... godine zbog kaznenog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. točka c) u vezi sa članom 180. KZ BiH, da je sudac za prethodno saslušanje tog suda rješenjem broj: ... od ... godine predmetni optužni akt odbio, te da iz obrazloženja navedenog rješenja (koje je nakon odbijanja žalbe tužitelja Tužiteljstva BiH postalo pravomoćno) proizlazi da je optužnica koja je dostavljena na potvrđivanje odbijena zbog toga jer je 'Analizom dokaza koji su priloženi uz optužnicu sud zaključio da isti ne upućuju na zaključak o postojanju onog stepena sumnje koja bi, shodno članu 20. tačka I) ZKP BiH predstavljala osnovanu sumnju da je B.E. počilac navedenog krivičnog djela, a koja predstavlja osnovni uslov za potvrđivanje optužnice'. U konkretnom slučaju se radi o procesnoj situaciji iz člana 228. ZKP BiH (pozivanje na ovu odredbu je vezano za činjenicu da je rješenje od ... godine donio Sud BiH koji u postupanju u kaznenim stvarima primjenjuje navedeni procesni zakon) u kojoj je propisano da nakon odbijanja svih ili pojedinih tačaka u optužnici, tužitelj može podnijeti novu ili izmijenjenu optužnicu koja će biti zasnovana na novim

dokazima, pri čemu se ta nova ili izmijenjena optužnica podnosi na potvrđivanje. Dakle, za ponovno pokretanje postupka u situacijama koje su u svojoj osnovi identične ranije prezentiranoj, suprotno navodima iz završne riječi optuženikove braniteljice, tužitelj nije dužan podnositi formalni zahtjev za njegovo ponavljanje u smislu odredbe člana 342. ZKP FBiH, nego podnijeti novu ili izmijenjenu optužnicu utemeljenu na novim dokazima. Ovo su razlozi koji opravdavaju ocjenu da u danim okolnostima nisu postojale procesne smetnje da kantonalni tužitelj u Z. (nakon što je Sud BiH predmet u pogledu vođenja postupka i postupanja prenio na Kantonalni sud u Z. a Tužiteljstvo BiH predmet dostavilo Kantonalnom tužiteljstvu u Z.), postupajući u skladu s odredbom člana 243. stav 6. ZKP FBiH (odredba koja je analogna članu 228. ZKP BiH), oslanjajući se na novi dokaz koji je pribavljen po prijemu predmeta u rad, sucu za prethodni postupak Kantonalnog suda u Z. na potvrđivanje dostavio novi optužni akt kojim se optuženi E.B. tereti za isto djelo. Naime, ovom novom optužnicom optuženiku E.B. je na teret stavljeno kazneno djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. preuzetog KZ bivše SFRJ.

Nisu prihvatljivi ni daljnji navodi iz završne riječi optuženikove braniteljice. U ovim navodima braniteljica u prvom redu istrajava na stavu da novi dokaz (Nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra dr. Š.H.) na koji se tužitelj pozvao kod podnošenja nove optužnice na potvrđivanje i nije nov u smislu odredbe člana 342. ZKP FBiH... U konkretnom slučaju je bez osnova braniteljično pozivanje na član 342. ZKP FBiH, jer tužitelj novu optužnicu nije ni podnio u skladu s tom odredbom (po istoj, stav 1., tužitelj sudu podnosi zahtjev za ponavljanje kaznenog postupka koji to ponavljanje može dopustiti ako su podneseni novi dokazi na osnovu kojih se sud može uvjeriti da su se stekli uvjeti za ponavljanje postupka), nego temeljem ovlasti iz odredbe člana 243. stav 6. ZKP FBiH, u kojoj je propisano da nakon odbijanja svih ili pojedinih točaka u optužnici tužitelj može podnijeti novu ili izmijenjenu optužnicu koja će biti zasnovana na novim dokazima. Ono što treba istaći kada su u pitanju ranije navedene odredbe je to da je u njima kao uvjet za pokretanje novog postupka predviđeno postojanje novih dokaza koji bi taj novi postupak opravdali. Zbog toga se u ovim okolnostima moglo postaviti pitanje postoje li u konkretnoj kaznenopravnoj stvari novi dokazi koji bi podnošenje novog optužnog akta učinili zakonitim. Iz sadržaja spisa predmeta proizlazi da je tužitelj Kantonalnog tužiteljstva u Z., nakon što mu je od strane Tužiteljstva BiH na postupanje dostavljen predmet tada osumnjičenog E.B. (po pravomoćnosti rješenja Suda BiH kojim je protiv ovog optuženika odbijena optužnica), prije podnošenja novog optužnog akta nadležnom sudu na potvrđivanje, svojom naredbom broj: ... od godine odredio provođenje vještačenja koje je povjerio vještaku neuropsihijatru dr. Š.H., te da je navedeni vještak povjereno mu vještačenje obavio i o istom sačinio Nalaz i mišljenje sa danom ... godine. Ovaj Nalaz je tužitelj kao novi dokaz dostavio sudu uz novi optužni akt radi njegovog potvrđivanja. Ovo su razlozi koji u svemu opravdavaju ocjenu o neprihvatljivosti tvrdnje iz braniteljične završne riječi da tužitelj uz novu optužnicu u pogledu predmetnog kaznenog djela nije podnio ni jedan jedini novi dokaz, odnosno da je „iz sudskog spisa

vidljivo da Tužilaštvo ZDK nije poduzelo ni jednu dokaznu radnju u pravcu prikupljanja nekih novih dokaza u ovom predmetu, a nakon što su zaprimili predmet od Tužilaštva BiH, a prema rješenju Suda Bosne i Hercegovine.“

Takođe, zakoni ne zahtijevaju ni da se radi o novootkrivenim dokazima. Tužitelj uz podnošenje nove ili izmijenjene optužnice nije dužan obrazložiti zbog čega taj dokaz nije bio dostavljen uz ranije podnesenu optužnicu.

Nova ili izmijenjena optužnica se može odnositi samo na krivičnopravne događaje na koje su se odnosile odbijene tačke optužnice. Stoga je vrlo teško definisati razliku između nove ili izmijenjene optužnice u smislu ove zakonske odredbe. Međutim, na osnovu ove zakonske odredbe ne može se sudiji za prethodno saslušanje dostaviti na potvrđivanje optužnica koja se odnosi na drugi krivičnopravni događaj u odnosu na događaj iz odbijene optužnice.

Nova odnosno izmijenjena optužnica podnosi se na potvrđivanje.²⁷⁰ Postupak potvrđivanja je identičan kao i u slučaju podnošenja prvobitne optužnice. Dodatna dužnost sudije za prethodno saslušanje je da ispita da li je uz novu odnosno izmijenjenu optužnicu dostavljen novi dokaz. To je, naime, uslov za podnošenje nove ili izmijenjene optužnice nakon što su odbijene sve ili pojedine tačke optužnice. Navedena mogućnost predstavlja zakonom predviđeno odstupanje od pravila da niko ne može biti dva puta suđen u istoj pravnoj stvari.

Član 4. stav 2. Protokola broj 7 uz EKLJP koji se odnosi na pravo da se ne bude suđen ili kažnjen dvaput u istoj stvari propisuje da navedeno pravo ne sprečava ponovno otvaranje postupka u skladu sa zakonom i krivičnim postupkom date države, ako postoje dokazi o novim ili novootkrivenim činjenicama ili ako je u ranijem postupku došlo do bitne povrede koja je mogla da utiče na njegov ishod. Međutim, u Izvještaju sa objašnjenjima uz Protokol broj 7 uz EKLJP se navodi da izraz „nove ili novootkrivene činjenice“ uključuje „novi način dokazivanja koji se odnosi na postojeće činjenice“.

Stoga, nepostojanje novog dokaza će predstavljati smetnju za gonjenje o kojoj je sudija za prethodno saslušanje dužan da vodi računa pri preliminarnom ispitivanju te optužnice²⁷¹.

7. KRATKI PODSJETNIK

Odlučivanje o optužnici predstavlja sudsku kontrolu zakonitosti i opravdanosti optužnice.

Prije upuštanja u ocjenu postojanja osnovane sumnje da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se optužuje, sudija za prethodno saslušanje je dužan izvršiti prethodno ispitivanje zakonitosti i dopuštenosti optužnice.

Prethodna kontrola zakonitosti i dopuštenosti optužnice sastoji se u ispitivanju da li je sud nadležan, da li postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje i da li je optužnica propisno sastavljena.

Pri ocjeni da li je sud nadležan, sudija za prethodno saslušanje je, osim opštih odredaba zakona o sudovima i zakona o krivičnom postupku o nadležnosti sudova, dužan imati u vidu i odredbe zakona o krivičnom postupku o spajanju postupka i odredbe posebnih zakona o nadležnosti sudova za pojedina krivična djela.

Ispitivanje da li postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje ne može se ograničiti samo na osnove isključenja krivičnog gonjenja izričito navedene u odredbi na koju se poziva član zakona o prethodnom ispitivanju optužnice. Ono mora obuhvatiti i ostale zakonske odredbe kojima su određene smetnje za krivično gonjenje.

Da li je optužnica propisno sastavljena utvrđuje se upoređivanjem optužnice koja je predmet prethodnog ispitivanja sa zakonskom odredbom o sadržaju optužnice. Pri ovom ispitivanju, sudija za prethodno saslušanje je dužan imati u vidu da zakonom propisani sadržaj optužnice ima za cilj da odredi predmet optužbe, predmet raspravljanja na glavnom pretresu i predmet presude, ali i da osigura podrobno obavještanje osumnjičenog o djelu i krivičnom djelu za koje se tereti.

Sudska kontrola osnovanosti ili opravdanosti optužnice sastoji se u utvrđivanju da li postoji osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo za koje se tereti. Ova kontrola vrši se proučavanjem svake tačke optužnice i dokaza koje je tužitelj dostavio uz optužnicu. Sudija za prethodno saslušanje je dužan pažljivo identifikovati tačke optužnice i dokaze koji se odnose na pojedine tačke optužnice te pri donošenju

navedenog zaključka imati u vidu određenje značenja dokaznog standarda „osnovana sumnja“ u zakonima o krivičnom postupku.

Zaključak sudije za prethodno saslušanje da postoji ili ne postoji osnovana sumnja i odluka o potvrđivanju ili odbijanju optužnice mogu se zasnivati samo na zakonitim dokazima.

Nakon odbijanja svih ili pojedinih tačaka optužnice, tužitelj može podnijeti novu ili izmijenjenu optužnicu zasnovanu na novim dokazima.

8. Fusnote

- 1 Vidjeti i druge publikacije USAID-ovog Projekta pravosuđa u BiH u kojima je ukazano na ista pitanja: Analiza procesuiranja koruptivnih krivičnih djela u BiH kroz prikaz odabrane sudske prakse, USAID-ov Projekat pravosuđa u BiH, 2017., Dijagnostička analiza integriteta pravosudnog sektora u BiH i mogućih rizika od nastanka korupcije ili neetičnog ponašanja u pravosuđu, USAID-ov Projekat pravosuđa u BiH, 2015. Takođe vidjeti Izvještaje Misije Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) u BiH koji su proizašli iz praćenja sudskih postupaka u predmetima korupcije – Prva procjena, februar 2018. godine i Druga procjena, april 2019. godine.
- 2 Više o pojmu krivičnog postupka i njegovom cilju vidjeti u: Sijerčić-Čolić, H., Krivično procesno pravo, Knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012., str. 27-30; Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, V. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2012., str. 2-14; Grubač, M., Krivično procesno pravo, Uvod i opšti deo, Službeni glasnik, Beograd, 2004., str. 19-29; Damaška, M., Napomene o početku krivičnog postupka i početku primjene procesne norme, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Godina XIX, broj 1., Zagreb, 1969., str. 21-36.
- 3 O stadijima krivičnog postupka vidjeti u: Sijerčić-Čolić, H., Krivično procesno pravo, Knjiga II: Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012., str. 20-22; Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 608-610; Novokmet, A., Sudska kontrola optužnice – posebni stadij kaznenog postupka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, broj 64 (5-6), str. 1013-1037, Zagreb, 2014.
- 4 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine – u daljem tekstu: ZKP BiH (Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13, 65/18), Dio drugi – Tok postupka (Istraga, Postupak optuživanja, Glavni pretres, Presuda, Redovni pravni lijekovi, Vanredni pravni lijek); Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine – u daljem tekstu: ZKP FBiH (Službene novine FBiH, broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 i 74/20), Dio drugi – Tok postupka (Istraga, Postupak optuživanja, Glavni pretres, Presuda, Redovni pravni lijekovi, Vanredni pravni lijek); Zakon o

krivičnom postupku Republike Srpske – u daljem tekstu: ZKP RS (Službeni glasnik RS, broj 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21), Dio drugi – Tok postupka (Istraga, Posebne istražne radnje, Postupak optuženja) i Dio treći (Glavni pretres, Presuda, Redovni pravni lijekovi, Vanredni pravni lijekovi) te Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – u daljem tekstu: ZKP BD BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 34/13, 27/14, 03/19 i 16/20), Dio drugi – Tok postupka (Istraga, Postupak optuživanja, Glavni pretres, Presuda, Redovni pravni lijekovi, Vanredni pravni lijek).

- 5 Kako je ona, na primjer, određena u Sijerčić-Čolić, H., Krivično procesno pravo, Knjiga II: Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012., str. 21.
- 6 Kako je ona, na primjer, određena u: Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 608.
- 7 Član 224. ZKP BiH, član 239. ZKP FBiH, član 232. ZKP RS i član 224. ZKP BD BiH.
- 8 Član 225. stav 1. ZKP BiH, član 240. stav 1. ZKP FBiH, član 233. stav 1. ZKP RS i član 225. stav 1. ZKP BD BiH.
- 9 Dio drugi, Glava XX – Postupak optuživanja (članovi 226-233a. ZKP BiH, 241-248a. ZKP FBiH i 226-233a. ZKP BD BiH) i Dio drugi, Glava XVIII – Postupak optuženja (članovi 241-249a. ZKP RS).
- 10 Članovi 226. i 227. ZKP BiH, članovi 241. i 242. ZKP FBiH, članovi 241. i 242. ZKP RS i članovi 226. i 227. ZKP BD BiH.
- 11 Član 228. ZKP BiH, član 243. ZKP FBiH, član 243. ZKP RS i član 228. ZKP BD BiH.
- 12 Član 229. ZKP BiH, član 244. ZKP FBiH, član 244. ZKP RS i član 229. ZKP BD BiH.
- 13 Član 230. ZKP BiH, član 245. ZKP FBiH, član 245. ZKP RS i član 230. ZKP BD BiH.
- 14 Član 231. ZKP BiH, član 246. ZKP FBiH, član 246. ZKP RS i član 231. ZKP BD BiH.
- 15 Član 232. ZKP BiH, član 247. ZKP FBiH, član 247. ZKP RS i član 232. ZKP BD BiH.
- 16 Član 233. ZKP BiH, član 248. ZKP FBiH, član 248. ZKP RS i član 233. ZKP BD BiH.
- 17 Član 233a. ZKP BiH, član 248a. ZKP FBiH, član 249. ZKP RS i član 233a. ZKP BD BiH.

- 18 Članovi 226. i 227. ZKP BiH, članovi 241. i 242. ZKP FBiH, članovi 241. i 242. ZKP RS i članovi 226. i 227. ZKP BD BiH.
- 19 Član 228. ZKP BiH, član 243. ZKP FBiH, član 243. ZKP RS i član 228. ZKP BD BiH.
- 20 Član 233. ZKP BiH, član 248. ZKP FBiH, član 248. ZKP RS i član 233. ZKP BD BiH.
- 21 Član 229. ZKP BiH, član 244. ZKP FBiH, član 244. ZKP RS i član 229. ZKP BD BiH.
- 22 Član 230. ZKP BiH, član 245. ZKP FBiH, član 245. ZKP RS i član 230. ZKP BD BiH.
- 23 Član 231. ZKP BiH, član 246. ZKP FBiH, član 246. ZKP RS i član 231. ZKP BD BiH.
- 24 Član 232. ZKP BiH, član 247. ZKP FBiH, član 247. ZKP RS i član 232. ZKP BD BiH.
- 25 Član 233a. ZKP BiH, član 248a. ZKP FBiH, član 249. ZKP RS i član 233a. ZKP BD BiH.
- 26 O pojmu funkcionalne nadležnosti vidjeti više u: Sijerčić-Čolić, H., Krivično procesno pravo, Knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012., str. 180-181; Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 102-103; Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, V. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2012., str 194-198.
- 27 Član 20. tačka e) ZKP BiH, član 21. tačka e) ZKP FBiH, član 20. tačka d) ZKP RS i član 20. tačka e) ZKP BD BiH.
- 28 Član 20. tačka d) ZKP BiH, član 21. tačka d) ZKP FBiH, član 20. tačka g) ZKP RS i član 20. tačka d) ZKP BD BiH.
- 29 Član 29. tačka d) ZKP BiH, član 39. tačka d) ZKP FBiH, član 37. tačka g) ZKP RS i član 29. tačka d) ZKP BD BiH.
- 30 Član 29. tačka f) ZKP BiH, član 39. tačka f) ZKP FBiH, član 37. tačka đ) ZKP RS i član 29. tačka f) ZKP BD BiH.
- 31 Član 31. stav 1. ZKP BiH, član 41. stav 1. ZKP FBiH, član 39. stav 1. ZKP RS i član 31. stav 1. ZKP BD BiH.
- 32 Član 33. ZKP BiH, član 43. ZKP FBiH, član 41. ZKP RS i član 33. ZKP BD BiH.

- 33 Član 226. stav 1. ZKP BiH, član 241. stav 1. ZKP FBiH, član 241. stav 1. ZKP RS i član 226. stav 1. ZKP BD BiH.
- 34 Član 241. stav 2. i 3. ZKP FBiH i član 241. stav 2. i 3. ZKP RS.
- 35 Član 226. stav 3. ZKP BiH.
- 36 Član 226. stav 3. ZKP BDBiH.
- 37 Član 226. ZKP BiH, član 241. ZKP FBiH, član 241. ZKP RS i član 226. ZKP BD BiH.
- 38 Član 226. stav 4. ZKP BiH, član 241. stav 4. ZKP FBiH, član 241. stav 4. ZKP RS i član 226. stav 4. ZKP BD BiH.
- 39 Član 226. stav 5. ZKP BiH, član 241. stav 5. ZKP FBiH, član 241. stav 5. ZKP RS i član 226. stav 5. ZKP BD BiH.
- 40 Član 228. stav 3. ZKP BiH, član 243. stav 3. ZKP FBiH, član 243. stav 3. ZKP RS i član 228. stav 3. ZKP BD BiH.
- 41 Član 223. ZKP BiH, član 238. ZKP FBiH, član 231. ZKP RS i član 223. ZKP BD BiH.
- 42 Član 223. stav 1. ZKP BiH, član 238. stav 1. ZKP FBiH, član 231. stav 1. ZKP RS i član 223. stav 1. ZKP BD BiH.
- 43 Član 223. stav 3. ZKP BiH, član 238. stav 3. ZKP FBiH, član 231. stav 3. ZKP RS i član 223. stav 3. ZKP BD BiH.
- 44 Član 223. stav 4. ZKP BiH, član 238. stav 4. ZKP FBiH, član 231. stav 4. ZKP RS i član 223. stav 4. ZKP BD BiH.
- 45 Član 223. stav 3. ZKP BiH, član 238. stav 3. ZKP FBiH, član 231. stav 3. ZKP RS.
- 46 Član 223. stav 3. ZKP BD BiH.
- 47 Član 273. ZKP BiH, član 288. ZKP FBiH, član 288. ZKP RS i član 273. ZKP BD BiH.
- 48 Član 228. stav 1. ZKP BiH, član 243. stav 1. ZKP FBiH, član 243. stav 1. ZKP RS i član 228. stav 1. ZKP BD BiH.
- 49 Za razliku od ostala tri zakona, ZKP BD BiH govori o suđenju u „krivičnim predmetima“ (član 23. stav 1. ZKP BD BiH).
- 50 Član 24. ZKP FBiH, član 23. ZKP RS i član 23. stav 1. ZKP BD BiH.
- 51 Član 24. ZKP FBiH.

- 52 Član 23. ZKP BiH.
- 53 Članovi 7-9. Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, broj 49/09, 74/09 i 97/09).
- 54 Članovi 27-29. Zakon o sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH, broj 38/2005, 22/2006, 63/2010, 72/2010, 7/2013, 52/2014 i 85/2021).
- 55 Članovi 30-35. Zakona o sudovima Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj 37/2012, 14/2014, 44/2015, 39/2016 i 100/2017).
- 56 Članovi 21. i 22. Zakon o sudovima Brčko distrikta BiH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj 18/2020).
- 57 Član 28. stav 1) tačka a) Zakona o sudovima u FBiH i član 31. stav 1) tačka a) Zakona o sudovima RS.
- 58 Krivični zakon Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 51/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21).
- 59 Član 27. stav 1) tačka a) alineja prva Zakona o sudovima u FBiH i član 30. stav a) tačka 1) Zakona o sudovima RS.
- 60 Član 27. stav 1) tačka a) alineja druga Zakona o sudovima u FBiH i član 30. stav a) tačka 2) Zakona o sudovima RS.
- 61 Član 27. stav 1) tačka a) alineja treća Zakona o sudovima u FBiH, član 30. stav a) tačka 3) Zakona o sudovima RS i član 21. stav 1), tačka a), alineja druga Zakona o sudovima BD BiH.
- 62 Član 27. stav 1) tačka a) alineja četvrta Zakona o sudovima u FBiH i član 30. stav a) tačka 4) Zakona o sudovima RS.
- 63 Član 28. stav 1) tačka a) Zakona o sudovima u FBiH i član 31. stav 1) tačka a) Zakona o sudovima RS.
- 64 Član 7. stav 2. Zakona o Sudu BiH.
- 65 Član 25. stav 1. ZKP BiH.
- 66 Član 25. stav 1. ZKP BD BiH.
- 67 Član 32. stav 1. ZKP FBiH.
- 68 Član 30. stav 1. ZKP RS.

- 69 Član 32. stav 2. ZKP FBiH i član 30. stav 2. ZKP RS.
- 70 Član 32. stav 3. i 4. ZKP FBiH i član 30. stav 3. i 4. ZKP RS.
- 71 Član 25. stav 2. ZKP BiH, član 32. stav 6. ZKP FBiH, član 30. stav 6. ZKP RS i član 25. stav 2. ZKP BD BiH.
- 72 Član 25. stav 3. ZKP BiH, član 32. stav 7. ZKP FBiH, član 30. stav 7. ZKP RS i član 25. stav 3. ZKP BD BiH.
- 73 Član 32. stav 8. ZKP FBiH i član 30. stav 8. ZKP RS.
- 74 Član 25. stav 4. ZKP BiH i član 25. stav 4. ZKP BD BiH.
- 75 Član 32. Zakona o sudovima RS.
- 76 Zakon o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala (Službeni glasnik RS, broj 39/2016).
- 77 Član 13. stav 1. Zakona o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala.
- 78 Član 13. stav 2. Zakona o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala.
- 79 Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, broj 59/14).
- 80 Član 25. stav 1. Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine.
- 81 Član 25. stav 2. Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine.
- 82 Član 227. stav 1. tačka d) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka d) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka g) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH.
- 83 Za suprotno stanovište vidjeti: Vasiljević, T., Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd, 1981., str. 510.
- 84 Član 227. stav 1. tačka c) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka c) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka v) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka c) ZKP BD BiH.
- 85 Član 24. stav 1. ZKP BD BiH.

- 86 Član 26. stav 1. ZKP FBiH i član 25. stav 1. ZKP RS.
- 87 Član 26. stav 2. ZKP FBiH i član 25. stav 2. ZKP RS.
- 88 Članovi 27-30. ZKP FBiH i članovi 26-28. ZKP RS.
- 89 Član 34. i 35. ZKP FBiH, član 32. i 33. ZKP RS.
- 90 Član 27. ZKP FBiH.
- 91 Član 27a. ZKP BiH.
- 92 Član 27. stav 1. i 2. ZKP BD BiH.
- 93 Član 28. stav 1. ZKP BiH, član 36. stav 1. ZKP FBiH, član 34. stav 1. ZKP RS i član 28. stav 1. ZKP BD BiH.
- 94 Član 36. stav 4. ZKP FBiH, član 28. stav 1. ZKP BiH, član 34. stav 4. ZKP RS i član 28. stav 1. ZKP BD BiH.
- 95 Član 318. stav 1. ZKP BiH, član 334. stav 1. ZKP FBiH, član 334. stav 1. ZKP RS i član 318. stav 1. ZKP BD BiH.
- 96 Član 319. stav 2. ZKP BiH, član 335. stav 2. ZKP FBiH, član 335. stav 2. ZKP RS i član 319. stav 2. ZKP BD BiH.
- 97 Član 321. stav 2. ZKP BiH, 337. stav 2. ZKP FBiH, član 337. stav 2. ZKP RS.
- 98 Član 321. stav 2. ZKP BD BiH.
- 99 Član 320. ZKP BiH, član 336. ZKP FBiH, član 336. ZKP RS i član 320. ZKP BD BiH.
- 100 Član 37. stav 1. ZKP FBiH i član 35. stav 1. ZKP RS.
- 101 Član 28. stav 2. ZKP BiH.
- 102 Član 38. stav 1. ZKP FBiH i član 36. stav 1. ZKP RS.
- 103 Član 38. stav 4. ZKP FBiH i član 36. stav 4. ZKP RS.
- 104 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).
- 105 Krivični zakonik Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj 64/17, 104/18 – Odluka Ustavnog suda RS, 15/21 i 89/21).

- 106 Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BD BiH, broj 19/20).
- 107 Član 122. stav 1. KZ FBiH, član 118. stav 1. KZ BiH, član 100. KZ RS i član 122. stav 1. KZ BD BiH.
- 108 Član 283. tačka e) ZKP BiH, član 298. tačka e) ZKP FBiH, član 297. tačka d) ZKP RS i član 283. tačka e) ZKP BD BiH.
- 109 Član 123. stav 1. KZ FBiH, član 119. stav 1. KZ BiH, član 101. stav 1. KZ RS i član 123. KZ BD BiH.
- 110 Član 20. KZ FBiH i član 20. KZ BD BiH.
- 111 Član 19. KZ BiH.
- 112 Član 95. stav 3. KZ RS.
- 113 Član 15. stav 1. KZ FBiH, član 14. stav 1. KZ BiH, član 95. stav 1. KZ RS, Član 15. stav 1. KZ BD BiH.
- 114 Član 15. stav 2. KZ FBiH, član 14. stav 2. KZ BiH član 95. stav 2. KZ RS, Član 15. stav 2. KZ BD BiH.
- 115 Član 15. stav 1. KZ FBiH, član 14. stav 1. KZ BiH član 95. stav 1. KZ RS, Član 15. stav 1. KZ BD BiH.
- 116 Član 96. stav 1. KZ RS.
- 117 Član 96. stav 3. KZ RS.
- 118 Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH, Knjiga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 102; Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 364.
- 119 Član 23. KZ FBiH, član 22. KZ BiH, član 19. stav 1. KZ RS, dok se stavom 2. tog člana u KZ RS izričito propisuje: „Ako se radnja izvršenja sastoji iz više odvojenih radnji, djelo se smatra izvršenim momentom preduzimanja posljednje od tih radnji, a kod krivičnih djela kod kojih radnja ili protivpravno stanje traje neko vrijeme, momentom prestanka radnje, odnosno protivpravnog stanja koje je tom radnjom stvoreno.“
- 120 Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Komentari krivičnih/kaznenih zakona

- u BiH, Knjiga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str 134.
- 121 Član 289. stav 1. KZ FBiH, član 227. stav 1. KZ RS i član 283. stav 1. KZ BD BiH.
- 122 Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 162.
- 123 Član 233. KZ FBiH i član 227. KZ BD BiH.
- 124 Član 199. KZ RS.
- 125 Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 162.
- 126 Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH, Knjiga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005. godine, str 134; Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 162.
- 127 Za suprotno stanovište vidjeti: Babić, M., Džaferbegović, L., Institut zastarjelosti u BiH, Bosanskohercegovački pravni portal, <https://www.bih-pravo.org/viewtopic.php?f=18&7=4417>.
- 128 Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH, Knjiga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 102; Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 163.
- 129 Član 179. KZ FBiH, član 143. KZ RS i član 176. KZ BD BiH.
- 130 Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Komentari krivičnih/kaznenih zakona u BiH, Knjiga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str 134; Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 162.
- 131 Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 162.

- 132 Član 214. KZ FBiH, član 181. KZ RS i član 211. KZ BD BiH.
- 133 Član 3. stav 2. ZKP BiH; član 3. stav 2. ZKP FBiH, član 3. stav 2. ZKP RS i član 3. stav 2. ZKP BD BiH.
- 134 Član 15. stav 2. KZ BiH, član 16. stav 2. KZ FBiH, član 96. stav 4. KZ RS i član 16. stav 2. KZ BD BiH.
- 135 Član 207. ZKP BiH, član 221. ZKP FBiH, član 217. ZKP RS i član 207. ZKP BD BiH.
- 136 Član 15. stav 3. i 4. KZ BiH, član 16. stav 3. i 4. KZ FBiH, član 96. stav 5. KZ RS i član 16. stav 3. i 4. KZ BD BiH.
- 137 Član 96. stav 6. KZ RS.
- 138 Član 15. stav 5. KZ BiH, član 16. stav 5. KZ FBiH, član 96. stav 7. KZ RS i član 16. stav 5. KZ BD BiH.
- 139 Član 15. stav 6. KZ BiH, član 16. stav 6. KZ FBiH, član 96. stav 8. KZ RS i član 16. stav 6. KZ BD BiH.
- 140 Član 186. stav 1. i član 189. stav 1. ZKP BiH, član 200. stav 1. i član 203. stav 1. ZKP FBiH, član 97. stav 1. i 100. stav 1. ZKP RS i član 186. stav 1. i član 189. stav 1. ZKP BD BiH.
- 141 Član 198. stav 3. ZKP BiH, član 212. stav 4. ZKP FBiH, član 108. stav 4. ZKP RS i član 198. stav 3. ZKP BD BiH.
- 142 Član 318-323. ZKP BiH, član 334-338. ZKP FBiH, član 334-339. ZKP RS i član 318-323. ZKP BD BiH.
- 143 Član 4. ZKP BiH, član 4. ZKP FBiH, član 4. ZKP RS i član 4. ZKP BD BiH.
- 144 Član 208. stav 1. ZKP BiH, član 222. ZKP FBiH, član 219. ZKP RS i član 208. stav 1. ZKP BD BiH.
- 145 Član 209. ZKP BiH, član 223. ZKP FBiH, član 213. ZKP RS i član 209. ZKP BD BiH.
- 146 Član 210. ZKP BiH, član 225. ZKP FBiH, član 214. ZKP RS i član 210. ZKP BD BiH.
- 147 Presuda ESLJP-a „Engel i drugi protiv Nizozemske“ od 08. 06.1976. godine, zahtjevi broj 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 i 5370/72, § 82-83.
- 148 Presuda ESLJP-a, „Muslija protiv BiH“ od 14.01.2014. godine, zahtjev broj 32042/11, § 25.

- 149 Presuda „A. i B. protiv Norveške“ od 15.11.2016. godine, zahtjevi broj 24130/11 i 29758/11 § 111, 124 i 117-134.
- 150 Vidjeti presudu ESLJP-a u predmetu „Zolotukhin protiv Rusije“ od 10.02.2009. godine, zahtjev broj 14939/03, § 82.
- 151 Vidjeti presudu ESLJP-a u predmetu „Zolotukhin protiv Rusije“ od 10.02.2009. godine, zahtjev broj 14939/03, § 83.
- 152 Vidjeti presudu ESLJP-a u predmetu „Zolotukhin protiv Rusije“ od 10.02.2009. godine, zahtjev broj 14939/03, § 79-80.
- 153 Član 192. stav 1. ZKP FBiH, član 178. stav 1. ZKP BiH, član 89. stav 1. ZKP RS, član 178. stav 1. ZKP BD BiH.
- 154 Tako i krivičnoprocesna teorija: „Pravomoćno rješenje o obustavi postupka nema karakter pravomoćne oslobađajuće ili osuđujuće sudske presude na koju se primjenjuje zabrana ne bis in idem, što znači da je za isto kazneno djelo protiv iste osobe moguće ponovo poduzeti kazneni progon.“ (Ivičević Karas, E., Sudska kontrola optužnice, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol.18, broj 2/2011, str. 449-470.)
- 155 Tako je i Evropski sud pravde u Luksemburgu u predmetu „Filomeno Mario Miraglia“ od 10. 03. 2005. godine zaključio da se ne smatra pravomoćno okončanim postupak koji je obustavljen nakon odustanka tužitelja bez ikakvog ispitivanja merituma slučaja.
- 156 Član 283. tačka d) ZKP BiH, član 298. tačka d) ZKP FBiH, član 297. tačka g) ZKP RS i član 283. tačka d) ZKP BD BiH.
- 157 Član 208. ZKP BiH, član 222. ZKP FBiH, član 219. ZKP RS i član 208. ZKP BD BiH.
- 158 Član 209. ZKP BiH, član 223. ZKP FBiH, član 213. ZKP RS i član 209. ZKP BD BiH.
- 159 Službeni glasnik BiH, broj 32/02, 37/03 i 75/09.
- 160 Službene novine FBiH, broj 19/03.
- 161 Službeni glasnik RS, broj 69/02.
- 162 Službeni glasnik BD BiH, broj 2/03.
- 163 Član 3. stav 1. Zakona o imunitetu BiH, član 3. stav 1. Zakona o imunitetu FBiH, član 3. stav 1. Zakona o imunitetu RS i član 3. stav 1. Zakona o imunitetu BD BiH.
- 164 Član 4. stav 1. Zakona o imunitetu BiH, član 4. stav 1. Zakona o imunitetu FBiH,

- član 4. stav 1. Zakona o imunitetu RS i član 4. stav 1. Zakona o imunitetu BD BiH.
- 165 Član 4. stav 2. Zakona o imunitetu BiH, član 4. stav 2. Zakona o imunitetu FBiH, član 4. stav 2. Zakona o imunitetu RS i član 4. stav 2. Zakona o imunitetu BD BiH.
- 166 Član 6. stav 1. Zakona o imunitetu FBiH, član 6. stav 1. Zakona o imunitetu RS i član 6. stav 1. Zakona o imunitetu BD BiH.
- 167 Član 7. Zakona o imunitetu BiH.
- 168 Član 7a. Zakona o imunitetu BiH.
- 169 Član 7b. Zakona o imunitetu BiH.
- 170 Član 7c. Zakona o imunitetu BiH.
- 171 Član 210. ZKP BiH, član 225. ZKP FBiH, član 214. ZKP RS i član 210. ZKP BD BiH.
- 172 Član 17. stav 2. ZKP RS.
- 173 Član 225. stav 6. ZKP BiH, član 240. stav 5. ZKP FBiH, član 233. stav 5. ZKP RS i član 225. stav 5. ZKP BD BiH.
- 174 Glava VIII ZKP BiH, Glava VIII ZKP FBiH, Glava XIII ZKP RS i Glava VIII ZKP BD BiH.
- 175 Glava VIII, Odjeljak 4 ZKP BiH, Glava VIII, Odjeljak 4 ZKP FBiH, Glava XIII, 4. ZKP RS, Glava VIII, Odjeljak 4 ZKP BD BiH.
- 176 Član 78. stav 2. ZKP BiH, član 92. stav 2. ZKP FBiH, član 143. stav 2. ZKP RS i član 78. stav 2. ZKP BD BiH.
- 177 Član 20. KZ BiH, član 21. KZ FBiH i član 21. KZ BD BiH.
- 178 Član 17. KZ RS.
- 179 Član 78. stav 2. tačka c) ZKP BiH, član 92. stav 2. tačka c) ZKP FBiH, član 143. stav 2. tačka v) ZKP RS i član 78. stav 2. tačka c) ZKP BD BiH.
- 180 Član 6. stav 1. ZKP BiH, član 6. stav 1. ZKP FBiH, član 6. stav 1. ZKP RS i član 6. stav 1. ZKP BD BiH.
- 181 Član 78. stav 2. tačka a) ZKP BiH, član 92. stav 2. tačka a) ZKP FBiH, član 143. stav 2. tačka a) ZKP RS i član 78. stav 2. tačka a) ZKP BD BiH.
- 182 Član 228. stav 1. ZKP BiH, član 243. stav 1. ZKP FBiH, član 243. stav 1. ZKP RS i član 228. stav 1. ZKP BD BiH.

- 183 Član 227. ZKP BiH, član 242. ZKP FBiH, član 242. ZKP RS i član 227. ZKP BD BiH.
- 184 Član 227. stav 1. ZKP BiH, član 242. stav 1. ZKP FBiH, član 242. stav 1. ZKP RS i član 227. stav 1. ZKP BD BiH.
- 185 Član 227. stav 2. ZKP BiH, član 242. stav 2. ZKP FBiH, član 242. stav 2. ZKP RS i član 227. stav 2. ZKP BD BiH.
- 186 Član 227. stav 1. tačka a) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka a) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka a) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka a) ZKP BD BiH.
- 187 Član 227. stav 1. tačka b) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka b) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka b) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka b) ZKP BD BiH.
- 188 Član 78. stav 1. ZKP BiH, član 92. stav 1. ZKP FBiH, član 143. stav 1. ZKP RS i član 78. stav 1. ZKP BD BiH.
- 189 Član 227. stav 1. tačka c) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka c) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka v) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka c) ZKP BD BiH.
- 190 Član 227. stav 1. tačka d) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka d) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka g) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka d) ZKP BD BiH.
- 191 Član 280. ZKP BiH, član 295. ZKP FBiH, član 294. ZKP RS i član 280. ZKP BD BiH.
- 192 Član 6. stav 3. tačka a) EKLJP.
- 193 Član 227. stav 1. tačka e) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka e) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka d) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka e) ZKP BD BiH.
- 194 Član 227. stav 1. tačka f) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka f) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka d) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka f) ZKP BD BiH.
- 195 Član 227. stav 1. tačka g) ZKP BiH, član 242. stav 1. tačka g) ZKP FBiH, član 242. stav 1. tačka e) ZKP RS i član 227. stav 1. tačka g) ZKP BD BiH.
- 196 Član 227. stav 3. ZKP BiH, član 242. stav 3. ZKP FBiH, član 242. stav 3. ZKP RS i član 227. stav 3. ZKP BD BiH.
- 197 Član 148. stav 3. i 4. ZKP BiH, član 162. stav 3. i 4. ZKP FBiH, član 59. stav 3. i 4. ZKP RS i član 148. stav 3. i 4. ZKP BD BiH.
- 198 Član 148. stav 3. ZKP BiH, član 162. stav 3. ZKP FBiH, član 59. stav 3. ZKP RS i član 148. stav 3. ZKP BD BiH.
- 199 Član 148. stav 3. ZKP BiH, član 162. stav 3. ZKP FBiH, član 59. stav 3. ZKP RS i

- član 148. stav 3. ZKP BD BiH.
- 200 Član 148. stav 4. ZKP BiH, član 162. stav 4. ZKP FBiH, član 59. stav 4. ZKP RS i član 148. stav 4. ZKP BD BiH.
- 201 Član 228. stav 3. ZKP BiH, član 243. stav 3. ZKP FBiH, član 243. stav 3. ZKP RS i član 228. stav 3. ZKP BD BiH.
- 202 Član 228. stav 2. i 3. ZKP BiH, član 243. stav 2. i 3. ZKP FBiH, član 243. stav 2. i 3. ZKP RS i član 228. stav 2. i 3. ZKP BD BiH.
- 203 Član 228. stav 2. ZKP BiH, član 243. stav 2. ZKP FBiH, član 243. stav 2. ZKP RS i član 228. stav 2. ZKP BD BiH.
- 204 Član 282. stav 2. ZKP BiH, član 297. stav 2. ZKP FBiH, član 296. stav 2. ZKP RS i član 282. stav 2. ZKP BD BiH.
- 205 Pavišić, B. i suradnici, Komentar Zakona o kaznenom postupku, 2. izdanje, Rijeka, 2000., str. 552.
- 206 Član 54. stav 2. KZ BiH, član 55. stav 2. KZ FBiH, član 57. stav 1. KZ RS i član 55. stav 2. KZ BD BiH.
- 207 Vidjeti više u: Bačić, F., Kazneno pravo: opšti dio, 5. prerađeno i prošireno izdanje, Informator, Zagreb, 1998. str. 124; Babić, M., Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske, GrafoMark, Banja Luka, 2021., str. 126-127.
- 208 Vidjeti više u: Tomić, Z., Krivično pravo I, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008., str. 331-334., Vidjeti više u: Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 224-226.
- 209 Na primjer, krivično djelo Krijumčarenje iz člana 214. stav 1. KZ BiH čini, između ostalog, onaj ko se izbjegavajući mjere carinske kontrole bavi prenošenjem robe preko carinske linije.
- 210 Vidjeti više u: Komentar Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Četvrto izdanje, redakcija Srzentić Nikola, Savremena administracija, Beograd, 1984., str. 226.
- 211 Član 250. KZ BiH, član 342. KZ FBiH, član 366. KZ RS i član 336. KZ BD BiH.
- 212 Član 228. stav 2. ZKP BiH, član 243. stav 2. ZKP FBiH, član 243. stav 2. ZKP RS i član 228. stav 2. ZKP BD BiH.

- 213 Član 226. stav 1. ZKP BiH, član 241. stav 1. ZKP FBiH, član 241. stav 1. ZKP RS i član 226. stav 1. ZKP BD BiH.
- 214 I Ustavni sud BiH, koji se pitanjem osnovane sumnje bavio uglavnom u predmetima koji su se odnosili na navodne povrede prava na slobodu i sigurnost iz člana 5. EKLJP-a, u svojim je odlukama upućivao na različit stepen uvjerenosti o postojanju odlučnih činjenica prilikom određivanja ili produženja pritvora i podizanja optužnice. Odbijajući kao neosnovane navode apelanta koji je, osporavajući rješenja redovnih sudova o produženju pritvora, tvrdio da tužiteljstvo sudovima nije dostavilo dokaze iz kojih proizilazi postojanje osnovane sumnje da je učinio krivična djela zbog kojih se protiv njega vodi istraga, Ustavni sud BiH je u odluci AP-5542/15 od 17. 02. 2016. godine (§ 62) naveo da su kantonalni, a potom i Vrhovni sud FBiH utvrdili da u toj fazi postupka postoji dovoljno dokaza „koji ukazuju na osnovanu sumnju (niži oblik potrebne sumnje u odnosu na sumnju potrebnu kod podizanja optužnice) da je apelant na način opisan u naredbi o provođenju istrage organizirao grupu kojoj su pristupili ostali osumnjičeni...” te da „Ustavni sud primjećuje da su se redovni sudovi jasno referirali na činjenicu da postojanje osnovane sumnje podrazumijeva manji nivo ‘dokazanosti’, odnosno ne traži se apsolutna dokazanost svih odlučnih činjenica“.
- 215 Član 228. stav 3. ZKP BiH, član 243. stav 3. ZKP FBiH, član 243. stav 3. ZKP RS i član 228. stav 3. ZKP BD BiH.
- 216 Član 20. tačka l) ZKP BiH, član 21. tačka m) ZKP FBiH, član 20. tačka lj) ZKP RS (koji umjesto izraza „viši stepen“ koristi izraz „veći stepen“), član 20. tačka m) ZKP BD BiH.
- 217 Član 20. tačka l) ZKP BiH, član 21. tačka m) ZKP FBiH, član 20. tačka lj) ZKP RS, član 20. tačka m) ZKP BD BiH.
- 218 Odluka Ustavnog suda BiH, broj AP-1250/18 od 10. 04. 2018. godine, § 38. Pri iznošenju takvog stava, Ustavni sud BiH se obično poziva na odluke ESLJP-a u predmetima „Fox, Campbell i Hartley protiv Ujedinjenog Kraljevstva“, presuda od 30. 08. 1990. godine, serija A, broj 182, stav 32, „O’Hara protiv Ujedinjenog Kraljevstva“, presuda od 16. 10. 2001. godine, Izvještaji presuda i odluka 2001-X, stav 34, i „Stepuleac protiv Moldavije“, presuda od 6. 11. 2007. godine, aplikacija broj 8207/06, tačka 68.
- 219 Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije (Sl. glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – odluka US i 62/2021 – odluka US), u članu 2., tačke 17) do 19) definiše osim „osnovane sumnje“ i „osnov sumnje“ i „opravdanu sumnju“ (koja je neophodna za podizanje optužnice) i to tako što određuje da: 17) „osnov sumnje“ je skup činjenica koje

posredno ukazuju da je učinjeno krivično djelo ili da je određeno lice učinilac krivičnog djela; 18) „osnovana sumnja“ je skup činjenica koje neposredno ukazuju da je određeno lice učinilac krivičnog djela; 19) „opravdana sumnja“ je skup činjenica koje neposredno potkrepljuju osnovanu sumnju i opravdavaju podizanje optužbe.

- 220 Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 93.
- 221 Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 187.
- 222 Član 284. tačka c) ZKP BiH, član 299. tačka c) ZKP FBiH, član 298. tačka v) ZKP RS i član 284. tačka c) ZKP BD BiH.
- 223 Član 15. ZKP BiH, član 16. ZKP FBiH, član 15. ZKP RS i član 15. ZKP BD BiH.
- 224 Član 110. ZKP BiH, član 124. stav 1. ZKP FBiH, član 175. ZKP RS i član 110. ZKP BD BiH.
- 225 Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 76.
- 226 Vidjeti: Krapac, D., Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, V. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2012., str. 112., 437. i dalje; Sijerčić-Čolić, H., Krivično procesno pravo, Knjiga I: Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012., str. 115.
- 227 Član 10. ZKP BiH, član 11. ZKP FBiH, član 10. ZKP RS i član 10. ZKP BD BiH.
- 228 Član 10. stav 2. ZKP BiH, član 11. stav 2. ZKP FBiH, član 10. stav 2. ZKP RS i član 10. stav 2. ZKP BD BiH.
- 229 Član 10. stav 3. ZKP BiH, član 11. stav 3. ZKP FBiH, član 10. stav 3. ZKP RS i član 10. stav 3. ZKP BD BiH.
- 230 Član 297. stav 1. tačka i) ZKP BiH, član 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH, član 311. stav 1. tačka z) ZKP RS i član 297. stav 1. tačka i) ZKP BD BiH.
- 231 Član 297. ZKP BiH, član 312. ZKP FBiH, član 311. ZKP RS i član 297. ZKP BD BiH.

- 232 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 06 0 K 005470 14 Kž od 03.09.2014. godine.
- 233 Član 10. stav 1. ZKP BiH, član 11. stav 1. ZKP FBiH, član 10. stav 1. ZKP RS i član 10. stav 1. ZKP BD BiH.
- 234 Član 77. stav 3. u vezi sa stavom 2. ZKP BiH, član 91. stav 3. u vezi sa stavom 2. ZKP FBiH, član 142. stav 3. u vezi sa stavom 2. ZKP RS i član 77. stav 3. u vezi sa stavom 2. ZKP BD BiH.
- 235 Član 78. stav 6. ZKP BiH, član 92. stav 6. ZKP FBiH, član 143. stav 6. ZKP RS i član 78. stav 6. ZKP BD BiH.
- 236 Član 82. stav 2. ZKP BiH, član 96. stav 2. ZKP FBiH, član 147. stav 2. ZKP RS i član 82. stav 2. ZKP BD BiH.
- 237 Član 83. stav 4. ZKP BiH, član 97. stav 4. ZKP FBiH, član 148. stav 4. ZKP RS i član 83. stav 4. ZKP BD BiH.
- 238 Član 86. stav 5. ZKP BiH, član 100. stav 5. ZKP FBiH, član 151. stav 5. ZKP RS i član 86. Stav 5. ZKP BD BiH.
- 239 Član 98. stav 1. ZKP BiH, član 112. stav 1. ZKP FBiH, član 163. stav 1. ZKP RS i član 98. stav 1. ZKP BD BiH.
- 240 Član 109. stav 5. ZKP BiH, član 123. stav 5. ZKP FBiH, član 174. stav 5. ZKP RS i član 109. stav 5. ZKP BD BiH.
- 241 Član 121. ZKP BiH, član 135. ZKP FBiH, član 239. ZKP RS i član 121. ZKP BD BiH.
- 242 Član 306. ZKP BiH, član 321. ZKP FBiH, član 320. ZKP RS i član 306. ZKP BD BiH.
- 243 Član 233. ZKP BiH, član 248. ZKP FBiH, član 248. ZKP RS i član 233. ZKP BD BiH.
- 244 Član 233. stav 2. ZKP BiH, član 248. stav 2. ZKP FBiH, član 248. stav 2. ZKP RS i član 233. stav 2. ZKP BD BiH.
- 245 Član 233. stav 3. ZKP BiH, član 248. stav 3. ZKP FBiH, član 248. stav 3. ZKP RS i član 233. stav 3. ZKP BD BiH.
- 246 Vidjeti: Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 2005., str. 68.
- 247 Član 228. stav 3. ZKP BiH, član 243. stav 3. ZKP FBiH, član 243. stav 3. ZKP RS i član 228. stav 3. ZKP BD BiH.

- 248 Prema Zakoniku o krivičnom postupku Republike Srbije (član 338.), ispitujući optužnicu vijeće će odlučiti rješenjem da nema mjesta optužbi i da se krivični postupak obustavlja ako, između ostalog, ustanovi da nema dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio djelo koje je predmet optužbe. Komentarišući tu odredbu, G. Ilić, M. Majić, S. Beljanski i A. Trešnjev navode: „U razumevanju dokaznog standarda koji se zahteva kod ocene dovoljnosti dokaza pri optuženju, od pomoći može biti i standard poznat u zemljama anglosaksonske pravne tradicije, koji je prihvaćen i pravilom 98bis Pravila o postupku i dokazima MKTJ. U suštini, saglasno navedenom standardu, ocena dokaza ponuđenih od strane tužioca prilikom kontrole optužnice vrši se na taj način što se procenjuje da li bi ponuđeni dokazi, uzeti ‘u najjačoj snazi’ (taken at its highest), tj. da su verodostojni i da potvrđuju ono što tužba njima tvrdi, mogli dovesti do osuđujuće presude. Ukoliko je odgovor na ovo pitanje potvrđan, optužnica može biti potvrđena. Drugim rečima, prilikom kontrole optužnice, dokazi ponuđeni od strane tužioca ocenjuju se shodno blažem dokaznom standardu od onog koji je potreban za presuđenje.“ (Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Deveto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2016., str. 845.)
- 249 Član 47. (E) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a propisuje da sudija koji potvrđuje optužnicu proučava svaku tačku optužnice i sav popratni materijal koji mu je tužilac dao na uvid kako bi utvrdio, primjenjujući pri tome norme sadržane u članu 19. stavu 1. Statuta, da li postoje osnove za pokretanje postupka protiv osumnjičenog.
- 250 Član 228. stav 2. ZKP BiH, član 243. stav 2. ZKP FBiH, član 243. stav 2. ZKP RS i član 228. stav 2. ZKP BD BiH.
- 251 Član 228. stav 2. ZKP BiH, član 243. stav 2. ZKP FBiH, član 243. stav 2. ZKP RS i član 228. stav 2. ZKP BD BiH.
- 252 Član 318. stav 1. ZKP BiH, član 334. stav 1. ZKP FBiH, član 334. stav 1. ZKP RS i član 318. stav 1. ZKP BD BiH.
- 253 Član 321. stav 2. ZKP BiH, član 337. stav 2. ZKP FBiH, član 337. stav 2. ZKP RS i član 321. stav 2. ZKP BD BiH.
- 254 Član 228. stav 2. ZKP BiH, član 243. stav 2. ZKP FBiH, član 243. stav 2. ZKP RS i član 228. stav 2. ZKP BD BiH.
- 255 Član 228. stav 4. ZKP BiH, član 243. stav 4. ZKP FBiH, član 243. stav 4. ZKP RS i član 228. stav 4. ZKP BD BiH.
- 256 Član 18. ZKP BiH, član 19. ZKP FBiH, član 18. ZKP RS i član 18. ZKP BD BiH.

- 257 Član 228. stav 4. ZKP BiH, član 243. stav 4. ZKP FBiH, član 243. stav 4. ZKP RS i član 228. stav 4. ZKP BD BiH.
- 258 Član 45. stav 3. ZKP BiH, član 59. stav 3. ZKP FBiH, član 53. stav 3. ZKP RS i član 45. stav 3. ZKP BD BiH.
- 259 Član 45. stav 4. i 6. ZKP BiH, član 59. stav 4. i 6. ZKP FBiH, član 53. stav 4. i 6. ZKP RS i član 45. stav 4. i 6. ZKP BD BiH.
- 260 Član 228. stav 5., prva rečenica ZKP BiH, član 243. stav 5., prva rečenica ZKP FBiH, član 243. stav 5., prva rečenica ZKP RS i član 228. stav 5., prva rečenica ZKP BD BiH.
- 261 Član 228. stav 5., druga rečenica ZKP BiH, član 243. stav 5., druga rečenica ZKP FBiH, član 243. stav 5., druga rečenica ZKP RS i član 228. stav 5., druga rečenica ZKP BD BiH.
- 262 Član 228. stav 3. ZKP BiH, član 243. stav 3. ZKP FBiH, član 243. stav 3. ZKP RS i član 228. stav 3. ZKP BD BiH.
- 263 Vidjeti rješenje Vrhovnog suda Federacije BiH, broj Kv-6/04 od 09. 03.2004. godine, objavljeno u Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda FBiH, broj 1/2004.
- 264 Član 228. stav 2. ZKP BiH, član 243. stav 2. ZKP FBiH, član 243. stav 2. ZKP RS i član 228. stav 2. ZKP BD BiH.
- 265 Član 318. stav 1. i 319. stav 2. ZKP BiH, član 334. stav 1. i 335. stav 2. ZKP FBiH, član 334. stav 1. i 335. stav 2. ZKP RS i član 318. stav 1. i 319. stav 2. ZKP BD BiH.
- 266 Član 332. ZKP BiH, član 338. ZKP FBiH, član 338. ZKP RS i član 332. ZKP BD BiH.
- 267 Član 295. ZKP BiH, član 310. ZKP FBiH, član 309. ZKP RS i član 295. ZKP BD BiH.
- 268 Član 306. ZKP BiH, član 321. ZKP FBiH, član 320. ZKP RS i član 306. ZKP BD BiH.
- 269 Član 228. stav 6., prva rečenica ZKP BiH, član 243. stav 6., prva rečenica ZKP FBiH, član 243. stav 6., prva rečenica ZKP RS i član 228. stav 6., prva rečenica ZKP BD BiH.
- 270 Član 228. stav 6., druga rečenica ZKP BiH, član 243. stav 6., druga rečenica ZKP FBiH, član 243. stav 6., druga rečenica ZKP RS i član 228. stav 6., druga rečenica ZKP BD BiH.

- 271 Član 228. stav 1. ZKP BiH, član 243. stav 1. ZKP FBiH, član 243. stav 1. ZKP RS i član 228. stav 1. ZKP BD BiH.
- 272 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 023659 19 Kž 5 od 26. 11. 2020. godine.

